ПОДОРОЖ ГОЛУБОЇ СТРІЛИ

ЧАСТИНА ПЕРША

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Синьйора трохи не баронеса

Фея була вже немолода, але знатна і дуже гарно вихована, чемна синьйора — майже баронеса.

— Люди звуть мене просто Феєю, і я згоджуюсь, бо треба якось терпіти цих невігласів. А все ж я трохи не баронеса. Це всі порядні люди знають, — бубоніла стара сама до себе.

— Таки так, ви — синьйора баронеса, — підлесливо вторила їй служниця.

— Насправді я зовсім не баронеса, але різниці, власне, ніякої немає. Як ти гадаєш?

— Авжеж, немає, синьйоро баронесо, — підтвердила служниця.

— Отож ця різниця така мізерна, що й не побачиш. Усі порядні люди її не помічають. Та облишмо це… Он ще стільки роботи!

Ця розмова точилася новорічного ранку. Цілісіньку ніч стара Фея та її служниця літали над містом, розвозячи дітям новорічні подарунки. Вони тільки що влетіли до господи, і на одежі в них ще не встиг розтанути сніг та крижані бурульки.

— Розтопи в грубі! — наказала Фея. — Треба якось обсушитися, і прибери мітлу. Одгасали ми чимало цієї ночі, чи не за цілий рік. Та й вітрюга ж був — до кісток проймав.

— Ще б пак: літати в таку хурделицю на якійсь чортовій мітлі. І чому стара навіть у добу авіації не може розлучитися зі своєю мітлою? — бубоніла невдоволено служниця, ставлячи мітлу в темний закуток. — Я вже так простудилася, що ледве дихаю. Скрізь на кольки бере...

— Завари-но мені густої ромашки!.. — гукнула Фея, одягаючи окуляри і вмощуючись за письмовий стіл у старе, оббите чорною шкірою крісло.

— Зараз, пані баронесо! — пискнула служниця, мов простуджена миша.

Стара Фея вдоволено позирнула на неї крізь окуляри. "Хоч сама й грубувата, — подумала про служницю Фея, — та добре засвоїла правила гарного поводження і вміє триматися при такій синьйорі, як я, — трохи не баронесі. Пообіцяю їй набавити платню! А там хай жде. У мене, звичайно, обіцянка-цяцянка".

Ніде правди діти: Фея була таки скупенька, хоч і знатна й гарно вихована. Двічі на рік вона обіцяла старій служниці збільшити платню, але далі обіцянок не йшла. Служницю, проте, не тішили слова, вона воліла чути брязкіт червінців. Якось у служниці навіть вистачило мужності сказати про це синьйорі баронесі. Стара Фея аж скипіла від обурення:

— Все гроші та гроші! Оці селюки тільки й знають, що мріяти про гроші! І коли вже ти перестанеш думати вголос! Доки тобі про це нагадувати? Мабуть, не навчити тебе шляхетних манер — як і ослів цукром не нагодувати...

Фея зітхнула і знову ткнула носа в свої рахункові книги.

— А втім — ще побачимо, — додала вона. — Надій малувато, цього року справи йдуть погано, грошей обмаль. Ще б пак! Усім хочеться гарних подарунків од Феї, а як справа дійде до грошей — тут і починається: годують обіцянками, просять видати в борг, неначе їм Фея — багата ковбасниця. А виканючать іграшки — тільки й бачили їх... Та, зрештою, я не смію сьогодні нарікати: адже всі іграшки, що були в крамниці, я порозвозила, і треба буде занести з комори нових.

Фея згорнула свою рахункову книгу і заходилася розпечатувати листи, які вона вибрала з поштової скриньки, повернувшися з нічної подорожі.

— Ось як! — буркнула вона. — Так і знала... Я розношу в таку негоду подарунки, марную своє здоров'я, а вони ще носом крутять. Бач, йому не до вподоби дерев'яна шабля, захотів пістоля! А чи знаєш ти, що пістоль коштує на тисячу лір більше? Гм... диви, а цьому заманулося літака! Та його ж батько якийсь нещасний швейцар помічника кур'єра одного службовця лотереї і на подарунки дав усього триста лір. А що я могла подарувати хлопцю на триста лір?

Фея жбурнула листами в скриньку, скинула окуляри й гукнула:

— Терезо, ромашка закипіла?

— Зараз несу! Несу, синьйоро баронесо!

І стара служниця увійшла до кімнати, несучи в руках склянку з окропом.

— Ти капнула сюди рому?

— Я влила аж дві ложки!

— Нащо так багато, вистачило б і півтори. Тепер розумію, чому в пляшці скоро дно буде видно. А купили повну-повнісіньку тільки чотири роки тому!

Ковтаючи окріп, мов холодну воду (а так роблять усі старі панії, які, до речі, вважають, що й ми з вами спроможні пити окріп), Фея никала по своєму малесенькому царстві. Вона зазирала в кожен куточок, нишпорила в кожному закамарку крамниці та кухні, навіть під сходами, що йшли на горішній поверх, де була її спальня. Темна крамниця здалась їй пусткою: спорожнілі вітрини були затулені знадвору залізними шторами; на полицях валялися тільки порожні коробки з-під іграшок та обгортковий папір. Двері, через які вносили іграшки з двору, були на засуві.

— Знайди-но ключа від комори і візьми свічку, — звеліла Фея, — треба занести сюди нові іграшки.

— Невже ви, синьйоро баронесо, будете працювати і на ваше свято?

— А хіба на свято не треба їсти? — озвалася Фея.

— Та сьогодні ж ніхто не прийде купувати подарунків. Адже новорічна ніч, Ніч Феї, вже минула…

— Либонь, так, але до наступної новорічної ночі залишилося всього триста шістдесят п'ять днів…

Мабуть, доречно буде вам сказати (бо ви навряд чи знаєте це), що Феїна крамниця іграшок була відчинена цілий рік. У вітринах ніколи не гасло яскраве світло, тому дітлахи мали досить часу, щоб придивитися і вибрати ту чи іншу іграшку, а батьки за цілий рік, в свою чергу, могли також якось на ту іграшку стягтися. І ще ж (на Феїне щастя) щодня в когось бувають іменини. А яка дитина в свій день народження не чекає подарунка? Тепер ви знаєте, що робить стара Фея від 1 січня аж до 31

грудня кожного року? Сидить у своїй крамниці, причаївшись за вітриною, та вичікує покупців, а надто — цікавих дітей. З їхнього виразу обличчя вона зразу догадується, сподобалася їм іграшка чи ні. І коли якась цяцька дітям не сподобається, Фея негайно поставить на її місце іншу.

Принаймні так було, мої любі, як я ще був малим. А тепер хтозна, чи є ще у Феї та крамничка, де у вітринах повнісінько заводних поїздів, ляльок, собачок, рушниць, червоношкірих індіанців, пістолів? Я ще добре пам'ятаю ту крамничку Феї. Скільки я вистоював там, притиснувшись носом до шибки вітрини й перераховуючи іграшки! Та щоб перерахувати їх усі, треба було мати багато часу, а в мене його було обмаль, бо мама наказувала не баритися з молоком. Так я жодного разу й не перерахував їх...

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Вітрина заселюється

Комора була зразу ж під крамницею — в підвалі, і Феї з служницею довелося разів двадцять крутнутися по сходах сюди й туди, щоб наповнити новими іграшками вітрину та полиці.

Тереза втомилася вже на третьому рейсі.

— Синьйоро баронесо, — заблагала вона, ставши посеред сходів і визираючи з-під в'язки ляльок, яку несла на собі, обережно підтримуючи руками, — синьйоро... у мене серце так калатає...

— Це ж добре, моя голубко, дуже добре, — відповіла на те Фея. — Якби воно перестало калатати, ти б померла.

— У мене ноги болять, синьйоро баронесо...

— Залиш їх на кухні, хай спочинуть, — щоб носити, потрібні тільки руки…

— Синьйоро баронесо, мені вже дихати не дає…

— Хто, я не даю?

Фея і справді ніколи не втомлювалась. Дарма, що старенька, вона не ходила, а стрибала по східцях, немов у неї в підборах були пружини. І, літаючи, як вихор, ще й вела різні підрахунки.

— Ці червоношкірі індіанці дають мені прибутку щонайменше по двісті лір кожен. А може, навіть по триста. Зараз індіанці в моді, як ніколи. А ось цей електричний поїзд — хіба ж не дивина! Як ти гадаєш, Терезо? Я назву його Голубою Стрілою. Слово честі, кину торгувати, якщо діти не їстимуть очима цю іграшку з ранку до вечора…

Голуба Стріла й справді була поїздом небаченої краси. Цей поїзд складався з кількох предметів. Насамперед з локомотива, який мав стільки коліс, що й не порахувати. А ще ж вокзал, два шлагбауми, будки стрілочників… Були також і Начальник Вокзалу, Машиніст та Начальник Поїзда в окулярах — все як і має бути на справжній залізниці. Але, пролежавши багато місяців у темній комірчині, електричний поїзд увесь припав порохом. Та коли Фея гарненько витерла його з усіх боків ганчіркою, блакитна фарба заясніла на ньому, як вода в альпійському озері. Не тільки поїзд, але й Начальник Вокзалу, Начальник Поїзда та Машиніст були блакитні.

Фея змела порох з очей Машиніста, і він зразу ж заговорив.

— Нарешті я бачу! — роззирнувшись, вигукнув Машиніст. — У мене таке враження, ніби я не один місяць пролежав під землею. То коли ми від'їжджаємо? Я готовий…

— Стривай, стривай! — втрутився Начальник Поїзда, протираючи свої окуляри хустинкою.. — Без мого наказу ніхто нікуди не поїде...

— Ви перш полічіть нашивки на своєму береті,— втрутився ще чийсь голос, — тоді знатимете, хто тут дає накази.

Начальник Поїзда порахував нашивки спочатку на своєму береті (їх було чотири), а потім на береті начальника Вокзалу (у того було на одну більше). Тоді Начальник Поїзда зітхнув, заховав свої окуляри і принишк. А Начальник Вокзалу почав діловито походжати біля поїзда, даючи шляховим жезлом знак "готуйся вирушати". Поруч, на привокзальній площі, стояв вишикуваний полк олов'яних солдатів на чолі з Полковником та полковий духовий оркестр. Праворуч від них була розташована артилерійська батарея на чолі з Генералом, який аж трусився, так йому кортіло пальнути з усіх гармат.

За вокзалом простягався зелений вигін, де були розкидані круглі горби, схожі на височенні паляниці. Поміж горбів стояли табором індіанці, гуртуючись навколо свого вождя Срібної Пір'їни. На вершинах цих горбів чатували на конях ковбої[1], тримаючи напоготові свої ласо[2].

Над будинком вокзалу, якраз посеред вітрини, гойдався на шнурку літак, з якого виглядав Пілот. Але мушу вас попередити: це був лише Сидячий Пілот, бо на фабриці його пригвинтили до сидіння. Поруч з літаком висіла червона клітка з Канаркою, чи точніше — з Жовтою Канаркою. Досить було кому-небудь погойдати цю клітку — і Канарка починала щебетати. А ще у вітрині було дванадцять різних Ляльок, Жовтий Ведмідь, ганчір'яний собачка на ймення Курдуплик, а також коробочка з олівцями, ящичок з інструментами, деталями та роботами, гарненький театр з трьома Ляльками-Артистками і трищогловий Вітрильник. По капітанському містку цього Вітрильника нервово походжав Капітан, якому через неуважність замалювали чорною фарбою тільки півбороди. Тому він, щоб не стати посміховищем, старанно ховав свою безбороду частину обличчя.

Начальник Вокзалу і Капітан Півбороди вдавали, ніби не помічають один одного. Проте з усього було видно, що вони от-от почнуть сварку між собою, щоб вирішити, очевидно, кому бути головним у вітрині. Ляльки також поділилися на два табори: одні зітхали за Начальником Вокзалу, а інші кидали ніжні погляди на Капітана Півбороди. І тільки одна Лялька — негритянка Нера — не могла відірвати очей від Сидячого Пілота. Для Нери всі інші у вітрині взагалі не існували. А ганчір'яному собачці так уже хотілося погавкати, помахати хвостиком і полащитися до всіх трьох одразу — до Капітана Півбороди, до Начальника Вокзалу та до Ляльки Нери, бо вибрати когось одного він не міг — це означало б образити двох інших. Тому цуцик сидів собі тихо та смирно і дурнувато поглядав на всіх. На ошийнику собачки червоними літерами було написане його ім'я: "Курдуплик". Чи не тому його так і назвали, що він був маленький? Та ревнощам і суперництву в одну мить було покладено край. Фея підняла штору, і сонячні промені залили яскравим блиском усю вітрину. Іграшки аж сахнулися. Воно й не диво: адже це була їхня перша зустріч із сонцем!

— Сто тисяч глухих китів! — гримнув Капітан Півбороди. — Що скоїлося?

— Рятуйте! Рятуйте!.. — вереснули Ляльки, ховаючись одна за одну. А Генерал дав наказ негайно навести гармати на ворога і бути готовим завдати йому нищівної відсічі. Тільки вождь індіанців Срібна Пір'їна навіть оком не змигнув. Він витяг з рота свою довгу люльку (а це траплялося тільки за виняткових обставин) і промовив:

— Не бійтеся, білі іграшки. Це з'явився наш друг, Великий Дух Сонце. Гляньте тільки, як повеселішала з радощів уся площа.

Іграшки глянули через шибку. Площа справді аж сяяла в сліпучому промінні сонця. Переливалися райдугою водограї. Ніжне тепло линуло у Феїну крамницю крізь приморожену шибку.

— Тисяча п'яних китів! — винукнув Капітан Півбороди. — Я морський вовк, а не сонячний!

Ляльки радісно защебетали між собою і стали негайно приймати сонячні ванни. Проте в один куточок вітрини сонце не заглядало. Там якраз випало сидіти Машиністові, і він дуже розгнівався.

— І тут мені не щастить! Всі вигріваються на сонечку, а я гибію в холодному затінку.

Машиніст вирішив з'ясувати, звідки падає ця невідступна холодна тінь, і повернувся до вітрини. Його пильні очі, що вже звикли без утоми дивитися на колії під час тривалих поїздок, зустрілися з великими блискучими очима дитини. В ці очі можна було заглянути, як заглядають крізь шибки в хату, коли на вікнах нема завісок. Машиніст побачив у дитячих очах тільки великий смуток.

"Дивно… — подумав Машиніст Голубої Стріли. — Я досі вважав, що діти завжди веселі і що вони тільки сміються та граються з ранку до вечора. А ця дитина якась не по-дитячому смутна. Що її могло так засмутити?"

Бідолашний хлопчина довго роздивлявся сумними очима, але навряд чи міг роздивитися все, бо раз по раз з очей його котилися важкі рясні сльози. У вітрині всі затамували подих. Хіба ж це не диво з див? Досі ще ніхто з них у своєму житті не бачив очей, з яких капала б вода!

— Тисяча кульгавих китів! — скрикнув Капітан Півбороди. — Запишу цю подію в бортовий журнал.

Та ось хлопчина витер рукавом піджака сльози, підійшов до дверей крамниці і обережно прочинив їх.

Жалібно теленькнув дзвінок. Він ніби скаржився і кликав на допомогу.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ

Капітан Півбороди хвилюється

— Синьйоро баронесо, хтось зайшов у крамницю! — гукнула Тереза.

Фея, що саме розчісувалася у своїй спальні, затиснувши в зубах шпильки, не пішла, а полетіла по сходах, на ходу закручуючи коси.

— Кого там принесло і чому він не зачиняє дверей? — бубоніла вона, поспішаючи. — Я зразу ж відчула протяг, хоч дзвінка ніби й не було.

Щоб мати поважніший вигляд, Фея одягла на ніс окуляри і повагом, дрібними кроками, як і годиться справжнім паніям (бо вона ж була трохи не баронеса), переступила поріг крамниці. Але, побачивши обшарпаного хлопчину, що зніяковіло м'яв у руках свій голубенький кашкет, стара одразу облишила зайві церемонії.

— Ну? Чого тобі тут треба? — запитала вона суворо, ніби даючи зрозуміти хлопцю: хутчій говори, я не маю часу вислухувати твої теревені.

— Та я, синьйоро… — почав хлопчина.

Іграшки у вітрині аж вуха понаставляли, проте так нічого й не почули.

— Що він сказав? — прошепотів Начальник Поїзда.

— Тсс! — засичав Начальник Вокзалу. — Не галасуйте!

— Слухай, хлопче! — вигукнула Фея, втрачаючи терпець (а це траплялося з нею щоразу, коли їй доводилося розмовляти з людьми, які й гадки не мали про її шляхетний титул), — слухай, любий, час дорогий, кажи хутчіш або дай мені спокій і напиши краще в листі, чого ти бажаєш.

— Я ж вам уже написав, синьйоро, — випалив хлопчина одним духом, боячись збитися на слові.

— Он воно як! А коли?

— Майже місяць тому...

— Зараз подивимося. А як тебе звати?

— Монті Франческо ді Джузеппе.

— Де ти живеш?

— У Квартіччіоло.

— Гм... Монті, Монті... Ага, ось Монті Франческо. Таки так, двадцять три дні тому ти прохав у мене електропоїзда. Але чому ж тільки одного поїзда? Ти ж міг би попрохати й літака чи дирижабля або краще вже цілий повітряний флот!.. — глузливо запитала Фея.

— Але ж мені найбільше подобається ваш поїзд, синьйоро!

— Гм, поїзда йому захотілося. Скажи, а чи не приходила часом сюди твоя мати два чи три дні після того, як ти надіслав мені цього листа? Ну, що тепер відповіси?

— Так, приходила. То я сказав мамі завітати до вас. Я дуже її прохав, щоб вона зайшла сюди. "Піди до Феї,— сказав я тоді мамі,— я їй про все

написав. Фея ж така добра, вона не відмовить нам". — Зрозумій мене, хлопче: я ні добра, ні погана. Я роблю те, що можу. Але працювати задарма я не можу. У твоєї матері не було грошей на цей подарунок. Вона, правда, хотіла лишити мені за електропоїзд свого старого годинника. Я ж бачити не можу годинників, бо вони надто вже прискорюють рух часу. Я ще нагадала твоїй матері торішній борг — за коника, а також позаторішній — за дзигу. Ти що, не знав про це? Га?

Дитина цього таки й справді не знала. Хіба ж матері розповідають коли дітям про свої клопоти?

— Так от чому ти не одержав ніякого подарунка на Новий рік. Тепер зрозумів? Як ти гадаєш, правильно я зробила чи ні?

— Так, синьйоро, ви слушно кажете, — промимрив Франческо. — А я думав, може, ви часом забули, де я живу.

— Ні, я дуже добре пам'ятаю твою адресу. Ось вона записана, окремо, бачиш? На цьому тижні я пришлю мою секретарку по гроші, які ви винні за подарунки минулих років.

У старої служниці, що саме підслуховувала під дверима, аж дух перехопило від радості, коли вона почула, що хазяйка при людях назвала її "секретаркою". Служниці довелося випити води, щоб заспокоїтися.

— Щиро дякую вам за таку шану, синьйоро баронесо, — сказала вона своїй господині, коли хлопець пішов.

— Та годі вже, годі! — обірвала її грубо Фея. — На ось краще повісь на двері оголошення: "Крамниця зачинена до завтра", щоб не надокучали непрохані гості.

— Накажете опустити й штору?

— Опусти, так, мабуть, буде краще. Сьогодні навряд чи ми що вторгуємо.

Служниця побігла відв'язувати штору, а Франческо все ще стояв надворі і, вп'явшись очима у вітрину, чекав, сам не знаючи чого. Фуркнула, розкручуючись, залізна штора і ледве не вдарила хлопця по голові.

Франческо схилився на запилену залізну штору, припав обличчям до неї і гірко заридав.

Це страшенно вразило всіх мешканців вітрини, і одна по одній, самі того не помічаючи, Ляльки так розревлися, що Капітану Півбороди терпець урвався.

— Чого скиглите? Вже рюмсати навчилися?.. — сказав гнівно Капітан і сплюнув на палубу свого Вітрильника... — От мавпи!.. — востаннє промимрив він і замовк.

Угамувались і Ляльки. Стало тихо. Тільки чути було, як відлунювали, даленіючи, кроки Франческо на вулиці. Отак: стук-стук... стук-стук... — все далі, все тихше. Нарешті їх зовсім не стало чути.

Тоді Капітан Півбороди знову сплюнув на палубу і глузливо додав:

— Тисяча косооких китів! Ревти через якийсь поїзд! Та я не проміняв би свого швидкохідного Вітрильника за всі поїзди всіх залізниць земної кулі!

Великий вождь Срібна Пір'їна вийняв з рота люльку (а це він робив завжди, коли хотів щось сказати) і промовив:

— Капітан Півбороди каже неправду. Його самого дуже розхвилював цей білий хлопчик.

— Кого, мене? Що значить "розхвилював", прошу пояснити?

— А це значить, що одна половина вашого обличчя плаче, а друга соромиться.

Капітан Півбороди і справді остерігався повертатися, адже безборода половина його обличчя плакала. Та все ж він гримнув на індіанця.

— Замовчи ти, бовдуре з прерій[3], а то як зійду вниз, то обпатраю тебе, наче індика для різдвяного обіду!

Довго ще наш моряк лютував і сипав такими добірними лайками, що навіть Генерала збив з пантелику. Той уже подумав, що отепер напевне почнеться війна, і дав наказ зарядити гармати. Проте Срібна Пір'їна знову встромив у рот люльку і замовк. Незабаром він уже солодко спав.

Додамо, до речі, що вождь індіанців завжди спав з люлькою в зубах.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ

Начальник Вокзалу не знає, що діяти

Наступного дня Франческо знову прийшов до вітрини і довго не міг відірвати сумного погляду від Голубої Стріли. Приходив він і третього, і четвертого дня. Траплялося, що він зупинявся лише на кілька хвилин і потім біг собі, не оглядаючись. Іноді ж хлопчик годинами вистоював на одному місці, притиснувшись до вітрини носом та лобом, на який неслухняно спадав рудавий чуб. Інколи він захоплено позирав і на інші іграшки, проте неважко було помітити, що його полонив саме електропоїзд. Начальник Вокзалу, Начальник Поїзда та Машиніст, помітивши це, з гордощів почали неабияк гнути кирпу і презирливо поглядати на інших ляльок, але на них ніхто не ображався. Адже всі мешканці вітрини були закохані у Франческо. Приходили й інші діти і

також зазирали у вітрину, розглядаючи іграшки, проте ляльки майже не помічали їх. А досить було Франческо не з'явитися у звичайний для нього час, як Начальник Вокзалу зразу починав нервово ходити по пероні і зиркати раз у раз на свій кишеньковий годинник. Капітан Півбороди починав сипати прокляття, Сидячий Пілот, ризикуючи життям, перехилявся за борт літака, а Срібна Пір'їна забував навіть пахкати люлькою, і вона щохвилини гасла. Тоді великому вождю доводилося витрачати коробки сірників, щоб розпалити її. І так було кожного дня і кожного місяця, цілісінький рік.

А до Феї що день, то більшими пачками надходили листи, які вона уважно перечитувала, робила в них помітки та вела якісь підрахунки. Та коли щодня почало надходити стільки листів, що тільки на розпечатування потрібно було згаяти півдня, всі мешканці вітрини догадалися, що вже не за горами час розподілу новорічних подарунків.

Бідний Франческо! Що день, то сумніше ставало його худеньке личко. Треба було чимось розвеселити хлопця. Всі чекали, що Начальник Вокзалу придумає що-небудь.

Але він тільки й робив, що від хвилювання скидав та одягав берета з п'ятьма нашивками чи поглядав на носки своїх черевиків, немов бачив їх уперше.

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Розумний собака дає пораду

І хто б міг подумати — рішення підказав ганчір'яний собачка. Бідний Курдуплик! Ніхто ніколи не звертав на нього уваги, бо, по-перше, не можна було визначити, якої він породи, а по-друге, він завжди мовчав, мов риба. Бідний цуцик перед усіма тремтів і боявся навіть рота розтулити. А коли щось і спадало йому на думку, то він довго перш обмірковував, чи варто повідомляти про це друзів. Та з ким було, врешті,

балакати? Ляльки стали аж занадто елегантні синьйори і взагалі не зважали на собачку, який не був ні бульдогом, ні пуделем, ні таксою. Олов'яні солдатики, звичайно, дали б йому слово, та хіба офіцери дозволили б їм це? Так що у всіх була якась причина не помічати ганчір'яного собачки. А від того, що він увесь час мовчав, знаєте, що з ним скоїлось? Забув, як гавкати! Отож, тільки-но собачка роззявив рота, щоб висловити свою знамениту думку, як із його горла вихопився якийсь дивний звук, схожий і на котяче нявчання, і на ослячий крик. Почувши цей незвичайний звук, усі мешканці вітрини так і зайшлися сміхом. Один тільки Срібна Пір'їна і оком не моргнув, бо, як усім відомо, індіанці взагалі не сміються. Коли регіт ущух, вождь витяг люльку з рота і промовив:

— Синьйори, а ви послухайте, що балакатиме Курдуплик. Собака завжди говорить мало, а думає багато. Хто довго думає, той скаже мудру думку…

Від цієї похвали Курдуплик почервонів від кінчика носа до кінчика хвоста, відкашлявся і виклав, нарешті, свою думку.

— Отой хлопчина… Цей Франческо, гадаєте, одержить від Феї подарунок на Новий рік?

— Навряд, — відповів Начальник Вокзалу. — Його мати щось давно не приходила, а листів од хлопця нема. Я дуже уважно стежив за поштою.

— Отож і я помітив, — вів далі Курдуплик. — Я переконаний, що Франческо нічого не отримає на Новий рік. Але я, коли на те пішло, не бажав би потрапити в руки якійсь іншій дитині.

— І я також, — пробурчав Жовтий Ведмедик, чухаючи собі за вухом.

— І ми теж, — як завжди, хором відповіли всі три Ляльки-Артистки.

— А що, як ми самі,— вів далі собачка, — зробимо йому новорічний подарунок, га?..

— Зробимо йому подарунок? Та як же це? — зареготали Ляльки.

— Та цитьте ви там! — гримнув на Артисток Капітан Півбороди. — Жінкам тут заборонено базікати!

— Негайно візьміть назад вашу образу! — вигукнув Полковник стрільців, витягаючи шпагу. — Бо зараз же проштрикну вам горлянку…

— До зброї! — гукнув Генерал своїм артилеристам.

— Вибачте! — пролунав голос Сидячого Пілота. — Не здіймайте такого галасу, а то вгорі нічого не чути. Нехай говорить собака.

— Отож, — почав знову Курдуплик, коли вщух гамір і запала тиша, — ми знаємо, як його звуть, відома і його адреса. Чому б нам не знятися всім звідси і не піти до нього?..

— До кого? — перепитала одна з Ляльок.

— До Франческо, до кого ж.

Вмить запанувала мовчанка. Та тільки на мить, бо невдовзі вибухнула шалена суперечка: кожен кричав своє і не слухав того, що казали інші.

— Та це ж справжній бунт! — вигукнув Генерал. — Я нізащо не дозволю бунтувати! Моїм наказам треба коритися!..

— А то що?

— Нічого. Треба бути дисциплінованими…

— І йти туди, куди нас відвезе на мітлі Фея? Тоді Франческо не побачить подарунка і цього року: адже його прізвище стоїть у книзі нещасливих боржників!..

— Тисяча китів!..

— Усе це добре, — втрутився в розмову Начальник Вокзалу. — Адресу Франческо ми знаємо, а от хто покаже, як і кудою добиратися до нього?

— Я про це вже раніше подумав, — боязко промовив Курдуплик. — Адже я можу знайти дорогу нюхом по сліду Франческо. Що ви на це скажете?

— А я вмію читати сліди на землі,— озвався вождь Срібна Пір'їна. — Я пропоную ось що зробити! Всім піти до Франческо. Хто йде з нами?

Це вже було не безвідповідальне базікання. Треба було вже остаточно вирішувати. Тому всі з надією глянули на найвищого чина — Генерала артилерії. А найвищий офіцер, крокуючи перед п'ятьма довіреними йому гарматами, що стояли в бойовій готовності, довгенько чухав собі потилицю, перш ніж оголосити своє рішення. Нарешті він сказав:

— Добре! Згода! Я захищатиму вас у поході всім своїм військом. Відверто кажучи, мені як Генералові теж зовсім не до вподоби, що мною командуватиме якась стара Фея.

— Слава! — гримнули артилеристи.

Духовий оркестр піхотного полку олов'яних солдатів заграв такий марш, що й мертвий не влежав би, а Машиніст Голубої Стріли ввімкнув сирену, і вона завивала, аж поки всім у вухах позакладало.

Виступати в похід було вирішено назавтра — в новорічну ніч. Рівно опівночі Фея, як звичайно, зайде в крамницю, щоб набрати повний кошик іграшок. Та схопить облизня: вітрина буде порожня.

— От уявляю, як вона скривиться, — лукаво усміхнувся Капітан Півбороди, походжаючи по палубі свого Вітрильника.

А наступного дня пізно ввечері…

ЧАСТИНА ДРУГА

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Увечері перед Новим роком

Кожен сушив собі голову над питанням: як вийти з крамниці? Прорізати дірку в залізній шторі, як пропонував Головний Інженер-Конструктор, було неможливо.

А на всіх дверях крамниці по три засуви, і на кожному висів ще й великий замок.

— Я й про це вже подумав, — промовив Курдуплик і знову, як завжди, зашарівся. Бачите, цей собачка був дуже сором'язливий. Всі захоплено глянули на маленького ганчір'яного цуцика, який цілий рік мовчки думав, але ні разу й слова не промовив.

— Ну, кажи, слухаємо…

— Ви ще не забули нашої комори? Пам'ятаєте купу порожніх коробок у кутку? Так от, я там ходив і помітив у стіні дірку, якою можна долізти у сусідський винний льох, а звідти — прямо сходи у двір.

— Але звідки ти про все це довідався?

— Ми, собаки, маємо одну велику ваду — всюди сунемо свого носа. Бачите, інколи ця вада стає нам у пригоді…

— Хай так! Але я не уявляю, як це можна спустити артилерію сходами, — вигукнув недовірливо Генерал. — А Голуба Стріла? Ви бачили коли-небудь, щоб поїзд з'їжджав сходами?

— Це доведеться робити вперше. Що ж, покладемо рейки на східці,— промовив басом Начальник Вокзалу.

Та ось Срібна Пір'їна витяг з рота люльку, і всі принишкли.

— Білі люди все лаються і забувають про нашого Пілота, — сказав він.

— Ми тебе не розуміємо. Що ти маєш на увазі, великий вождю?

— А ось що: наш Пілот перевезе всіх літаком — і край…

І справді: кращого способу дістатися до комори не було. Що й казати. Сидячий Пілот був надзвичайно задоволений цим планом.

— Десяток рейсів — і всі будуть унизу! — захоплено випалив він.

Ляльки вже наперед втішалися з приємного перельоту на літакові, але їх розчарував Срібна Пір'їна.

— У кого є ноги, тому не потрібні крила, — заявив він.

Отож усім, хто мав ноги, довелося самим зійти сходами, а літаком була перевезена артилерія, вагони та Вітрильник.

Капітан Півбороди не зійшов з капітанського містка навіть під час перельоту. Генерал та Начальник Вокзалу, що саме злазили крутими сходами вниз, трохи не луснули із заздрощів, коли він пролетів у них над головою.

Півбороди негайно скористався цією перевагою і, щоб підкреслити свою зверхність, перехилився через борт і плюнув на них. На щастя, слина пролетіла щонайбільше на віддалі одного сантиметра від носів Генерала та Начальника Вокзалу.

Останнім з'їжджав Мотоцикліст-Акробат. А для нього промчати по сходах на мотоциклі було все одно, що оком кліпнути. Та не встиг Мотоцикліст іще з'їхати на долівку, як у крамниці знявся страшенний галас.

— Рятуйте! Рятуйте! — верещала Феїна служниця. — Синьйоро баронесо! Злодії, грабіжники!

— Хто, хто? Що скоїлося? — почувся голос господині.

— Покрали всі наші іграшки з вітрини!

— Господи милосердний! — заломила руки Фея.

Та втікачі зовсім не мали милосердя: під керівництвом Головного Інженера-Конструктора вони вже встигли замкнути двері комори на засув і попрямували в куток, до купи картонних коробок. Саме в цю мить вони почули, як Фєя та служниця стрімголов злетіли вниз по сходах. Та даремно: обидві ткнулися носами у замкнені зсередини двері.

— Відмикай мерщій! — закричала Фея.

— Замок не відмикається, синьйоро баронесо!

— Ага, це вони замкнулися на засув. Ну, стривайте ж, там ви й сидітимете! Зачекаймо, вони ще проситися будуть!

Що й казати, Фея була хоробра бабуся, але цього разу безстрашність їй зовсім не придалася. Наші іграшки, прямуючи за собакою, що вів перед, уже поминули гору порожніх коробок і тепер одна по одній пролазили крізь дірку в сусідський підвал. Голуба Стріла, звичайно, давно звикла проїжджати тунелями. Начальник Вокзалу та Начальник Поїзда зайняли місця поруч із Машиністом. Найменші ляльки, які вже потомилися, посідали у вагони, і блискучий поїзд, тихенько свиснувши, в'їхав у тунель.

Набагато важче було з Вітрильником, адже тут не було води. Та про це потурбувалися вже роботи Інженера-Конструктора: вони за одну мить спорудили поміст на вісьмох коліщатах, навантажили на нього Вітрильника з Капітаном і перетягли їх через тунель, і якраз вчасно, бо Фея, нічого не дочекавшись, саме в цю мить з усіх сил уперлася плечима в двері, вирвала слабенький засув і мерщій кинулася обшукувати всю комору і, звичайно, нічого не знайшла.

— Що за дивина! — тремтячи від страху, шепотіла Фея.

— Тут нікого нема, синьйоро баронесо, — промовила служниця, цокотячи зубами і тримаючись обіруч за спідницю господині.

— Сама бачу. І нема чого так тремтіти…

— Я не тремчу, синьйоро баронесо. Це, мабуть, десь землетрус трясе.

— Голуба Стріла зникла, — сумно промимрила крізь сльози Фея. — Зникла, і сліду не стало.

Та залишмо цих бідних бабусь, хай вони ще раз обнишпорять усі закутки в коморі, а самі ходімо за нашими друзями. Вони, певне, ще й

гадки не мають про те, які пригоди чекають на них. Я ж усі ті пригоди знаю від, початку й до кінця. Є серед них веселі, та є й страшні. Отож слухайте, що було далі.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

Жовтий Ведмедик виходить на першій зупинці

Пригоди почалися зразу ж після того, як наші друзі опинилися по той бік стіни. Перший зняв тривогу Генерал. Він, як ви вже помітили, був запальний, завжди з усіма заводився та встрявав у всякі суперечки.

— Мої гармати, — голосно почав він, підкручуючи свої вуса, — мої гармати заіржавіли. Щоб їх прочистити, треба невеличкої війни. Хай поганенької, аби війни, щоб погуркати з гармат хоч хвилин п'ятнадцять...

Від цього бажання він не відступався, воно сиділо в його голові, мов цвях у тину. Тільки-но наш Генерал ступив по той бік стіни, як раптом вихопив шпагу, закрутив нею над головою і крикнув мов навіжений:

— До зброї! Тривога!

— В чім річ? Що сталося? — перепитували один одного солдати, що не помітили ніякої небезпеки.

— Онде ворог, хіба не бачите! Всі до зброї! Зарядіть гармати! Приготуватися до бою!..

Зчинилася небачена метушня. Артилеристи ставили в бойовий порядок гармати, солдати заряджали гвинтівки, офіцери громовими голосами вигукували команди і, наслідуючи Генерала, також підкручували собі вуса.

— Тисяча глухонімих китів! — гримнув Капітан Півбороди з палуби свого Вітрильника. — Накажіть негайно поставити кілька гармат на борт мого корабля, а то мене пустять на дно…

Машиніст Голубої Стріли скинув берет і почухав потилицю.

— Не тямлю, як це можна піти на дно. Я ж добре бачу, тут вода є тільки у мисочці, а під Вітрильником — кам'яна долівка.

Начальник Вокзалу суворо поглянув на Машиніста.

— Раз синьйор Генерал каже, що з'явився ворог, — значить, так воно і є. Тож замовкніть. Генерал краще знає, що треба робити…

— Я бачу, я також бачу! — крикнув згори Сидячий Пілот, кружляючи на своєму літаку попереду усіх.

— Що ти там побачив?

— Кажу ж — ворога. На власні очі бачу його!

Всі Ляльки з переляку поховалися у вагони Голубої Стріли. А Лялька Роза залементувала:

— Ой синьйори, зараз почнеться війна, а я ж тільки-но зробила собі нову зачіску на півроку. Що ж тепер буде з моїми кучерями?..

Генерал наказав горністу сурмити тривогу.

— Всім мовчати! — скомандував він. — А то не чути моїх наказів…

І тільки роззявив рота, щоб крикнути "Вогонь!", як раптом пролунав химерний Курдупликів голос:

— Зупиніться! Благаю, припиніть усе це!..

— Хто там ходить? У… чорт! Відколи це собаки стали командувати військом? Р-розстріляти його!! — загорланив несамовито Генерал.

Та Курдуплик ніби й не чув цього.

— Прошу вас, дайте команду припинити ці витівки. Запевняю вас, що цей "ворог" нам зовсім не ворог, — наполягав собачка.

— Гм… Що ж це за дивина! — бовкнув злісно Генерал. — "Не ворог", це все ж таки — "ворог", а тому його треба безжально знищити!

— Та ви придивіться, будь ласка, краще, — благав Курдуплик. — Адже я бігав туди, щоб подивитися зблизька. Знаєте, хто там? Зовсім не ворог, а дитина, і вона спить…

— Дитина, кажеш? — не вгамовувався Генерал. — А що їй, дитині, робити на полі бою?

— Але ж, синьйоре Генерале, ми не на полі бою, в тому й річ. Адже ми в підвалі, хіба ви цього не бачите? — переконував Курдуплик. — Синьйори і синьйорини, прошу рухатися обережно. Ми перебуваємо зараз, як я вже вам говорив, у колишньому винному льоху, звідки легко вийти надвір. Одного тільки я не знав, — вів далі розумний ганчір'яний собачка, — я не знав, що в підвалі мешкають люди. Он там, у кутку, де блимає світло, стоїть розкладне ліжко, а в тому ліжку спить хлопчик. Може, вам закортіло збудити його гарматами?

Тут не втерпів і Срібна Пір'їна, що досі спокійно попахкував своєю довгою люлькою.

— Собака слушно каже. Я теж бачу дитину і не бачу ворога…

— Та що ви! Тут, безсумнівно, криється хитрість підступного ворога, — правив своє (тільки вже не так завзято) Генерал, переконавшись, що сподівання на війну марні. — Ворог, бачите, прикидається невинним дитятком…

Але Генерала вже ніхто не слухав. Навіть боязкі Ляльки і ті повилазили зі своїх схованок і, примруживши очі, розглядали темний підвал.

— Таки й справді — дитина, — промовила одна.

— Еге ж, білявенька, я теж бачу, — сказала друга.

— Це якась невихована дитина, — осудливо кинула третя. — Бачте, спить і пальця тримає в роті.

В підвалі, безперечно, мешкала бідна родина. Про це свідчили старі, обшарпані меблі. На долівці був простелений сінник для спання, біля холодної груби, в старому ліжку, спала дитина, а на долівці лежала погнута миска для вмивання. Батьки, напевне, були на роботі, а може, й жебракувати пішли, залишивши малюка самого в хаті. Дитина лягла спати і не погасила каганця, що блимав поруч на табуретці. Дуже ймовірно, що малюк боявся спати в темряві, а може, йому подобалися величезні тіні від миготливого каганця, що плигали на стінах і стелі. Дитина й заснула, напевне, спостерігаючи оті танці тіней.

Наш Генерал, якому ніколи не бракувало фантазії, прийняв гасовий каганець за вогні ворожого табору і знову зняв був тривогу.

— Тисяча китів-близнюків! — вилаявся Капітан Півбороди, нервово поскубуючи свою бороду. — Ви мене хотіли переконати, що на обрії — піратський корабель. Цей хлопчина, як придивитися до нього в підзорну трубу, анітрохи не скидається на пірата. У його руках я не бачу абордажного списа, на очах зовсім нема чорної пов'язки, і потім: де ж у

цього хлопця чорний прапор із білим черепом і кістками — емблемою піратів? Мені здається — це мирна бригантина, що плаває в океані снів...

Проте Сидячий Пілот, щоб остаточно пересвідчитися в усьому, вирішив провести глибоку розвідку в районі розташування ліжка. Він зробив два чи три круги над самісінькою головою хлопчика, який махнув спросоння рукою, неначе відганяючи муху. Повернувшись до своїх, Пілот доповів:

— Ніякої небезпеки, синьйоре Генерале! Ворог, пробачте... я хотів сказати: дитина міцно спить...

— Тим краще, тоді захопимо його зненацька в полон! — заявив Генерал.

Але цього разу обурилися ковбої:

— Полонити дитину? Хіба наші ласо зроблені для цього? Ми накидаємо наші аркани тільки на шиї диких коней та биків у преріях, а не на дітей! Тому хай кожен собі затямить, що ми повісимо на першому ж кактусі того, хто посміє хоч пальцем зачепити сонного хлопчину!

З цими словами вони пустили коней навскач і оточили Генерала, тримаючи напоготові свої аркани, щоб зашморгнути їх, у разі потреби, на Генераловій шиї.

— Я це сказав так собі,— промимрив Генерал, — просто так собі. Навіть пожартувати вже не можна. Авжеж, ви не розумієте жартів, хлопці!..

Втікачі підійшли впритул до ліжка. Не скажу, щоб їхні серця після пережитого переполоху билися спокійно: кожна лялька ще тремтіла від переляку. Через це вони й ховалися за спину Жовтого Ведмедика, який так і не второпав нічогісінько з усього того, що тут коїлося. У нього,

бачте, в голові була тирса, це я знаю напевно. Тому цей Ведмедик міркував надзвичайно повільно — був справжнім тугодумом! Він ще міг якось добрати одну річ, та й то коли йому розтлумачиш, а коли треба було зрозуміти самому якусь складнішу думку, в нього починала страшенно боліти голова. Зате зір у Жовтого Ведмедика був напрочуд гострий. Це ж він зразу побачив, що в ліжку спить не ворог, а дитина. Тому він і не злякався. Навпаки, йому негайно закортіло стрибнути до хлопця в ліжко і побавитися з ним (адже Ведмедикові важко було зрозуміти, що сонні діти не граються навіть з іграшковими ведмедиками).

Підійшовши до ліжка, втікачі побачили в ньому білявенького хлопчика. Хотіли б дізнатись, які в нього очі — блакитні чи карі,— але дитина спала. На ослінчику біля гасового каганчика лежав згорнутий учетверо аркуш паперу. На ньому з одного боку була написана великими нерівними літерами адреса.

— Запевняю вас, це — шифроване донесення, — висловив свій здогад Генерал, який уже встиг запідозрити дитину в шпигунстві на користь ворога.

— Цілком можливо, — погодився Начальник Вокзалу. — Та навіть якщо й так, прочитати його ми все одно не зможемо. Не нам воно адресоване. Ось бачите? Тут написано: "Синьйорі Феї".

— Дуже цікаво, — промовив Генерал. — Листівка адресована синьйорі Феї, тобто нашій хазяйці. Чого доброго, він ще міг її сповістити про нас, як ви гадаєте? А якщо він вів спостереження за нами, га? Ми мусимо будь-що дізнатися про зміст цього листа.

— Все одно не сміємо! — наполягав на своєму Начальник Вокзалу. — Адже це порушення конституційної гарантії таємниці листування.

Цього разу (дивна річ) Срібна Пір'їна цілком підтримав Генерала.

— Прочитайте! — тільки й сказав вождь індіанців і знову встромив люльку в рот. Але й цього було досить. Генерал миттю, як кіт, видряпався на табуретку, розгорнув аркуш, кашлянув для рішучості, наче мав прочитати оголошення війни, і почав читати:

"Синьйоро Феє!

Я почув про вас цього року вперше. Досі я ще ніколи в житті не одержував ні від кого подарунків. Сьогодні зовсім не буду гасити світла — чекатиму на вас. Коли прийдете, я скажу, які подарунки бажав би одержати. Однак я боюся, що засну, тому залишаю вам оцей лист. Дуже прошу, синьйоро Феє, виконайте моє бажання. Всі знають, що я хлопець слухняний. Та я обіцяю стати ще кращим, якщо ви принесете мені подарунка. А то для чого мені бути слухняним і зразковим хлопцем?

Ваш Джампаоло".

Генерал читав листа, і голос його поступово ставав жалісливим. Не будемо приховувати — старий солдат розчулився.

Всі іграшки затамували подих. Лише одна Лялька так тяжко зітхнула, що всі аж обернулися і подивилися на неї. Сердешна Лялька зніяковіла.

— Тисяча залитих сиропом китів! — пробубнів знову Капітан Півбороди. — Мені здається, наша стара господиня вчинила несправедливо. Через неї цей хлопчик може стати поганим.

— Я не розумію, що означає "стати поганим"? — запитала Лялька Роза. Проте їй ніхто не відповів, а інші Ляльки смикнули її ззаду за спідничку, щоб мовчала.

— Треба щось придумати, — сказав Начальник Вокзалу.

— Може, серед нас знайдеться доброволець? — натякнув Полковник' олов'яних солдатів.

Курдуплик, який ще зразу вискочив на ліжко до хлопця і ліг калачиком біля самої подушки, почервонів як рак. Всі зразу догадалися, що він має сказати щось важливе.

— Я хотів би залишитися біля хлопчини, — промовив Курдуплик. — Думаю, що коло нього буду щасливий. Він поводитиметься зі мною добре, і нам веселіше буде вдвох, коли батьки покинуть його дома самого, як цієї ночі.

— Можна було б залишити й тебе, — заперечив Капітан Півбороди, — але хто нас поведе до Франческо? Якщо не помиляюся, ми саме задля нього і втекли з вітрини.

— У мене хоч і добрий носяка, — пожартував Машиніст, — але нюхом водити поїзд я нездатний. Коли переді мною нема рейок — я сліпий, як кріт. Отож без провідника я не поведу поїзда.

— Ні, Курдуплика ніяк не можна залишити! — заявив Генерал.

В цю мить почулось якесь несміливе покашлювання. Так завжди робить той, хто хоче щось сказати, але ніяк не наважується.

— Ну, кажи швидше! — пролунав голос Сидячого Пілота, що згори завжди швидше за інших помічав усе, що робиться на землі.

— От що, — промовив Жовтий Ведмедик, кахикаючи, щоб приховати своє збентеження, — правду кажучи, я не люблю довгих подорожей. Я вже стомився, блукаючи по світах, і бажав би зробити зупинку. Як ви гадаєте, чи не можна було б мені залишитися тут?

Бідний Жовтий Ведмедик! Тільки заради того, щоб залишитися з хлопцем і не виказати своєї доброти, він вирішив навіть назвати себе ледачим. Хтозна-чому, але всі, хто має чуйне серце, завжди намагаються приховати це від інших. Погляди всіх звернулися до Жовтого Ведмедика. Всім стало жаль його.

— Не дивіться на мене так, — промовив Жовтий Ведмедик, — а то я зовсім зашаріюся і ще стану червоним. Мені здається, на цьому ліжечку можна буде ще гарно виспатися, доки розвидниться. А ви таким холодом знову підете шукати Франческо?..

— Гаразд, — заявив Капітан Півбороди. — Залишайся тут. Діти й ведмедики завжди порозуміються, бо принаймні одне у них спільне: і ті й інші дуже охочі бавитися…

Всі погодилися з Капітаном. Настав час прощатися. Кожному хотілося потиснути лапку Жовтому Ведмедикові, побажати йому багато щастя. Та в цю мить пролунав довгий і пронизливий гудок. Це Машиніст Голубої Стріли попереджав про від'їзд. Начальник Вокзалу свиснув своїм свисточком, і Начальник Поїзда став підганяти пасажирів:

— Хутчій, синьйори, сідайте! Від'їжджаємо! По вагонах! — кричав він.

Ляльки, переполошившись, що не сядуть у поїзд, з'юрмилися біля дверей. Поїзд повільно рушив. Обабіч його їхала надійна кінна охорона — ковбої та індіанці. Вгорі на вагонах несли вахту стрільці. Вітрильник із Капітаном Півбороди їхав на останній платформі.

Двері з підвальної кімнати вели прямісінько у глухий і тісний провулок. Туди й рушив поїзд із нашими мандрівниками. Лежачи на подушці поруч білявенької голівки Джампаоло, Жовтий Ведмедик сумним поглядом провів своїх товаришів. Йому стало жаль їх, і Ведмедик так зітхнув, що волосся на голові у хлопчини заколихалося, мов од подиху вітру.

— Тихше, тихше, друже мій! — промовив сам до себе Жовтий Ведмедик. — Так і розбудити можна хлопця.

Хлопчик не прокинувся, лише по його губах пробігла ледь помітна усмішка.

"Присягаюся, — подумав собі Жовтий Ведмедик, — хлопчику зараз сниться сон. Йому сниться, ніби біля нього промайнула Фея, поклала подарунок на стілець і своєю широкою спідницею зняла вітер, який скуйовдив йому чуб. Слово честі, йому снилось саме це! От тільки який же подарунок приснився Джампаоло? Ото б дізнатися!.."

Жовтий Ведмедик нахилився до хлопчика і зазирнув йому в очі, але вони були заплющені, тому відгадати, що ж дитина бачила уві сні, було зовсім неможливо. Тоді Жовтий Ведмедик удався до хитрощів, до яких ви ніколи в житті не додумалися б: він нахилився над самим вушком хлопчини і тихесенько, але виразно, прошепотів йому слово за словом:

— Приходила Фея і подарувала тобі волохатого Жовтого Ведмедика. Такий гарненький ведмедик, щоб ти знав! Повір мені, я бачив цього ведмедика не раз у дзеркалі. На спині в нього є ключик, яким заводиться пружинка. Заведи його — і твій ведмедик танцюватиме, як танцюють ведмеді на ярмарках і в цирках. Ось глянь як...

Добре намучився Жовтий Ведмедик, поки дістав лапою ключик у себе на спині і гарно накрутив пружину. І одразу він відчув щось неймовірне: спочатку вся спина здригнулася і затрусилася, мов у лихоманці, а потім йому нестримно закортіло веселитися. Вмить дрож з грудей і спини перебігла йому в ноги, і Ведмедик почав швидко-швидко танцювати.

Він ще ніколи не танцював так завзято. Хлопчина спросоння засміявся і прокинувся. Кліпнувши кілька разів очима — його сліпило світло — він раптом побачив перед собою на подушці Жовтого

Ведмедика і вмить збагнув, що сон здійснився. Танцюючи, Ведмедик підморгнув до хлопця: мовляв, будемо друзями, побачиш!

І вперше в своєму житті Джампаоло відчув себе щасливим.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

Головний Інженер будує міст

Провулок ішов круто вгору, але Голуба Стріла легко подолала крутизну і вилетіла прямо на широку площу якраз перед крамницею Феї. Машиніст висунувся у віконце:

— Ну, в який бік тепер? — запитав він, оглядаючись на вагони.

— Прямо й прямо! — гукнув йому Генерал. — Лобова атака — найкраща тактика для розгрому ворога.

— Якого ворога? — запитав Начальник Вокзалу. — Прошу вас, припиніть, будь ласка, всі ці вигадки. В поїзді ви такий самий пасажир, як і всі інші. Тут ваші нашивки на береті не мають ніякої сили, і поїзд їхатиме туди, куди я накажу. Зрозуміло?

— Слухайте, — нетерпляче мовив Машиніст, — та говоріть же швидше, а то, чого доброго, ще торохнемо в тротуар.

— Праворуч! — дзявкнув боязко Курдуплик. — Завертайте швидше праворуч! Ми йдемо слідами Франческо. Отут ступали його драні черевики й мокрі пальці. Сюди!

Собачка метушився, але не міг знайти слід.

— Отже, крути праворуч! — повторив за Курдупликом Начальник Вокзалу.

Машиніст натиснув на важіль, і Голуба Стріла на повній швидкості повернула праворуч.

Сидячий Пілот, щоб не випустити поїзда з поля зору, летів на висоті двох метрів над землею. Він спробував був піднятися вище, та ледве не заплутався у трамвайних дротах.

Ковбої та індіанці, мов ті бандити, що переслідують здобич, скакали верхи обабіч поїзда.

— Закладаю генеральські погони на діряве сольдо, якщо це подорожування закінчиться щасливо, — промимрив Генерал. — Від цих вершників жди всього… На першій же зупинці за всяку ціну перейду на платформу, де їдуть мої гармати.

Саме в цю мить пролунало тривожне скавчання Курдуплика, який помітив, напевне, якусь небезпеку. Та було вже запізно. Машиніст не встиг загальмувати, і Голуба Стріла з розгону влетіла в глибоку баюру. Вода підійшла майже під вікна поїзда. Ляльки страшенно перелякалися і подерлися на дахи вагонів, де їхали олов'яні солдатики. А бідолашний Курдуплик плавав у баюрі, кленучи власний голос: "Добра б йому не було! І якої я породи? Навіть гавкати нездатний!! Все б на світі віддав, аби тільки гавкнути по-справжньому, по-собачому. Якби був гавкнув хоч раз, то оце б не сиділи усі в баюрі…"

— Приїхали… — промовив Машиніст, витираючи холодний піт на лобі. — Висадилися…

— Ви хочете сказати — опинилися у воді? — промимрив сумно Півбороди. — Тепер що ж — нам залишається єдиний вихід: спустити на

воду мого славного Вітрильника і всім перевантажитися на нього. Іншого рятунку нема.

Та хіба маленький Вітрильник витримав би всіх? На щастя, Головному Інженерові-Конструктору спало на думку, що в його ящику з інструментами є всі деталі, з яких можна побудувати міст.

— Доки цей міст буде готовий, то розвидниться, і нас половлять, — бурчав Капітан Півбороди, похитуючи головою.

Та іншої ради не було. Треба було рятуватися. Всі роботи під керівництвом свого Інженера, який сам був роботом надзвичайно складної конструкції (він складався з сили-силенної блоків, важелів і неймовірної кількості гвинтів), узялися до праці.

— Краном ми піднімемо Голубу Стрілу і поставимо її на міст, — пообіцяв Інженер. — Пасажирам залишатися на місцях!

Промовляючи ці слова, він згорда поглядав на Ляльок, які, що й казати, захоплено дивилися на Інженера. Тільки Лялька Нера залишалася вірна своєму Пілоту і не зводила з нього очей.

Пішов сніг. Вода в калюжі стала швидко прибувати. Здавалося, складним розрахункам Інженера судилося зазнати краху.

— Нелегка справа — спорудити місток під час повені,— процідив крізь зуби Інженер, — але сподіваємося, що все-таки спорудимо.

Щоб прискорити будівництво, Полковник віддав у розпорядження Інженера всіх своїх солдатів. Місток зростав на очах над темною водою баюри. Серед пітьми й сніговиці лунав брязкіт заліза, стукіт молотків і блоків передачі роботів-монтажників. Ковбої та індіанці на конях поперепливали тим часом на другий берег і стали там табором. Здалека видно було червону цяточку, яка то спалахувала, то гасла, немов

світлячок. Це смоктав свою люльку Срібна Пір'їна. З вікон Голубої Стріли пасажири пильно стежили за цією червоною цяточкою, що жевріла, мов далека надія. І три Ляльки-Артистки, що теж не відривали очей від вогника, сказали водно:

— Це, напевне, зірочка.

Бачите, вони були великими мрійницями: їм увижалися зорі навіть сніжної ночі. Та нехай мріють, аби почували себе щасливо, чи не так?..

Небагато минуло часу, і на будівництві залунали радісні вигуки: "Ура! Ура!" Це роботи-монтажники й олов'яні солдати досягли другого берега калюжі. Міст був готовий!

Великий кран підняв Голубу Стрілу і поставив її на рейки (тут, як і на кожному добропорядному залізничному містку, були рейки), Начальник Вокзалу дав зелений сигнал — сигнал для від'їзду, Машиніст натиснув на важіль, і поїзд, легенько здригнувшись, рушив по містку. Та не проїхали вони й кількох кроків, як Генерал зчинив тривогу:

— Погасити світло! Над нами — ворожа авіація!

— Тисяча китів з пухлою печінкою! — крикнув Капітан Півбороди. — Щоб я свою бороду проковтнув, коли це не Фея!

В цю мить високо над площею з'явилася, все збільшуючись, величезна довгаста тінь. Втікачі з першого погляду впізнали летючу мітлу та двох бабусь на ній.

Фея, треба вам сказати, була вже примирилася з утратою своїх найкращих іграшок. Вона позбирала решту іграшок з полиць та комори і, вилетівши в димар на мітлі-автоматі, рушила у свій звичайний передноворічний політ. Але не встигла вона долетіти ще й до середини площі, як служниця вигукнула:

— Синьйоро баронесо, гляньте-но вниз!

— Куди? — озирнулася та. — Ага… бачу… бачу. То часом не фари Голубої Стріли?

— Отож мені теж так здається, синьйоро баронесо.

Не гаючи часу, Фея повернула важіль мітли на південний захід, і хитрий апарат пішов сторч на світло, що блищало на поверхні калюжі.

Як бачите, цього разу Генерал зчинив тривогу недарма. Світло в поїзді миттю вимкнули. Машиніст дав останню швидкість, і поїзд блискавкою промчав через міст. Але ще не встигли двоє останніх коліс товарної платформи (на якій стояв Вітрильник з Капітаном Півбороди) торкнутися твердої землі, як земля і небо здригнулися від страшного вибуху, і високий залізний місток розсипався, звалився на дно калюжі.

"Чи не Фея часом почала нас бомбардувати?" — не в одного з переляку промайнула думка. Але річ тут була зовсім в іншому. Генерал, нікого не попередивши, замінував моста і власноручно висадив його в повітря.

— Я краще його шматками проковтну, ніж залишу ворогу! — гордовито вигукнув він, накручуючи з радощів вуса.

Фея спустилася вже зовсім низько і летіла просто на Голубу Стрілу.

— Завертай ліворуч, мерщій! — крикнув один ковбой. Не чекаючи наказу Начальника Вокзалу, Машиніст на великій швидкості так круто звернув ліворуч, що поїзд ледь-ледь не розірвався навпіл. Голуба Стріла влетіла з розгону в темний під'їзд, де вже блимав червоний вогник у люльці Срібної Пір'їни.

Поїзд підігнали впритул до стіни, а браму швидко зачинили й замкнули на засув.

— Хоч би вона не помітила нас, — шепнув Капітан Півбороди.

Та де там було Феї помітити їх!

— Дивна річ!.. — бубоніла Фея, кружляючи над площею. — Наче земля їх поглинула, навіть і сліду не видно…

— А може, вони попадали десь у рівчак… — висловила свій здогад служниця.

— І це могло статись, — погодилася Фея. — Тим більше шкода мені Голубої Стріли. Вона не заслужила того, щоб валятися в якомусь брудному рівчаку. Це ж була найкраща іграшка в моєму магазині. Нічого не втямлю… Може, вони втекли від злодіїв і шукають дорогу додому? І таке може бути… А втім, не будемо тут баритися. У нас ще роботи сьогодні хтозна-скільки. А список подарунків, які нам треба розвезти дітям до ранку, дуже великий. Хоч би встигнути! Ну, полетіли!..

І, повернувши мітлу на північний край неба, переслідувачі зникли в густій завірюсі…

Бідна старенька Фея! Уявіть себе в її становищі: остання ніч, треба вже розвозити дітям іграшки, а їх нема — покрали! І саме в новорічну ніч, коли в тисячах будинків і хат тисячі дітей підвішують, лягаючи спати, панчохи, щоб Фея поклала туди подарунки. Таки добра морока з ними… А тут ще сніг сипле, як із мішка, — квітчає Новий рік. Та коли б тільки сипав, а то ж січе з вітром, очі заліплює. Ото ніч, синьйори мої! Ото ніч! Таке мете, таке крутить, світу не видно!

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

Прощавай, Лялько Розо!

— В цьому під'їзді темно, як у пляшці з чорнилом, — бубонів Начальник Вокзалу.

— Ворог може тут влаштувати нам таку пастку, що нікому й не снилося, — додав Генерал. — Давайте краще засвітимо фари.

Машиніст негайно ввімкнув фари Голубої Стріли. Втікачі стали роздивлятися довкола: вони потрапили в під'їзд, захаращений порожніми ящиками, що пахли фруктами. Це був, очевидно, під'їзд якогось фруктового магазину. Всі Ляльки позлазили з вагонів і зібралися докупи в якомусь порожньому закапелку. Дівчата — як усі дівчата: тільки зійшлися докупи, так і зчинили галас, хоч вуха затуляй.

— Тисяча китів-базік! — вилаявся Капітан Півбороди. — Це не дівчата, а сороки, нізащо тобі не помовчать...

— Тут хтось є! — промовила своїм співучим голосом Лялька Роза.

— Мені здається, тут скрізь люди, — сказав боязко Машиніст. — Кому це спало на думку сидіти в під'їзді в таку скажену холоднечу? Як на мене, то повірте, я б не пожалів віддати й колеса від мого локомотива за м'яке ліжко та гарячу грілку в ногах.

— Тут якась дівчинка! — в один голос скрикнули Ляльки.

— Гляньте, вона спить.

— Помацайте, яка вона холодна. Вся, мов крига.

Кілька Ляльок простягли свої руки, щоб доторкнутися до холодної дівчинки. Вони робили це дуже тихесенько, боячись розбудити її. Та дитина не прокидалася.

— На ній саме лахміття! Може, вона полаялася із своїми рідними? А може, побилася з товаришками і тепер боїться йти додому така обшарпана та брудна?

Ляльки так захопилися, що й не помітили, як заговорили між собою на весь голос, одначе дівчинка нічогф не чула і сиділа нерухомо, зіщулившись, біла мов стіна. Руки ЇЇ були простягнуті до вух, немов вона хотіла розтерти й зігріти їх. Але руки були холодні як сніг.

— Нумо, нагріємо її,— запропонувала Лялька Роза і перша стала розтирати дівчинці руки. Роза довгенько терла, проте це нічого не допомогло: руки були все одно як дві крижинки.

Побачивши, що Ляльки вовтузяться біля дівчинки, один солдат зістрибнув з даху вагона і підійшов до них.

— Е-е, — промимрив він, оглянувши дитину. — Таких дівчаток я вже бачив багато.

— Невже? Ви її знаєте? — запитали Ляльки.

— Чи вона мені знайома? Ні, власне, цієї дівчинки я не знаю, але знаю таких, як вона. Це просто з бідної родини дівчинка — от і все.

— Як той хлопчик, у якого ми були в підвалі?

— Ще бідніша, набагато бідніша. У цієї дівчинки немає навіть підвальної кімнати. її заскочила на вулиці хуртовина, от дівчинка й заховалася в цей під'їзд, щоб зовсім не замерзнути.

— А зараз вона спить?

— Так, спить, — сказав солдат. — Але спить вона дивним сном…

— Що ви хочете сказати?

— А ось що: мені здається, вона вже більше не прокинеться…

— Ну, це вже справжня нісенітниця! — заперечила Лялька Роза. — Чому це вона не прокинеться? А от я залишуся біля неї і зачекаю, доки вона прокинеться. З мене вже досить подорожування. Я звикла сидіти дома, і мені зовсім не подобається вештатися вночі по вулицях. Краще я залишуся тут із цією дівчинкою, а коли вона прокинеться, піду до неї додому.

З Лялькою Розою ніби щось скоїлося. Вона як не та стала: у неї зовсім пропав задерикуватий тон, що завжди викликав лють у Капітана Півбороди. В її прозорих блакитних очах раптом засяяли якісь дивні вогники.

— Я залишаюся тут! — рішуче повторила Роза. — Шкода мені нашого Франческо, але я не думаю, що він буде побиватися за мною. Франческо — хлопець, і навіщо йому ляльки? Ви передасте йому від мене привіт. Гадаю, він пробачить мені. А втім, ще може бути й так, що ця дівчинка піде в гості до Франческо і візьме мене з собою, тож ми зустрінемося з ним…

Але чому це Лялька Роза все балакала й балакала без угаву, так, неначе в її горлі збилися купою слова і їх треба було швидко виговорити?

Лише тому, що вона хотіла випередити інших, не дати їм слова сказати, аби вони не стали їй перечити. Лялька Роза, бачите, боялася, що друзі не дозволять їй лишитися тут і їй доведеться йти далі, кинувши бідну дівчинку напризволяще такої темної ночі, в такий лютий холод. Але

ніхто Ляльці Розі не перечив. І коли Курдуплик, що ходив з під'їзду на розвідку, повернувся з донесенням, що ворога нема і дорога вільна, всі почали лаштуватися в путь.

Один по одному втікачі сідали в поїзд. Начальник Вокзалу наказав не засвічувати, про всяк випадок, фар.

Голуба Стріла повільно рушила з під'їзду.

— Прощавай! Щасти тобі,— шепотіли подруги Ляльці Розі.

— До побачення! — відповідала тремтячим голосом Роза.

Нема чого приховувати: їй страшнувато було залишитися самій, і вона, пригортаючись до дівчинки, повторила:

— До побачення!

Всі три Ляльки-Артистки одночасно виглянули з віконця вагона і хором відповіли:

— Прощавай! Нам хочеться плакати, повір. Та ми не вміємо. Ми ж дерев'яні і не маємо сердець... Ти й сама це знаєш. Прощавай!

У Ляльки Рози було серце, хоч вона, правду кажучи, до цього часу ніколи й не відчувала його. І ось тепер, сидячи самотою в темному під'їзді, Роза відчула, як у грудях ЇЇ щось сильно закалатало, і зрозуміла, що це б'ється її серце. Воно так стукотіло, що їй здалося, ніби серце сидить десь у горлі і не дає навіть слова промовити. У вухах аж шуміло, тому Роза ледь чула невиразний скрегіт коліс Голубої Стріли. Потім усе стихло, і їй здалося, ніби звідкись долинуло: "Ніколи більше ти не побачиш своїх друзів, малесенька!.."

Самотній Ляльці Розі стало дуже страшно. Але втома та переживання, яких вона зазнала за цю коротку подорож, далися взнаки: Роза вперше в своєму житті стулила повіки. Та й навіщо було дивитися? Адже навколо було темно, хоч в око стрель, навіть кінчика свого носа не видно було. Тільки-но Роза заплющила очі, як непомітно заснула.

Так їх і знайшла вранці сторожиха: пригорнувшись і обнявшись, як сестри, лежали замерзла дівчинка та Лялька Роза.

Лялька зовсім не розуміла, чому всі ці люди з'юрмилися в під'їзді. Потім приїхали карабінери[4] — справжні, живі, великі, і вона дуже злякалася їх. Вони поклали дівчинку на носилки й винесли. Лялька Роза так і не зрозуміла, чому дівчинка не прокинулася: адже вона ніколи ще не бачила мертвих.

Один карабінер узяв Ляльку Розу і подарував начальникові поліції. Але той не мав дітей, а в карабінера була дівчинка, тож начальник поліції віддав Ляльку для його доньки.

Проте Лялька Роза ніколи не могла забути темну, холодну ніч перед Новим роком. І кожного разу, згадуючи ту дівчинку, що з нею спала в під'їзді, Лялька Роза відчувала, як у неї холоне на душі.

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ

Героїчна смерть Генерала

Низько нагнувши голову, Курдуплик швидко біг поперед поїзда. Йшов густий лапатий сніг, брук швидко вкривався білою пухкою ковдрою. Дедалі важче ставало Курдуплику нанюхувати сліди драних черевиків Франческо. Все частіше песик зупинявся, нерішуче поглядав навколо, вертався своїм слідом назад і біг у інший бік. "Може, тут Франческо зупинявся, щоб побавитися, — розмірковував собі цуцик, — тому й сліди такі поплутані".

Машиніст, мружачи очі, поволі вів поїзд за Курдупликом. Від повільної їзди пасажири почали вже мерзнути.

— Треба їхати швидше, швидше! — бубонів Капітан Півбороди. — Якщо так лізтимемо далі, то боюся, що не доїдемо цього року і ще, чого доброго, на ранок потрапимо під колеса трамвая.

Кілька разів Начальник Вокзалу криками підганяв Курдуплика. Та що той, бідний, мав діяти, коли і сам замерз, як цуценя? Навіть ніс його зашерх, а часу, щоб потерти його лапою, песик не мав. Сліди Франческо примушували Голубу Стрілу робити зигзаги, виїжджати й з'їжджати з тротуарів, кружляти по площах і перетинати по три-чотири рази одну й ту саму вулицю.

— Що за звичка — отак кружляти вулицею? — сердився Начальник Вокзалу. — Дітей хоч учи, хоч не вчи, що найкоротша лінія між двома точками є пряма, а вони тільки вийдуть зі школи, так і починають застосовувати знання на практиці: ходять по колу. Ось подивіться ви на цього Франческо: на відстані десяти метрів він десять разів переходив, вулицю. Просто дивно, як це його не переїхала машина!

А Курдуплик невтомно винюхував під снігом сліди свого друга. Він не відчував ні холоду, ні втоми і, никаючи по сліду, подумки вів розмову з Франчеєко:

"Ми всі їдемо, всі поспішаємо до тебе, Франческо. Ти навіть і гадки не маєш, як радітимеш, побачивши повний поїзд подарунків, цілісінький караван іграшок!"

Він так захопився своєю розмовою з Франческо, що забув про все, і схаменувся аж тоді, коли забіг кроків за десять від місця, де пропав слід хлопця. Довелося Курдупликові повертати назад, а Машиністові — вдесяте зупиняти поїзд. Бідний собачка кидався то сюди, то туди, але ніяк не міг уже натрапити на запах слідів Франческо. Нарешті він

безпорадно зупинився. І не де-небудь біля воріт чи на тротуарі — прямісінько посеред тісної, тьмяно освітленої вулиці, в грузькому снігу.

"Просто неймовірно! — подумав Курдуплик, — не міг же хлопчина знятися й полетіти?!"

— Що там скоїлося, гей? — крикнув Генерал, якому скрізь ввижалися вороги. Він їх бачив де треба і де не треба.

— Курдуплик не знаходить далі сліду, — цілком спокійно пояснив Генералові Машиніст.

У вагонах усі невдоволено загомоніли. Ляльки вже повірили в неминучу свою смерть у снігових заметах.

— Тисяча мерзлих китів! — вигукнув Півбороди. — Цього ще нам бракувало…

— Його вкрали! — схвильовано вигукнув Генерал.

— Кого вкрали?

— Хлопця, чорт забирай! Нашого Франческо! Його слід дійшов до середини вулиці і там як у воду впав. Що б це могло означати? А тільки те, що хлопця схопили, кинули у машину й повезли з такою швидкістю, що й сліду не лишилося.

— А хто його міг украсти? Кому потрібний бідний хлопчина?

— Що ж тепер діяти? — запитав нетерпляче Начальник Поїзда.

— Ану я полечу в розвідку! — запропонував Сидячий Пілот.

Всі погодилися з його пропозицією, бо ніхто не міг запропонувати чогось ліпшого.

Літак швидко набрав висоту. Деякий час його ще видно було при тьмяному світлі вуличного ліхтаря, а потім він зовсім зник. Не чути стало й гуркоту двигуна.

— Хай там що кажуть, а я переконаний: хлопця вкрали, — і далі наполягав на своєму Генерал. — А це означає, що смертельна небезпека загрожує і нам з вами. До мене, солдати! Негайно вивантажувати гармати! Місце розташування — хвіст поїзда! Приготуватися до бою!

— Щоб на тебе нежить, — кляли його артилеристи. — Цілісіньку ніч тільки те й робимо, що вантажимо та розвантажуємо гармати. Вже всі заряди змокли, що їх хоч у кратер Везувію кинь — все одно не займуться.

— Струнко! Мовчати! — грізно скомандував Генерал. Олов'яні солдати, сидячи нерухомо на дахах вагонів, тільки поглядали, як, обливаючись потом, вивантажували гармати їхні товариші артилеристи.

— Хлопцям щастить, — заздрили піхотинці,— хоч по-нагріваються, а тут снігу вже по коліна насипало. Ще трохи — і ми перетворимося на снігові статуї.

Музиканти теж були у відчаї: сніг зовсім позабивав їхні труби.

І тут скоїлося щось дивне і незрозуміле: тільки вивантажили першу гармату на сніг, як на місці, де вона була, з'явилася дірка. Поставили другу — і друга зникла, неначе в безодні. Поглинула земля й третю гармату, і на її місці залишився тільки отвір в снігу. Коротше кажучи, тільки-но гармати вивантажували на сніг, як вони танули в ньому, залишаючи по собі темну безодню.

— Що це? Диви… Ну й… — від подиву та гніву в Генерала відібрало мову. Він упав навколішки і став розгрібати руками сніг.

І таємниця незабаром остаточно з'ясувалася. Хоча, власне, тут ніякої таємниці не було. Річ у тім, що перед самісіньким носом Генерала була яма. Як на те, при розвантаженні гармати потрапили саме в цю яму (а вона була притрушена зверху снігом і повна-повнісінька води, що натекла сюди з усієї вулиці).

Генерал стояв на колінах, немов уражений блискавкою. Потім він почав шматувати свій генеральський берет, а після схопив себе за чуба і був би, напевне, стяг із голови разом з чубом і шкіру, якби не почув дикий регіт своїх солдатів-артилеристів.

— Негідники! Найкращі, єдині гармати нашого війська попали в пастку ворога, а ви регочете, як навісні! Невже ви не розумієте, що ми тепер обеззброєні? А вам смішки, дикуни кляті? Всіх під ар-решт! А тільки приїдемо в казарми, я вас — під суд за зраду!..

Артилеристи негайно скорилися наказу і зовні прибрали серйозного вигляду, але все ще мовчки душилися від сміху, здригаючись усім тілом.

"Це якось перебудемо! — міркували собі солдати. — Аби не тягати гармати з платформи на платформу. Хай собі синьйор Генерал кричить скільки завгодно, а нам без гармат набагато краще — менше буде роботи".

За ці дві хвилини Генерал, здавалося, постарів щонайменше на двадцять років. Волосся його зовсім побіліло, може, тому, що він скинув трикутний капелюх і йому сипав на голову сніг… А як змінилося його обличчя! Каміння — і те заплакало б із жалю до нього. Та каміння не могло бачити цього, воно лежало глибоко під снігом.

— Настав кінець усьому! — ридаючи, промовив Генерал. — Все пропало! Тепер нічого мені залишатися з вами.

У нього було таке відчуття, ніби замість смачного солодкого крему він проковтнув бридкий холодний шматок мокрого картону. Життя Генерала без гармат — це все одно, що їжа без солі. Він стояв на колінах, глухий до благань, і зовсім не звертав уваги на те, що його засипало снігом.

— Синьйоре Генерале! Вас засипає снігом! — звертался до нього артилеристи, намагаючись шанобливо згорнути сніг з його плечей.

— Не чіпайте мене! Дайте мені спокій!

— Вас закидає снігом! Ось гляньте, ви вже засипані майже по коліна!

— Байдуже…

— Синьйоре Генерале! Сніг сягає до грудей.

— А мені зовсім не холодно. У мене на серці зараз холодніше.

— Синьйоре Генерале! Вас замело снігом по саму шию!..

Та Генерал не відповідав. А сніг сипав і сипав. До того ж солдати, які сиділи на вагонах, жбурнули на Генерала увесь сніг, що там зібрався. Отак в одну мить Генерал був похований під снігом. Деякий, час ще видніли його вуса, та незабаром і їх не стало видно. І тоді на місці синьйора Генерала лишилася снігова статуя, статуя Генерала, що стояв навколішках, спершись руками на краєчок ями, в якій зникла його батарея.

Бідолашний Генерал! Яка безславна випала йому смерть!

Я певний, що він не заслужив такої смерті, хоч і добровільно прийняв її. Але хіба йому важко було встати, обтруситися і заховатися від снігу в вагоні? Він, як Генерал, мав повне право їхати навіть у вагоні першого класу. Але де там! Він волів стати сніговою статуєю. Гонор! І хай собі залишається із своєю незавидною долею. Прощавайте, синьйоре Генерале! Ми вас не забудемо!

Та що ж це я: витрачаю дорогий час на поминання Генерала, тоді як пасажирам Голубої Стріли загрожує величезна небезпека. Невідомо звідки поблизу наших втікачів з'явився Кіт. Справжній Кіт, не іграшковий, а живий і такий завбільшки, як два вагони Голубої Стріли. Саме в ту хвилину, коли ми всі були так зворушені загибеллю Генерала і віддавали йому останню шану, страшний звір непомітно підкрався по м'якому снігу, оглянув усіх блискучими зеленими очима і вибрав собі здобич.

Ви не забули ще про Канарку в клітці, яка стрибала на своїй пружинці і весь час щебетала "чіп-чіп"? Так-от, подорожні повісили цю Канарку з кліткою за вікном Голубої Стріли. Насправді вона не повинна була висіти надворі, але Канарка своїм щебетанням так надокучила всім, що клітку вирішили повісити за вікном. Звідти Канарка спостерігала трагічну смерть Генерала; тому їй не було коли поглянути праворуч на тротуар. А саме там готувався до стрибка великий Кіт. Хижак вирішив поласувати пташкою. Він увесь напружився і зробив дикий стрибок.

"Одним ударом лапи я розтрощу клітку, — міркував Кіт. І це йому пощастило зробити. — А другим ударом лапи я примушу Канарку замовкнути". Та схопив облизня.

Канарка відчула, як гострі пазурі ковзнули по її крильцях, і запищала не своїм голосом. А тоді щось клацнуло, і пружина так луснула нападника по носі, що той аж скрутився. Хто б подумав, що Канарка буде так енергійно захищатися! Наляканий Кіт кинувся навтіки. Всі ковбої поскакали були навздогін, але їхні коні загрузали по самі животи в снігу і не могли догнати хижака.

Ні, цього разу Кіт одержав добру відсіч. І подумайте, від якоїсь пружини! Але й бідна Канарка, знівечена, замерзала на снігу. З-під її крилець стирчала сталева пружина. Широко розкритий дзьобик навіки замовк. Канарка була мертва.

Протягом кількох хвилин Голуба Стріла втратила двох своїх пасажирів. А третій, Сидячий Пілот, у цей час літав хтозна-де на своєму літаку. Може, і його десь вітер вдарив об димар, чи, може, літак упав на землю під тягарем снігу, що обліпив його тоненькі крильця! Хто знає…

Канарку поховали з усіма військовими почестями у снігрвім наметі. Полкові музиканти прочистили свої труби від снігу і заграли похоронний марш. Відверто кажучи, звуки оркестру були ніби застуджені: здавалося, музика лунада здалеку, з іншої вулиці. Та все ж і з такою музикою було краще, ніж зовсім без неї.

Тіло Канарки поклали в клітку, що стала їй труною, а робити лопатами нагорнули на неї снігу.

Проте історія Канарки на цьому не закінчилася. Друзі з Голубої Стріли й гадки не мають про це, бо вони одразу після похорону знову рушили в путь. Я ж з цікавості ще трохи постояв там, а тому й бачив, як один нічний сторож наштовхнувся велосипедом на клітку і зупинився. Сторож узяв знахідку в руки, подивився на неї і причепив до руля. На ходу йому зразу ж пощастило полагодити пружину Канарки. (Чого тільки не зроблять умілі руки!) Кількома хвилинами пізніше Канарка знову щебетала, правда, тепер трошки хрипко, та однаково весело, безтурботно. Це й зрозуміло: стільки натерпітися страхів і горя!..

"Ото синок тішитиметься, як побачить, — думав нічний сторож. — Я скажу, що це йому подарунок від Феї. Скажу, що сам бачив її вночі. І що Фея вітала його з Новим роком та побажала багато-багато щастя".

Так міркував собі сторож; він, мабуть, думав ще багато дечого, та в мене нема часу розповідати: треба ще познайомити вас із пригодами Голубої Стріли. А нічний сторож поїхав собі далі і на розі вулиці, де мав повертати, вже не дзвонив, а лише торкав клітку, і Канарка озивалася своїм співом. Ось що вигадав нічний сторож! Правда ж, непогано?

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

Політ Сидячого Пілота

Наші всі тут? Ні, бракує Сидячого Пілота, який полетів шукати слід Франческо. Політ був небезпечний. Та хіба можна сподіватися на веселу прогулянку при такій нельотній погоді? Треба було насамперед докласти всіх зусиль, щоб не відхилитися від курсу і летіти точно посеред вулиці. А ще Пілот мусив постійно стерегтися, щоб не заплутатися в електричних дротах або не врізатися в будинок. Ось чому він пильно дивився вперед крізь шибки кабіни, які весь час заліплював сніг, і не без заздрощів думав про стару Фею.

"Як та стара синьйора літає на своїй мітлі — збагнути не можу. Тут на літаку найновішої конструкції, і то мусиш пильнувати кожної миті, щоб не заритися носом у землю. А втім, хто б підказав, куди зараз повернути, — міркував про себе хоробрий Пілот. — Хоч куди кинь оком, скрізь темрява: і вгорі, і внизу, і праворуч, і ліворуч. Не міг же Франческо залишити свої сліди у хмарах. Мабуть, краще буде знизитися".

Пілот став повільно знижуватися, але ту ж мить йому довелося знову якнайшвидше набрати висоту, бо він ледве-ледве не сів прямісінько на голову нічному сторожу, який мчав вулицею на велосипеді. Це, напевно, був той самий сторож, який знайшов Канарку.

Через деякий час Пілоту здалося, ніби трохи розвиднілося.

"Може, я лечу над площею", — подумав він з острахом, шукаючи очима ліхтарів. Проте ліхтарів ніде не було видко, а небо все світлішало й світлішало. Сидячому Пілоту здалося, ніби він потрапив у хмару біленьких пушинок кульбаби.

"Без сумніву, я лечу над майданом. Треба спуститися нижче", — вирішив Пілот.

Раптом йому назустріч виринула величезна похмура тінь, і хтось голосно гукнув басом:

— Ей, синьйоре Пілоте, сідай, будь ласка, сюди!

"Я краще вдам, що нічого не чую. Нікого я не знаю в цих краях і не бажав би вплутатися в неприємну історію", — миттю розміркував собі Сидячий Пілот.

Та тільки він подумав це, як чиясь велетенська рука обережно схопила літак і потягла його до себе.

— Пропав я! — скрикнув Сидячий Пілот.

— Не бійся, я не завдам тобі шкоди, — озвався велетень. — Я всього-навсього мирний бронзовий Пам'ятник, що стоїть посеред площі. Я тобі не заподію нічого лихого.

Сидячий Пілот полегшено зітхнув і зважився нарешті глянути туди, звідки долинав голос. Перед ним було величезне лагідне обличчя з вусами й бородою, на якому застигла ледь помітна усмішка.

— Хто ви? — запитав Пілот.

— Я ж тобі сказав: я — Пам'ятник. А за життя був патріотом і на коні водив поборників свободи на бій за звільнення батьківщини.

— Ви й зараз на коні?

— Авжеж, і на дуже великому коні. Як це ти не помітив такого великого коня?

— Я летів високо, тому й не бачив його. А зараз, перш ніж полетіти далі, я хотів би оглянути вас та вашого коня з усіх боків.

— Чого це ти так поспішаєш? — усміхнувся Старий Патріот. — Побудь іще трошки зі мною, та побалакаємо. Мені так рідко доводиться говорити, що мій язик занімів, і я насилу ворушу губами. Дзижчання твого літака я вже давненько чую. Тож я й здивувався: невже, думаю, десь муха летить, та ще в цю пору року? От так новина, подумав я. А потім раптом помітив тебе. Клянуся, ще ніколи я не бачив такого манюсінького літака. Хіба що в руках у дітей.

Сидячий Пілот пояснив, що його літак (це йому довелося визнати) — теж іграшка. Він коротенько розповів Старому Патріотові причину своєї втечі та втечі Голубої Стріли.

— Дуже цікаво! — схвильовано вигукнув Патріот, вислухавши розповідь. — Навіть неймовірно цікаво. Я теж люблю дітей. Гарної днини багато їх приходить сюди побавитись, і я, звичайно, не гніваюся на них. Щоправда, один хлопчина й тепер частенько навідується до мене. Та чи саме до мене він сюди приходить, — сказати напевне я не можу. Смаглявий такий, чуб у нього завжди звисає аж на очі. Прийде, сяде на східцях, посидить, подумає щось і йде собі. Никає отак, мов приблудний собака. Проте його імені я не знаю, бо він сам себе ще жодного разу не називав. Це вже, мушу тобі сказати, так водиться У людей: вони завжди чекають, щоб хтось їх назвав. Себе ж вони на ім'я не називають. Але мені здається, що цей хлопчина самотній, і тутешні мешканці його не знають,

— т— От якби його звали Франческо, тоді б… — знову зітхнув Сидячий Пілот. І раптом йому спала на думку блискуча ідея — Тільки один Курдуплик може дізнатися, що це за хлопець. Йому досить обнюхати східці — і він скаже, чи це Франческо, чи ні.

— Цілком правильно! Значить, я матиму щастя познайомитися з усім вашим товариством?

— Воно-то й так, — розпачливо промовив Пілот, — але як це раптом Франческо міг попасти сюди? Адже його сліди закінчилися посеред площі.

Пам'ятник посміхнувся у вуса і лагідно промовив;

— Бачу, всі ви ще мало знаєте дітей. А то ви здогадалися б, що вони люблять під'їжджати на підніжці трамвая. їм це заборонено, та все ж таки дітвора порушує інколи правила. Втім, стривай, я згадав: якраз учора цей смаглявий хлопчина проїжджав на підніжці, і його зсадив отут, поліцейський.

— Тоді нема чого й сумніватися: це був Франческо! — радісно вигукнув Сидячий Пілот.

— Гаразд! Якщо так, то не гай часу. Лети мерщій по своїх друзів! — сказав Старий Патріот.

За п'ятнадцять хвилин усі мандрівники (без Генерала та Канарки, звичайно) були вже біля підніжжя Пам'ятника, або, вірніше, — біля ніг коня, і нетерпляче стали чекати, що скаже Курдуплик. А собачка схвильовано бігав сюди й туди по східцях і так ретельно нюхав, неначе хотів повтягувати в ніс важкі мармурові плити. Насправді він уже давно нанюхав подерті підметки Франческо, але хотів ще й ще раз пересвідчитися.

"Нарешті ми знову натрапили на твій слід!" — тішився в душі Курдуплик.

— Ну? — нетерпляче вигукнув Капітан Півбороди.

— Його сліди! — заявив Курдуплик. — Франческо знайшовся.

— Ура! Тисяча трикутних китів! Ура!

Хтозна, де Капітан Півбороди бачив "трикутних китів", яких ніколи не було і не буде на земній кулі. Від захоплення він, бачите, просто вже не тямив, що кричав.

Старий Патріот теж був щасливий. Десь високо в темному нічному небі, серед танцюристих сніжинок, пролунав його сміх. Кінь аж здригнувся.

— Це добре, присягаюсь! — сказав Пам'ятник. — Простої, чудово!

Командир полку олов'яних солдатиків дав наказ Відзначити цю знаменну подію концертом полкового оркестру, і тут трапилася ще одна нечувана й небачена річ. Тільки-но оркестр заграв один із своїх бадьорих полкових маршів, як кінь відірвав копита від п'єдесталу пам'ятника і затупав у такт музиці. А в Старого Патріота зразу ожило в грудях серце.

— Ура! — захоплено вигукнув він. — Геть з Італії, чужинці![5] Ура! — захоплено вигукнув він. — Геть з Італії, чужинці!

Треба сказати правду — полковий оркестр вдихнув у нього життя. Старий Патріот стиснув шпорами коня, з'їхав з мармурового п'єдесталу і галопом обскакав площу.

Видовище так захопило пасажирів Голубої Стріли, що вони забули про холод та злигодні. А коли Машиніст дав свисток, то на площі й скрізь довкола стало ще радісніше і веселіше. Навіть сніг почав рідше трусити. Але Курдуплик не гаяв часу. Він усе міркував про Франческо.

— За мною! — гукнув песик своїм чудернацьким голосом. — Сюди! — І кинувся щодуху вперед, не відриваючи носа від сліду Франческо. Голуба Стріла вмить набрала швидкості й помчала за ним через площу. Курдуплик звернув у провулок і звідти вибіг на широкий бульвар. А далі, не зменшуючи швидкості, помчав прямо вперед і вперед, не відхиляючись ні на крок від сліду. Голуба Стріла ледве встигала за ним. Зате Старий Патріот на бронзовому коні легко встигав за Курдупликом.

"Як, невже й Пам'ятник?" — запитаєте ви.

Авжеж, з мандрівниками їхав і бронзовий вершник. Кінь Патріота біг ззаду по п'ятах за Курдупликом, що махав хвостиком, мов прапорцем серед закиданої снігом безкрайої вулиці.

РОЗДІЛ ДВАНАДЦЯТИЙ

Бронзовий Пам'ятник

— Тисяча китів-велосипедистів! — приголомшено вигукнув Капітан Півбороди. — Я об'їздив на своєму Вітрильнику всі моря й океани земної кулі, але такого, щоб пам'ятник мчав на коні, мов на перегонах, — такого ще не бачив.

— Щось подібне таки рідко трапляється, — засміявся Старий Патріот. — Я й сам, звичайно, не можу їздити по вулицях, коли мені заманеться. Та оскільки про це вже зайшла мова, то запевняю вас, що не було ще такого дня, коли б мені не бажалося виїхати на прогулянку.

— Життя пам'ятника, певно, не таке вже й веселе…

— О, ні, ви помиляєтеся. У нас, пам'ятників, є свої радощі. Адже ми поважні особи в місті. Через це там, де ми стоїмо, має неодмінно бути площа, щонайменше троє-четверо дерев і принаймні дві лавки, на яких улітку старі люди могли б погрітися на сонечку, коли воно є, а взимку подихати свіжим повітрям. А ще ж нас, звичайно, ставлять на високі п'єдестали, викладають довкола східці. Там дітвора грається в розбійників, стрибає з східців або дереться на коня. Ми, як бачите, корисні, а тому й не нарікаємо на свою долю. Звичайно, іноді хочеться розім'яти ноги на гарній прогулянці. Мені таке щастя випадає тільки два рази на рік, і то лише тоді, коли на світі відбувається щось зовсім неймовірне, як-от гра духового оркестру олов'яних солдатиків цієї ночі. О, якби я не знав, що зроблений з бронзи, то міг би сказати, що сьогодні кров у моїх жилах заструменіла вдвічі швидше…

— А коли востаннє ви ходили на прогулянку за власним бажанням? — запитав Капітан Півбороди.

Оскільки різниця у зрості Пам'ятника й Капітана Півбороди була надзвичайно велика, то й розмовляти їм було дуже важко. Тому, щоб Старий Патріот усе чув, Капітану Півбороди довелося вилізти на самісінький вершечок щогли свого Вітрильника. Звідти Пам'ятник чув трошки краще. Зате яка небезпека там загрожувала Капітану Півбороди: адже він щомиті міг упасти і розбитись об палубу.

Пам'ятник чомусь барився з відповіддю. А може, він уже й не пригадував, коли саме сходив з п'єдесталу?

Бачите, ніхто не знає, про що і як думають пам'ятники.

— Це трапилося, — промовив нарешті Старий Патріот, — місяців шість тому. Була, пригадую, неділя. На площу насходилася сила-силенна людей.

— І всі бачили, як ви їздили верхи? — перепитав Півбороди.

— Ні, прогулюватися я пішов згодом. Послухайте, як це все трапилося. Як я вже говорив, людей зійшлося хтозна-скільки, і всі вони чогось вимагали. Спочатку я не міг ніяк зрозуміти, чого вони хочуть. Але потім я виразно почув їхні слова і зрозумів усе. Серце моє закалатало. "Геть з Італії! — вигукували вони. — Геть з Італії, чужинці!" — "Чорт забирай, — подумав я, — та це ж мій бойовий переможний клич!" Мені здалося, ніби я опинився серед тих людей і відчув, що от-от не втримаюсь і гукну разом з ними: "Геть, чужинці! Геть, чужинці!" Он як воно було.

— І на цьому все кінчилося?

— Ні, зовсім ні. Найголовніше відбулося потім. На той галас з'явилися карабінери. Я, звичайно, не злякався їх. А люди почали розбігатися хто куди. Тільки один чоловік і не думав тікати. Він вибіг на східці п'єдесталу, видерся на шию мого коня і сів поперед мене. Вмостившись на коні, він почав вигукувати: "Геть, чужинці!" "Оце молодець! — подумав я. — Видно, що переді мною справжній патріот. Його неодмінно нагородять медаллю", — вирішив я.

— Ну, і дали йому медаль? — запитав Півбороди.

— Що?

— Медаль...

— Де там! Цього чоловіка посадили в тюрму. Я перш не вірив своїм бронзовим очам. Його закували в кайдани і кинули в тюрму. Мене охопив страшенний гнів, і я так обурився, що вже й не тямив, що зі мною скоїлося. Я з'їхав з п'єдесталу і галопом помчав вулицею. Вже біля самої тюрми я нарешті отямився.

— І ви бачили вашого товариша?

— Так, бачив. Він виглядав з віконця на третьому поверсі. Те віконечко було таке маленьке, що я побачив тільки ніс та очі друга. Проте я зразу впізнав відважний погляд і голос мого знайомого, коли той озвався до мене... Знаєте, друзі, мені сяйнула одна думка, — раптом сказав Пам'ятник. — А що, коли він і досі там?..

— Але ж минуло вже шість місяців відтоді. Його вже, напевне, давно випустили.

— А все ж давайте заїдемо в тюрму. Вона зовсім близько, якихось пару кроків звідси. Он там, у кінці бульвару, бачите? Ото зрадіє та здивується сердешний чоловік. Я вас довго не затримаю. Потім я повернуся на свій п'єдестал, а ви підете собі далі.

Начальник Голубої Стріли став, певна річ, заперечувати.

— Ми вже й так забарилися, — промовив він, поглядаючи на свій годинник.

Сидячий Пілот, який весь час кружляв без упину на висоті бороди Старого Патріота і не пропустив жодного слова з його розповіді, втрутився в розмову:

— Послухайте, адже тільки завдяки Старому Патріоту нам пощастило відшукати слід, — сказав він. — Давайте й ми його потішимо, власне, йдеться лише про якихось десять хвилин.

— Для вас десять хвилин, може, й дрібниця, — заперечив Начальник Вокзалу, — а для поїзда — це багато. Це майже година... без п'ятдесяти хвилин!

Але Машиніст, не спитавши дозволу Начальника Вокзалу, вже повернув Голубу Стрілу на повній швидкості до тюрми. Незабаром ця

споруда ніби виповзла з пітьми — величезна, сіра, з сотнями маленьких чорних дірок замість вікон.

— Щось нікого не видно, — промовив Старий Патріот, уважно обдивившись усі поверхи.

— Ану дозвольте мені заглянути, — шепнув йому на вухо Сидячий Пілот. Не встигли всі оком змигнути, як він літав уже попід дахом і заглядав то в одне, то в друге віконце, не залітаючи, проте, в камери, де було темно, хоч в око стрель.

У камерах було повно в'язнів, але Сидячий Пілот жодного з них не знав, а тому й не міг покликати. На щастя, допоміг Пам'ятників кінь, який дзвінко заіржав.

— Браво! — вигукнув Пам'ятник. — Бачу, ти також згадав нашого друга…

Цього разу в одному заґратованому віконці третього поверху з'явилося худе обличчя з гордими, палючими очима.

— Привіт! — гукнув Пам'ятник, упізнавши в'язня.

— О, здрастуйте! А я вже думав, що ви більше не прийдете до мене! — озвався в'язень. — Я подумав, що це мені ввижається наша перша зустріч.

— Як бачиш, не ввижається! Це справді я, шкода тільки, що бронзовий. Та це нічого. Принаймні це не заважає мені бути справжнім патріотом. А вас ще не звільнили?

— Та де там. Тут у нас, як у книжці про Піноккіо, пам'ятаєте? Злодіїв випускають, а патріотів — ні. Та я не впадаю в розпач. Тільки жаль родини, бо не можу зустрічати новорічну ніч укупі з ними. Мій синок,

певно, чекає подарунка від Феї, але що я можу йому послати? Тут же нема іграшок.

— А ми — що, не іграшки? — вигукнув тоді Сидячий Пілот.

В'язень примружив очі і побачив малесенького літачка, який пурхав, наче метелик, перед самісіньким вікном. Літак був такий малесенький та гарненький, а в кабіні сидів такий відважний пілот, що чоловік не міг стримати усмішки. Потім він глянув на землю і побачив там Голубу Стрілу, ковбоїв, які гарцювали на кониках, індіанців та інші іграшки, що з висоти третього поверху здавалися не більшими за мишенят.

— Ех, якби тут був мій синок! — зітхнув в'язень.

— А що б йому тут найкраще сподобалося, як ви гадаєте? — запитав у в'язня Курдуплик, який уже безперечно щось надумав.

"Врешті,— міркував собі Курдуплик, не обов'язково йти всім до Франческо, бо тоді багато дітей зовсім залишаться без подарунків. По-моєму, ліпше було б розподілити іграшки так, щоб удовольнити якнайбільше дітей".

Ідеться про книгу італійського письменника Коллоді "Пригоди Піноккіо". Піноккіо — всім відомий у нас Буратіно.

— Не знаю, — збентежився в'язень. — Коли я ще був дома, мій син дуже хотів паперового змія.

— Тоді йому, напевне, сподобається змій без нитки, — сказав Сидячий Пілот.

— Що це за змій без нитки, не розумію?

— Я хочу сказати, що коли ви дасте мені адресу, я полечу до вашого сина і сяду йому просто на подушку, не гірше, ніж на найкращий аеродром світу.

Цього разу Сидячий Пілот перевершив своєю добротою і запопадливістю навіть Курдуплика.

Несподівано Пам'ятник зареготав з такою силою, що аж луна пішла вулицями.

— Оце так штука! — прогримів Пам'ятник. — Мене підвищили. Мені зробили честь! Досі я був тільки Пам'ятником, а тепер ще став Феєю-чарівницею, що розносить дітям подарунки. Та для вас я залюбки стану навіть Феєю.

— Отже, ви даєте мені адресу? — вигукнув Пілот.

— Я?.. Та звичайно, звичайно! — квапливо відповів в'язень. — Летіть аж до кінця бульвару, потім поверніть праворуч і прямо до самої гірки. Як вилетите на гірку, побачите будиночок з трьома димарями. Найнижчий димар і є наш. А там ви, сподіваюся, вже якось знайдете мою родину.

Сидячий Пілот, щоб пересвідчитися, чи правильно він зрозумів адресу, повторив її ще раз. Потім попрощався з усіма і приготувався відлітати.

Лялька Нера, правду сказати, дуже засмутилася. Дорогою вона весь час позирала на Сидячого Пілота, а він і не помічав цього. Тепер він полетить, і їй більш ніколи не бачити Пілота. Сльози виступили на очах у Ляльки, але вона набралася мужності і голосно крикнула:

— Синьйоре в'язню, а чи нема часом у вас донечки?

— Є, та вона дуже маленька і не розуміє, що таке подарунки.

— Але ж вона виросте! І виросте без подарунків. Гарний батько — зовсім не вболіває за свою доню.

Срібна Пір'їна витяг люльку з рота і вперше за своє життя засміявся.

— Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! — реготав він. — Ха-ха-ха!

Це було диво з див. Тому всі обернулися і глянули на вождя індіанців. Він ще ніколи не сміявся. Адже всім відомо, що червоношкірі взагалі не сміються.

— Лялька Нера каже неправду. Вона хоче піти з Сидячим Пілотом.

Почувши це, чорна, як смола, Нера зашарілася від сорому. Вона почервоніла, проте тільки під шкірою, а зверху так і лишилася чорна, мов негритянка.

Сидячий Пілот зареготав, швидко підлетів до Нери і спритно посадив її в кабіну.

— Ось лялька для вашої доні! — крикнув Пілот. — Вона їй сподобається, коли дівчинка підросте.

І полетів собі над широким бульваром.

Так ми розлучилися з цим дуже симпатичним героєм. Розлучимося зараз і з в'язнем, бо підійшов наглядач і заборонив йому розмовляти. Розлучаємося також і з Старим Патріотом на бронзовому коні, який, провівши трохи наших друзів, повернувся на своє місце.

Стільки прощань! Мабуть, нас залишиться зовсім мало, коли прийдемо до порога будинку, де живе Франческо.

І ось ми знову в дорозі. Вже Курдуплик нанюхав слід, і Голуба Стріла рушила. Але хто це там лиховісно сміється в гіллі дерев? Хто висліджує наших друзів?

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

Перемога Срібної Пір'їни

— Синьйоро баронесо, це вони!

— Тихіше, Терезо, тихіше, а то ще почують і втечуть.

— Боже мій, цього тільки бракувало, ми й так уже стільки настраждались, поки їх відшукали.

— Замовкни, кажу, а то зменшу платню!

Стара служниця враз як води в рот набрала, бо знала, що коли Фея обіцяє збільшити платню, то цього можна й не чекати, зате коли вже погрожує зменшити її, то цьому можна вірити. З усіх арифметичних дій Фея найбільше любила множення (коли їй платили) і ділення (коли вона виплачувала). Вона стверджувала, що додавання і множення — заняття для багатих, а віднімання і ділення — то справа бідаків. Фея та служниця пронишпорили цілу ніч, як навіжені, ризикуючи поламати свою мітлу. І саме тоді, коли вони майже зовсім вибилися з сил і хотіли вже кинути пошуки, гострі Феїні очі розгледіли Голубу Стрілу крізь хуртовину. Поїзд їхав із погашеними фарами по трамвайній колії, що вела на околицю.

— Он вони! — сказала Фея.

— Це таки й справді вони, синьйоро баронесо, — підтакнула служниця.

— Замовкни, Терезо, а то ще почують і втечуть! — гримнула Фея. — Це вже я й сама бачу, і не треба мені повторювати.

Обидві старенькі перелітали з дерева на дерево, мов ті сороки, ховаючись у гілках.

А наші мандрівники нічого й не підозрювали. Навпаки, настрій у них був піднесений.

— Сліди зовсім свіжі, — сказав Курдуплик. — Ми вже, певно, близько від Франческо.

— А ти певний, що це його сліди?

— Я не міг помилитися. Запах слідів цього, бідного хлопчика я б розпізнав і серед тисячі.

І всі затамували подих, боячись збити Курдуплика зі сліду.

Раптом Срібна Пір'їна вихопив люльку з рота, немов хотів щось сказати. Але він мовчав, хоч усі бачили, як його вуха рухаються, мов у вовка, — то в один, то в інший бік. Усі червоношкірі приклали долоні до вух. Що вони почули? Один ковбой, що добре знав червоношкірих, миттю помчав до Начальника Вокзалу.

— Червоношкірі щось почули! — доповів ковбой.

— Ну й що? На те вони й вуха мають, щоб чути.

— Срібна Пір'їна чимось стурбований. Хоч би не нанюхав якоїсь небезпеки…

— Диви, то й він уже нюхає? Оце так поїзд! Замість того, щоб їхати по рейках, їдемо нюхом! Хай уже Курдуплик нюхає — він робить це кілька годин, а то тепер ще й цей старий дід узявся нюхати... Дайте мені спокій і пам'ятайте: хоч би яка там була причина, я Голубої Стріли ніколи не зупиню! — гнівно відповів Начальник Вокзалу. Інколи наш Начальник Вокзалу бував дуже впертий. Однак він був змушений цього разу спинити Голубу Стрілу, бо вождь Срібна Пір'їна і всі його індіанці почали на ходу зістрибувати з поїзда, хоч вони могли потрощити собі кості й ребра та скрутити в'язи. Позіскакувавши, вони зайняли позиції навколо Голубої Стріли і приготували до бою свої томагавки.

— Що це за гра?! — шаленіючи, вигукнув Начальник Вокзалу. — Вам що, пожартувати закортіло?

Але Срібна Пір'їна серйозно глянув на Начальника Вокзалу і сказав:

— Ми почули тріскіт. Хтось ходить по деревах.

— Ви вже вижива́єте з розуму! — крикнув вождю індіанців Начальник Вокзалу.

І саме в цю мить глухо тріснула гіллячка на дереві. Це стара служниця, боячись упасти з дерева, схопилася за тонку гілочку.

— Цс-с! — прошипіла Фея. — Не руш! Тихо! Нас почули!

— Я не можу, ой, упаду!

— Не рухайся, кажу!..

— Скажіть це гіллячці, синьйоро баронесо. Це вона тріщить, а я мовчу. Допоможіть, синьйоро господине! Я вас благаю, допоможіть!

Почувши, що її назвали не "синьйорою баронесою", а "синьйорою господинею", Фея аж скипіла з люті. Старій служниці здалося з переляку, ніби хазяйка замахнулася на неї, щоб ударити, і вона відсахнулась, але так, що втратила рівновагу і з зойком упала на землю. Щоправда, вона впала на м'який сніг і не забилася. Тут червоношкірі вмить оточили до смерті налякану стару жінку і закружляли в дикому танку навколо неї. Потім вони поприколювали своїми томагавками, мов кіллям, до землі її спідницю, тож служниця не могла й ворухнутися.

— На дерево повертайся! — злякано кричала Фея. — Негайно лізь сюди, а то звільню тебе з роботи! Ти що, знайшла час гратися в Гуллівера?[6]

— Рятуйте, синьйоро господине! Рятуйте! Індіанці захопили мене в полон! Вони мене оскальпують!

Та Фея не наважувалася встрявати в бійку, хоч досі іграшки корилися їй, не сміючи навіть пальцем ворухнути або слово мовити. Тепер Фея зовсім не була певна, чи послухаються її іграшки. Старенька зрозуміла, що вони втекли самохіть і вже не повернуться до неї в магазин. Он як вони обійшлися з бідною служницею!

— Гаразд, тоді я полечу сама! — крикнула Фея. — Без тебе полечу! Сама все робитиму дома. Але не нарікай, коли знижу платню. Я не можу дозволити собі такі розкоші — платити тобі за те, що ти вилежуєшся посеред вулиці...

— Даруйте, синьйоро господине! Хіба я розважаюся тут? Невже ви не бачите, що вони мені сокирами, прикололи спідницю до землі?

Та Фея і слухати її не захотіла. Сиплючи прокльони, вона круто вивернула кермо і полетіла, тільки затріпотіло гілля, зачеплене мітлою.

— Ну от! Полетіла, а мене залишила тут саму! Ой лишенько, що ж мені робити?

Срібна Пір'їна підійшов до самого носа служниці, став щонайбільше за два сантиметри від нього і почав розглядати бабусю з усіх боків, як сорока кістку.

— Синьйоре індіанцю! — заблагала служниця. — Не знімайте з мене скальп! Адже у вас звичай так розправлятися з ворогами, правда?

— Ми жодної волосини нікому не вириваємо! — суворо перепинив її Срібна Пір'їна. — Всі ми, відважні індіанці, тут лише для того, щоб із нами бавилися діти. Ми нікого не вбиваємо.

— Ой, дякую, синьйоре індіанцю. Що ж ви тоді зробите зі мною? Якщо ви мене відпустите, я вам обіцяю…

— Що ви обіцяєте?

— Ось бачите, я склала список усіх дітей, що не одержують подарунків од Феї. Як собі знаєте, а мені шкода їх… Я не можу бачити їхніх сумних поглядів, коли ці діти приходять і плачуть у моєї господині. Повірте, у мене сльози виступають на очах. І от я про всяк випадок попереписувала їхні адреси. Чи не допомогли б ви часом декому з них? Хіба ви не для цього втекли від Феї? Я так і подумала собі зразу…

Якби їй дозволили говорити, вона базікала б і сьогодні, а це трапилося, друзі мої, десять років, шість місяців і шість днів тому…

Але вождь Срібна Пір'їна звик приймати рішення блискавично. Він вихопив з рук у служниці список, наказав звільнити її, сів з усіма своїми індіанцями в поїзд і встромив люльку в рот.

— А тепер що робити? — запитав Начальник Вокзалу.

— Франческо чекає на нас, — боязко промовив Курдуплик. — Запах слідів такий свіжий, ми щонайбільше за десять кроків од його хати.

— Тоді треба спочатку їхати до будинку Франческо, і хто хоче, той залишається. Потім підемо до інших дітей, — промовив Срібна Пір'їна.

— Тисяча громових китів! Якщо ви думаєте, що мені хочеться все життя подорожувати, як Летючому голландцю[7], то ви дуже й дуже помиляєтесь. Мені аби тільки дістатися до Франческо, а там я спущу свого корабля в миску з водою, напну вітрила, знімуся з якоря і дам три прощальних гудки.

Останні слова Капітана Півбороди заглушив скрегіт коліс. Голуба Стріла знову рушила в путь. Ніхто й не оглянувся на сердешну стару служницю, що обтрушувала сніг із спідниці й втирала заплакані очі. Отак і пішли вони, не сказавши жодного слова на прощання!.. Інколи трапляється, що навіть іграшки можуть стати нетактовними. От і цього разу, ну чого б їм не сказати старій хоч одне-однісіньке приємне слово? Ні, вони повернулися до неї спиною і пішли.

— Я не гніваюсь, — бубоніла собі під ніс стара служниця. — Зрештою, вони не заподіяли мені нічого лихого. Але навіщо їм було тікати? Невже вони гадають, що ми забули б якусь дитину, якби у нас було вдосталь цяцьок для подарунків? Чи, може, вони подумали, що моя господиня й справді така скупа, як усім здається? Ні, сім раз ні, кажу вам, хоч ви мене й не чуєте. Моя господиня, може, колись і стане скупою, а зараз вона просто бідна і нічого й нікому не може роздавати задарма, бо сама купує ці іграшки. Якби вона була така багата, як казкова Фея, вона дарувала б усім іграшки і не вимагала б за них грошей. Але вона не казкова Фея, а справжня жива людина. Тож й обслуговувати вона має тих, хто платить.

І, шкутильгаючи (адже вона добре-таки забилася, впавши з дерева), стара служниця почимчикувала до крамниці, щоб там почекати на господиню. Фея повинна була опівночі повернутися додому й зігрітися за

чашкою гарячої кави, перш ніж знову податися в дорогу з новим пакунком іграшок.

"Я увіллю їй в каву три ложечки рому, — міркувала собі стара служниця, — тоді Фея, може, подобрішає і не так сваритиметься. А як лаятиме, то прикинуся, що не чую".

Тим часом Курдуплик біг усе швидше й швидше, лише зрідка нахиляючи голову, щоб нанюхати слід, хоч тепер, власне, і не треба було цього робити; запах від драних черевиків був такий міцний, що Курдуплик чув його навіть тоді, коли біг за вітром. Слід завів собачку до вузенької вулички, де намело стільки снігу, що Голубій Стрілі довелося пустити попереду себе снігоочисник, щоб прокладав дорогу.

Слід привів до якихось низеньких дверей і тут пропав. Курдуплик зупинився, і Машиніст ледве встиг загальмувати поїзд, щоб не наїхати на цуцика.

— Приїхали? — спитали пасажири. — Вже?

— Так, приїхали, — підтвердив Курдуплик і відчув, як йому аж у вухах застукало: стук! стук! стук!

— Тоді що ж — заходьмо! — сказав Начальник Вокзалу, з цікавістю поглядаючи на двері.

Це були двері, які нічим не відрізнялися від тисяч інших дверей у великому місті, крім хіба одного: всі сінешні двері в таку негоду були зачинені, а ці — відчинені навстіж.

— Що за люди! — вигукнув Начальник Вокзалу. — Сплять з відчиненими дверима в січні місяці, та ще в таку віхолу. Невже їм не холодно?

Курдуплик зник у будинку, і всі нетерпляче стали чекати, які новини він принесе.

— Франческо хтозна-як зрадіє, побачивши нас, — сказали в один голос усі три Ляльки-Артистки, які мали звичку говорити завжди тоді, коли інші мовчали. Проте на них ніхто навіть не звернув уваги.

Через хвилину на порозі з'явився Курдуплик. Сумно звисали його вуха. Він не підводив очей, наче шукав щось на долівці, але бачив там тільки свої сльози. Курдуплик гірко плакав.

— Тут нема нікого, — розпачливо промовив він. — В будинку давно ніхто не живе…

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

Серця трьох Ляльок-Артисток

Пасажири Голубої Стріли розгублено перезиралися між собою. Тільки Лялькам було зовсім байдуже: вони вже спали, заколисані рівномірним похитуванням вагонів поїзда.

— Бідний хлопчина! — зітхнув Машиніст. — Хтозна, де він і що з ним скоїлося.

— Стільки проїхати даремно! — невдоволено буркнув Начальник Поїзда.

Курдуплик знову оглянув і обнюхав усе довкола, та даремно: сліди закінчувались саме тут, у порожній кімнаті. Собачка знайшов і ще чиїсь сліди — може, сліди: батька, чи матері, чи братів, бо запахи були дещо схожі.

— Тисяча бродячих китів! — вилаявся стиха Капітан. — Я вже думав, що прибув у порт, а насправді ми знов у відкритому морі.

— А я думав, що ми приїхали на станцію, а тут, так би мовити, невтішний полустанок серед поля, — додав Начальник Вокзалу.

— Треба було якось попередити хлопчину, щоб він нас чекав, — знову озвався Півбороди.

Ляльки попрокидалися і зразу ж поспішили до вікон. Потім посходили з поїзда, проте хутенько повернулися назад: вони, бачите, боялися намочити ноги в снігу. Коні ковбоїв тупцювали на місці. В темряві жеврів ледь помітний тьмяний вогонь — це палив люльку Срібна Пір'їна. Старому вождю індіанців стало так важко на душі, що він на якусь мить навіть вийняв люльку з рота.

— Що ж, доведеться, мабуть, вертатися назад у крамницю до Феї. Більше нікуди нам подітися… — сумно промовив Начальник Вокзалу.

— Ніколи в світі! — вигукнув рішуче Півбороди. — Я краще плаватиму в брудній калюжі або стану піратом!

— А що ж ти пропонуєш?..

— Я вже сказав, щодо мене, то я до хазяйки не піду.

Тут Срібна Пір'їна згадав про аркуш паперу, відібраний у служниці. Він витяг цей список із кишені й почав приглядатися до нього.

— Тут записано багато Франческо, — промовив вождь. Пасажирів Голубої Стріли ніби осяяла надія:

— А наш там є?

— Ні. Багато інших Франческо, а також П'єтро, Анн, Марій і Джузеппе.

— Це діти, що не одержали від Феї подарунків, — прошепотів Півбороди… — Хтозна… А чому б… Правильно я кажу?

— Та ви ще нічого й не сказали! — перепинив його знову Начальник Вокзалу.

— Але ви все одно зрозуміли мене, — відказав Півбороди.

— Так, — неохоче погодився Начальник Вокзалу, — я зрозумів вашу думку. Якщо, мовляв, не знайдемо нашого Франческо, то можемо принести щастя іншим дітям. А що ви на це скажете, Срібна Пір'їно?

Старий вождь ще ніяк не міг уторопати, чому це на світі так багато Франческо і чому всі вони залишилися без подарунків. Він, напевне, гадав, що на землі живе тільки один Франческо або принаймні два: один багатий, а другий бідний. А їх лише в списку бідних виявилося стільки, що не кожен і перерахує. В усякому разі той, хто не закінчив трьох класів початкової школи, не зможе цього зробити, бо в першому класі вчать додавання лише в межах перших двох десятків.

— Так багато Франческо… — повторював здивовано Срібна Пір'їна.

Тільки в цю мить він збагнув, який широкий світ. Досі він цього не помічав, проблукавши цілісіньку ніч по місту з тисячами будинків і тисячами вікон, за якими жили люди і хтозна-скільки дітей, зовсім не схожих одне на одного. Але всі вони чекали на Новий рік подарунків од Феї.

— Ми розшукаємо всіх хлопчиків на ім'я Франческо, — промовив нарешті вождь індіанців.

— Та ми вже чверть години говоримо про це.

Срібна Пір'їна суворо глянув на всіх: мовляв, невже я маю слухати чиїсь теревені?

— Ну що, їдемо? — запитав Начальник Поїзда.

— Всі по вагонах! — крикнув Начальник Вокзалу. Але команда була зайва: наші пасажири давно вже сиділи у вагонах, тісно притулившись один до одного, щоб не замерзнути. Три Ляльки-Артистки мерзли, звичайно, втричі більше. Вони так цокотіли зубами, що в їхньому купе ніхто не міг заснути.

— Та коли ви вже перестанете тремтіти? — гнівалися пасажири. — Хіба не бачите, що ми потомилися і хочемо відпочити? У вас душі нема, безсердечні ви, от що!

— У нас таки нема ні душі, ні серця, — сумно відповідали Ляльки.

— Вам ще й жарти на думці…

— Це не жарти. У нас і справді нема серця. Ми зроблені з дерева та з пап'є-маше… Якби в нас було серце, ми б так не мерзли.

З коробки олівців вискочив Червоний Олівець.

— За це потурбуюсь я, — промовив Червоний Олівець і трьома штрихами намалював серця на курточках трьох Ляльок-Артисток. Щоправда, серця вийшли завеликі — на всі груди.

— Ну, ось і готово! — вигукнув Червоний Олівець, поглядаючи на свою роботу і задоволено усміхаючись.

— Спасибі! — подякували три Ляльки-Артистки.

— Ну, як, покращало вам?

— О, покращало та ще й як! Нам уже тепло.

Через кілька хвилин вони відчули тепло у грудях, вухах, руках, ногах — у найвіддаленіших від серця куточках, де холод найдужче дошкуляє бідним людям.

— Тепер ми зовсім зігрілися, — сказали три Ляльки. — Як добре — мати серце!..

І, задоволено поглядаючи собі на груди, де великі червоні серця сяяли, мов три медалі за відвагу, Ляльки-Артистки спокійно заснули.

Тим часом Голуба Стріла повільно рушила вперед у супроводі ковбоїв та вершників-індіанців. Під копитами потріскував зашерхлий сніг. Поперед поїзда вказував дорогу…

— Курдуплик! — скажете ви.

Ні, друзі, ви помилилися. Курдуплика вже не було, він залишився на порозі будинку, де жив Франческо, його друг Франческо.

— Але ж Франческо дуже багато! — переконували всі Курдуплика.

— Знаю, але я хочу відшукати нашого друга. Вірний до кінця своєму Франческо, маленький цуцик сумовито дивився на Голубу Стрілу, яка повільно від'їжджала із засвіченими фарами та з освітленими віконцями вагонів, що поблискували з обох боків, немов низка світлячків.

Поперед Голубої Стріли їхав Мотоцикліст. Він тримав на кермі, мов на підставці для нот, блокнотик з адресами дітей.

— Щасливої путі! — тихенько гукнув Курдуплик. Та ніхто його вже не почув.

Тоді цуцик сів на порозі і втер лапкою сльози.

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

Сумний випадок із Франческо

Бідний Курдуплик! Хіба він може догадатися, де в цю мить перебуває Франческо? Тільки я можу йому шепнути на вухо: адже я один знаю, куди пішов Франческо, бо це я вигадав усю цю історію. Я можу поставити Франческо там, де мені заманеться, можу примусити його спати чи гуляти, можу поставити його на найвищу башту в місті, можу посадити його в автомобіль.

Де Франческо? Хто такий Франческо? Чому він зник з дому? Краще буде, якщо я вам розповім усе по черзі, але спершу мушу вам признатися: неправда, ніби я вигадав Франческо. Такий хлопець насправді живе. Тільки він уже великий і навряд чи пам'ятає свої пригоди в ніч перед Новим роком. Але я не забув, що йому тоді було десять років, що він ходив у четвертий клас, а після уроків продавав на вулиці газети. Франческо був вуличним "крикуном". З пачкою газет під пахвою, він ставав де-небудь на розі вулиці, біля площі чи на трамвайній зупинці і вигукував найважливіші новини, щоб привернути увагу людей. Розпродавши газети, хлопець ішов додому повз Феїну крамничку, щоб хоч зиркнути на Голубу Стрілу — чудовий поїзд, який йому так хотілося придбати. Свої мізерні заробітки Франческо приносив додому до копійки. Батько його хворів, а мати день у день працювала служницею в домі багатих синьйорів. Перш ніж іти до школи, Франческо готував їжу для менших братиків, а прийшовши зі школи, вчив уроки і продавав газети. Не було в нього й хвилинки вільної, щоб погуляти.

За кілька днів до Нового року батька поховали. Франческо з матір'ю мусив залишити кімнату, де вони жили, бо не було чим платити за неї. Вони склали все своє немудре збіжжя і переїхали на міську околицю, за якою вже починалися поля. Там вони поселилися в дерев'яному бараці, де замість шибок були наклеєні старі плакати.

А знаєте, чому Курдуплик не зміг відшукати сліду Франческо? Тому, що хлопцю довелося викинути свої драні черевики, які вже зовсім розпались і в які лилася вода, наче в тонучий корабель, і взути батькові — теж старі і з дірками на підметках, але ці хоч купи трималися. Щоправда, батькові черевики були такі великі, що в них улізли б іще й ноги обох менших братиків. Зате в цих черевиках було трохи сухіше. Між цими слідами Курдуплик, зрозуміло, розгубився остаточно. Та якби навіть йому і пощастило якимось чудом відшукати новий "дім" Франческо — старий, напівзруйнований дерев'яний барак — він усе одно не застав би там хлопця: Франческо знайшов собі роботу в маленькому кінотеатрі на другому кінці міста. Щовечора, під час перерв між сеансами, він ходив з лотком поміж глядачів і продавав їм цукерки. Кінотеатр зачиняли дуже пізно, аж за північ, та Франческо мусив лишатися ще на годину, щоб підмести залу, де на підлозі валялися недокурки та папірці з-під цукерок. І тільки впоравшися з цією роботою, він ішов пішки додому через усе місто.

Тепер ви розумієте, чому Франческо приходив до школи неуважний і куняв на всіх уроках? Вчитель, знаючи про великі здібності Франческо і пригадуючи, як наполегливо він учився раніше, тепер ніяк не міг зрозуміти, чому хлопчина куняє на уроках.

— Франческо! — бувало крикне вчитель суворо на хлопця. — Ти сьогодні не вмивався, тебе й хилить до сну! Ану біжи-но вмийся холодною водою!

Соромно було Франческові перед своїми товаришами. Проте він уставав і йшов поміж партами, похнюпивши голову, соромлячись глянути

у вічі товаришам, які посміхалися йому вслід. Хлопець виходив з класу і слухняно робив усе, що наказував йому вчитель.

А хлопець він був такий, що краще б умер, ніж розповів комусь про свої злигодні. Франческо був гордий. Ніхто й не підозрював, що цей худенький, блідий хлопчина із скуйовдженим чубом, який спадав йому на очі, вже утримував своєю працею родину. Адже після смерті батька мати не могла залишати двох маленьких дітей у хаті на цілісінький день. Заробляла ж вона тепер набагато менше…

От ви вже знаєте, хто такий цей Франческо. А зараз ви ще довідаєтесь, яке лихо спіткало його вночі перед самим Новим роком.

Франческо, як завжди, пішов на роботу в кінотеатр "Сподівання". Він одяг блакитний беретик (така була в нього робоча форма) і повісив на шию кошичок з карамеллю. До кінця першої частини фільму лишалися лічені хвилини, і Франческо, прихилившись до стіни, захоплено стежив за екраном.

На залитому світлом екрані з шаленою швидкістю мчали одна за одною дві автомашини. У першій сиділи четверо бандитів з револьверами в руках. За ними гналися в машині поліцейські. Франческо перш вагався, кому співчувати — переслідуваним бандитам чи поліцейським. Та невдовзі він і сам не помітив, як опинився на боці поліцейських, і став пристрасно бажати, щоб вони зловили грабіжників. Йому тепер здавалося, що він також сидить у машині з поліцейськими і женеться за бандитами. Він так переживав, що весь трусився і викрикував про себе: "Хутчій! Швидше! Хапайте їх! Більше газу! Не гальмуйте на поворотах! Стережіться! Бандити стріляють!"

Саме в цю мить один бандит висунувся з віконечка автомашини і став націлюватися в поліцейського, що сидів за кермом.

— У вас цілять! Стережіться! — закричали хлопчики в залі. Але поліцейський на екрані не міг, звичайно, почути цих застережень. Бо навіть якби й почув, то все одно ніколи не покинув би свого поста.

На цьому скінчилася перша частина. Засвітили в залі світло, і Франческо пішов поміж рядами крісел, вигукуючи:

— Карамелі! М'ятні льодяники! Карамелі!

Коли дивилися другу частину фільму, Франческо послали замітати кабінет директора, і він не міг побачити, чим закінчилася перестрілка між бандитами та поліцейськими.

Кінокартину показували ще раз від самого початку, але Франческо побачив тільки кінець, тому знову нічого не зрозумів. Перед очима в нього весь час стояло перелякане обличчя бандита, що прицілювався та кілька разів стріляв з револьвера, але ніяк не міг вцілити в поліцейського.

Залишившись після останнього сеансу підмести залу, Франческо раз по раз оглядався на всі боки, немов боявся, що ось-ось з'явиться перед ним страшна бандитська пика. Хлопчик знав, що боятися нічого, але все одно боявся. І навіть коли він уже йшов до свого барака, серце його шалено калатало в грудях. Воно так билося, що аж у вухах дзвеніло, а тому Франческо нічого не чув. Якби він не був такий переляканий, то, напевне, почув би легенький свист, що долинув з одного темного під'їзду. Він зміг би відстрибнути вбік і втекти. Але Франческо нічого не чув і не бачив. Тому він тільки сахнувся, коли чиясь груба долоня міцно затиснула йому рота, а дужа рука згребла його за горло. Потім хтось швидко поволік хлопчика в темний під'їзд.

— Він тоненький, як билина, — пролізе! — прошепотів хтось.

— Зараз побачимо, — ледь чутно відповів інший. Говорили обидва чомусь пошепки. Коли очі Франческо трохи звикли до темряви, він побачив, що обидва незнайомці були в чорних масках, які закривали їм усе обличчя.

"Грабіжники, — здогадався Франческо. І страх, навіяний кінофільмом, враз кудись подівся, а натомість з'явився інший, ще більший. — Для чого вони, ці страшні типи, затягли мене сюди, в темний куток?" — не сходило з думки в хлопчика. Тим часом долоня одного з невідомих затискувала рота Франческо, щоб він, бува, не крикнув. Хлопчик навіть не намагався вкусити його. Це й зрозуміло, бо що він міг вдіяти проти двох чолов'яг, які, може, були при зброї? Один з них показав Франческо вузеньке віконечко над дверима.

— Бачиш оте вікно? Франческо кивнув головою.

— Ми ніяк не можемо відчинити двері крамниці. Полізеш через віконечко і відчиниш двері зсередини. Зрозумів? Та дивись, не здумай жартувати з нами, а то дорого заплатиш!

— Лізь, треба поспішати! — перепинив його другий. — Ну, підсади його.

Франческо хотів був опиратися, та бандит стусонув його кулачищем. Довелося підкоритися. Тоді один злодій згріб хлопця на руки і підняв аж до віконця.

— Не пролізу, — шепнув Франческо, — дуже вузьке…

— А ти голову, голову спочатку просунь! Де пройде голова, там пролізуть і плечі. Та мерщій же, ну!

І бандит, щоб підкріпити наказ, почав бити Франческо по ногах.

Франческо просунув голову у віконце. Всередині було темно, хоч в око стрель.

"Вони сказали, що тут крамниця. Цікаво, що ж це за крамниця?" — міркував хлопець. Злодії підпихали Франческо, поки він, ледве тамуючи біль в грудях, помалесеньку пролазив крізь вікно. Потім один грабіжник став на спину іншому, щоб не випустити ноги хлопчика. Нарешті Франческо повис головою вниз. Він простяг руки, доторкнувся долівки, впав і швидко підвівся. Якусь мить Франческо стояв, мов укопаний, і отямився лише, коли почув грубий окрик. — Чого ти стирчиш, як пень? — просичав бандит. — Ворушися! Двері праворуч! Там повинен бути засув. Якщо він не відсувається, пройди до вікна і підтягни трошки штору. Хоч на дві долоні, тоді буде світліше. Та жвавіше, ти, слимак!..

Франческо почав мацати руками по стіні. Так, ось і двері. Він знайшов холодний засув. Другою рукою намацав ручку і вже хотів був одімкнути двері, але тут йому раптом сяйнула думка:

"Доки я тут, грабіжники нічого мені не вдіють: адже вони до мене не дістануть, — міркував собі Франческо. — Я зроблю так: не відчиню дверей і край, тоді вони муситимуть швидше тікати звідси, як не хочуть потрапити в руки нічних патрулів".

У цю мить через віконце до нього знову долинув голос грабіжника:

— Швидше! Швидше там!

Але Франческо й з місця не рушив. Він навіть посміхнувся.

"Лютуйте, скільки хочете, — думав собі хлопець, — ви сюди все одно не дістанете! Самі ж сказали, що не можете пролізти у вузеньке вікно".

Та раптом інша думка затьмарила його радість:

"Злодії підуть, а як виберуся звідси я? Мене або заскочать тут, або зловлять, коли я вилазитиму. Ще подумають, що красти лазив. Хіба хто повірить, що злодії мене увіпхнули через віконце?"

Франческо не знав, що робити. Вихід підказали йому самі грабіжники: раптом вони тихенько постукали в двері.

— Відчини! — прошипів до нього голос, у якому чулася дика лють. — Негайно відчини, а то лихо тобі буде!

"Стукайте, стукайте! Вас там швидше почують і зловлять", — міркував собі Франческо.

І раптом йому спало на думку: треба кричати! Треба зчинити галас, розбудити власника магазину. Тоді всі зрозуміють, що він не допомагав бандитам.

Франческо перейшов через кімнату, натикаючись на меблі, яких у темряві не було видно. Нарешті він намацав пальцями слизьку поверхню вітрини, а збоку ручку, повернув її і прочинив вікно. Крізь отвори залізної штори в обличчя війнуло прохолодою. Франческо щосили загупав кулаками в штору й закричав:

— Рятуйте! Допоможіть! Ловіть злодіїв! Ловіть злодіїв!

На вулиці хтось швидко пробіг. Може, це тікали грабіжники? Франческо ще дужче загрюкав кулаками і закричав на все горло. Йому було страшно, але він кричав так, що його чули на цілий кілометр. Просюрчав свисток. Йому відповів другий. Нічні патрулі поспішали на допомогу. А Франческо без упину гупав у штору, аж поки почув чиїсь кроки та грізний голос:

— Гей, ви! Стійте, а то стріляти буду! Ні з місця, бо там і покладу!

— Нарешті їх схопили, — прошепотів Франческо, безсило падаючи на долівку.

Незабаром хтось постукав у штору.

— Гей, хто там? Відкривайте штору і виходьте: все одно ви вже в наших руках.

Франческо ледь зрушив на кілька сантиметрів штору, як раптом її підхопила знизу дужа рука і підняла аж під стелю. Перед ним стояв поліцейський з пістолетом у руці. А недалеко від крамниці просто посеред вулиці кілька патрульних одягали злодіям залізні наручники.

— Та це ж дитина! — вигукнув поліцейський, схопивши Франческо за плече…

— Я сюди не залазив… — ледь чутно промимрив Франческо. — Це вони мене…

— Ага, тепер, кажеш, не залазив? А як же ти опинився в крамниці? Тобі, мабуть, захотілося новорічного подарунка? Га?..

Франческо глянув у кімнату, освітлену кишеньковим ліхтариком поліцейського, і впізнав крамницю іграшок. Кров захолола у нього в жилах: та це ж магазин іграшок, магазин Голубої Стріли! Але злодії навряд чи йшли сюди за цяцьками: їх цікавила тільки залізна шафа з грішми, що стояла за дверима цієї кімнати.

— Я нічого не розумію…

— Он як! Ти вже нічого не розумієш? Може, ти уві сні прилетів сюди? Не мороч нам голови, хлопче, ходім! Розкажеш про це в поліції. Як посидиш ніч за ґратами, то отямишся…

Тим часом під'їхала поліцейська машина. Франческо посадили поміж злодіями, які були в наручних кайданах. Бандити зразу почали мстити йому: штурхали хлопця ліктями в груди та в спину.

— Ти чистим теж не вийдеш! — просичав до нього бандит. — Ми скажемо в поліції, що ти сам пішов з нами та ще й показав дорогу. Чекай, поліція здере з тебе шкуру!

— Замовкніть там! — наказав поліцейський. — А то звелю зашити вам рота.

— Синьйоре! — благав Франческо. — Повірте, я не злодій. Я нічого не знаю…

— Добре, добре! Зачекай ще трохи! Навіть у новорічну ніч не дасте нам спокою.

— Для нас нема свят, — глузливо відказав злодій, — для нас усі дні робочі.

— Ти хочеш сказати — "всі ночі?" — виправив його поліцейський. — Годі вже, замовкни і кинь свої дурні жарти.

За півгодини Франческо сидів, сумно похнюпивши голову, на лавці в коридорі відділення поліції, а над ним стояв поліцейський. Хлопця не посадили в одну камеру з грабіжниками, бо він був ще дитина, а все ж тримали під арештом.

Франческо намагався розповісти, як усе трапилося, але ніхто йому не йняв віри. Поліцейські чомусь були абсолютно переконані, що він злодій. Один, навіть не вислухавши, почав лаяти Франческо:

— Ганьба! Рано ти, брате, починаєш!.. Спав би собі зараз у теплому ліжку, і тобі снилася б Фея. А ти злигався з найнебезпечнішими

злодюгами міста і грабуєш магазини! Щоб це отаке зробив мій син, я б йому вуха поодривав, ще й зняв би штанці та відшмагав лозиною.

Франческо мовчки ковтав солоні сльози.

— Тепер ще й плаче. Кому потрібні твої крокодилячі сльози!

Другий поліцейський був набагато добріший. Він навіть дав хлопчику свою недопиту чашку кави і зітхнув так важко, немов його мучив якийсь тягар. Незабаром Франческо прихилив голову до стіни і заснув.

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

Мотоцикліст показує дорогу

Поки Франческо спить на лавці в коридорі відділення поліції, схиливши голову на вогку й брудну стіну замість подушки, подивімося тим часом, що поробляє Голуба Стріла.

Будемо сподіватися, що тепер її пасажири своєчасно прибудуть на місце призначення, адже в них є адреси дітей. Та й час: незабаром світатиме, і ляльки мусять поспішати, щоб не приїхати до малюків тоді, як ті виплачуть усі свої сльози, не знайшовши на ранок подарунка від Феї.

Мотоцикліст дуже пишався своєю надзвичайною роллю провідника. Міцно тримаючи кермо, він щодуху гнав, перестрибуючи безстрашно через сніжні замети, з розгону переїжджаючи глибокі баюри та канави. Хитрун навмисне відчепив вихлопну трубу від мотоцикла, а Голуба Стріла раз по раз потрапляла у хмари диму й чаду. Через це Машиніст страшенно гнівався на акробата.

Коли треба було зупинитися, Мотоцикліст піднімав руку, і Машиніст гальмував, щоб не наїхати і не розчавити його.

— Ми перед будинком, де живе Франческа Цеппеллоні. Хто злазить?

Ляльки якусь мить радилися:

— Ні, я!..

— Я злізу…

— Підемо всі, так буде веселіше. Хтозна, що це за Франческа. Може, їй не догодиш… — сперечалися Ляльки.

І, щоб не було так боязко, іграшки наостанку погоджувалися йти по двоє. Вони спочатку оглядали великий будинок, перед яким робила зупинку Голуба Стріла (іноді це була просто убога хатина), перевіряли ще раз, Щоб не збитися, адресу в Мотоцикліста, прощалися з любим товариством і зникали в під'їзді.

— Та не заблудіть там! — кричав їм навздогін Мотоцикліст. — Під'їзд "А", квартира двадцять сім. Якщо перед порогом простелена м'яка доріжка — залазьте під неї, там хоч не замерзнете, чекаючи ранку. Коли ж двері прочинені, спробуйте відшукати панчоху, яка має висіти на каміні, і залазьте в неї. Якщо є скринька для листів, можете заховатися й туди, хоч я й не радив би вам.

Захекані ляльки, тримаючись за руки, боязко піднімалися сходами все вище і вище. Бідненькі вони! Уявіть себе на їхньому місці. Звичайно, воно дуже просто, коли сидиш у мішку Феї, що сама покладе вас у чорну панчоху. А спробуйте самі дістатися туди без допомоги Феї, що ви тоді заспіваєте? Доводиться і похвилюватися. Але я знаю напевне, що жодна іграшка не переплутала адреси і що кожна бідна дитина, прокинувшись рано-вранці, усміхнулася від щастя.

Висадивши пасажирів, Мотоцикліст натискав на стартер, давав газ, і мотоцикл мчав далі.

— На наступній зупинці мешкає п'ятирічний хлопчина Паоло ді Паоло. Раджу злізти комусь із Ляльок-Артисток.

— Комусь із Ляльок-Артисток? — хором вигукнули всі три Ляльки, що милувалися з вікна запорошеним снігом містом. — Це неможливо! Напевно, ви хотіли сказати "усім Лялькам-Артисткам"? Хіба ви не розумієте, що ми живемо тільки вкупі? Тепер, коли ми маємо серце, тобто троє сердець, це було б для кожної з нас потрійним горем.

Закінчилося все тим, що три Ляльки злізли з поїзда і, не звертаючи уваги на сердиті вигуки Начальника Вокзалу — той не хотів розлучатися зразу з трьома своїми пасажирами, — пішли, весело підстрибуючи і пританцьовуючи, як і годиться артистам. Вони, зрозуміло, не поспішали і весь час повертали одночасно свої голови то праворуч, то ліворуч. А коли оглядалася одна лялька, то за нею те саме робили й дві інші.

— Хлопчик не натішиться нами, — впевнено казали вони, — бо з трьома ляльками він зможе гратися в театр. А що йому робити з однією іграшкою?

— Гаразд, гаразд, тисяча розпоротих китів! Ідіть уже, і нехай вам щастить!

— Щиро дякуємо, синьйоре Капітане! — гукнули Артистки.

І, йдучи вгору по сходах, вони розмірковували так:

— Дарма, що нашого хлопчика звуть не Франческо, а Паоло, ми все одно будемо його любити. Ми любитимемо його втричі більше, ніж будь-хто, бо в нас троє сердець.

І вони згорда поглядали на груди, щоб пересвідчитися, чи серця ще на місці. Серця червоніли, наче вишні, і були гарячі, мов жарини.

"Якщо наш хлопчик мерзнутиме, ми його зігріємо", — думали вони про Паоло.

Що за дивні думки? Щоб іграшка гріла?

А втім, чом би й ні: адже гріють не тільки печі й грубки. Лагідні слова і навіть три ляльки на шворочках можуть зігріти дитячі серця.

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ

Капітан Півбороди вирушає в плавання

На другій зупинці дійшла черга і до Капітана Півбороди.

Ось як це сталося. Мотоцикліст підняв руку і зупинив колону.

— Дім Маріно Россі,— оголосив він, не заглушаючи мотора.

— Маріно? Є й такий хлопчик? Маріно! Тисяча китів-моряків! Це вже стосується мене…

Сподіваюся, ви впізнали голос Капітана Півбороди.

— Якщо його звуть Маріно, то йому має подобатися море. А коли йому подобається море, то йому потрібний і корабель. А коли так, то у мене до його послуг найшвидший і найміцніший у світі трищогловий корабель. Друзі, допоможіть мені спустити корабель з платформи.

Щоб зайти в дім Маріно, треба було подолати три східці.

Головний Інженер-Конструктор змайстрував спеціальний жолобок, який підставили під Вітрильник. Потім усі роботи потягли за трос і витягли корабель через три східці аж до порога.

Маріно — італійською мовою означає "матрос, моряк".

— Дякую! Все інше тепер я сам влаштую! — заявив Капітан Півбороди. — Можете їхати собі далі, друзі. Дайте мені змогу хутенько зробити лад на кораблі. Ну, йдіть, чого чекаєте? Тисяча копчених китів, чого ви поставали, мов укопані?

Проте іграшки стояли, опустивши руки, і сумно, з сльозами на очах дивилися на Капітана. Він таки був любий кожному.

Хоч іноді Півбороди й лаявся, та всі знали, що не від злості.

— Не хвилюйтеся так, мій любий! — сказав Срібна Пір'їна, вийнявши з рота люльку.

— Хто це хвилюється? Що це означає — хвилюватися? Я цього слова зовсім не розумію. Навіть словника нема, щоб подивитися, що воно означає. А якби й мав словника, то не шукав би, — буркнув Капітан.

А насправді хвилювався й він, старий морський вовк, Капітан славетного трищоглового Вітрильника.

— Ми ще побачимося, — сказав Капітан, — адже земля обертається. Чи, може, ви не вчили географії? Лише гори стоять нерухомо на своїх місцях, проте я тут зовсім не бачу гір.

Але ніхто й з місця не рушив; усі дивилися на Капітана, аж поки він зник за дверима, потягши за собою на ланцюзі трищоглового Вітрильника.

Капітан, звиклий до океанських бур і гроз, потрапивши до кімнати, швидко і без труднощів зорієнтувався. Він миттю помітив те, чого йому найбільш бракувало: велику миску, повну води, в якій вистачало місця для Вітрильника.

"Миску, мабуть, приготовано для вмивання", — вирішив Півбороди, який завжди любив на самоті побалакати сам з собою. І зразу ж сам собі відповів: "Безперечно. Як же мені кортить побачити Маріно, коли він завтра вранці прибіжить умиватися. Присягаюся, він ще буде напівсонний і спочатку нічого не помітить. Хлопець простягне руки до миски, боячись доторкнутися до холодної води, і наштовхнеться на ніс чи на щогли Вітрильника або й на самий прапс. От тоді він розплющить здивовано очі! В цю мить я й привітаю його по-військовому і скажу: "Я Капітан Півбороди, і мій флот до ваших послуг".

Отак розмовляючи сам з собою, Півбороди за допомогою стільців, ослінчиків та якірного ланцюга спустив свій кораблик у миску, де він спокійно заколихався на воді.

— Нарешті ми на воді! — вигукнув задоволено Капітан. — Ніч зоряна, сніг перестав мести, до мусонних вітрів ще далеко, на горизонті ні акул, ні піратів. Доки розвидниться, і покуняти можна.

Так він і зробив.

А коли Капітан прокинувся вранці, все сталося так, як він і передбачав.

РОЗДІЛ ВІСІМНАДЦЯТИЙ

Неймовірні пригоди коробки Кольорових Олівців

Отак від будинку до будинку, від дверей до дверей рідшали лави наших подорожніх. У багатьох вагонах Голубої Стріли не було вже жодного пасажира. А ті, хто ще залишився, блукали з вагона у вагон, і це страшенно гнівило Начальника Поїзда, який намагався примусити їх шанувати правила залізничного транспорту.

— Пасажирам заборонено переходити з одного вагона в інший!

— Не вихиляйтеся з вікон, це — небезпечно!

— Ті, у кого квиток третього класу, щоб не сміли й дивитися на вагон першого класу, а то оштрафую.

Проте всі його зусилля добитися ладу були марні. Пасажири втратили спокій і поводилися, як діти, що повертаються додому з літнього табору.

На кожній зупинці хто-небудь злазив, прощався з усіма, і поїзд їхав далі.

Однак розповісти вам історію кожного пасажира Голубої Стріли я не маю змоги, бо й сам не все знаю. Знаю тільки, що, наприклад, роботи, які врятувалися, коли Генерал висадив у повітря місток через баюру, вишикувалися по команді Головного Інженера-Конструкто ра і вмить збудували вітряка на подушці хлопчика, до якого потрапили. Хлопчина, прокинувшись уранці, зразу почав крутити ручку, і вітряк замахав крильми, чекаючи, коли який-небудь Дон-Кіхот спробує напасти на них.

Мотоциклісту також надокучило трястися на своєму мотоциклі, і він вирішив припинити подорож. Хитрун вибрав будинок маленького механіка, що лагодив скати мотоциклів, сподіваючись, що в майбутнього господаря знайдуться при потребі всі необхідні запасні частини і для його машини. Мотоцикліст передав адреси Машиністові Голубої Стріли, який відтепер міг вести поїзд, куди сам хотів, бо і йому вже остогидло плентатися то за собачим хвостом, то душитися в синьому димі, який густо валив з вихлопної труби мотоцикла.

Індіанці та ковбої тепер ледве встигали за Голубою Стрілою. Поїзд, звичайно, не стомлюється ніколи, а от з кіньми справа зовсім інша: їм через певний час треба неодмінно давати відпочинок. Коники індіанців ще могли брьохатися в снігу, але коні ковбоїв уже зовсім пристали.

Отож, коли мандрівники під'їхали до барака, де у вікнах замість шибок були газети та журнали, які рясніли малюнками індіанців та ковбоїв, наші герої одразу відчули себе вдома. Вони позіскакували з коней, зайшли в хатину і стали табором на сіннику, простеленому на долівці. На ньому спали, обнявшись, двоє замурзаних хлопчиків. їхні обличчя навіть уві сні були веселі й симпатичні.

Індіанці та ковбої не розпалювали багаття, тому що боялися підпалити сінник. Проте вони напнули намети і, прив'язавши коней, спокійно полягали спати. Тільки Срібна Пір'їна не спав. Адже великі вожді індіанців ніколи не сплять. Вдень і вночі вони смокчуть свої довгі люльки і думають. Ніхто не знає, про що вони думають, бо говорять вожді дуже мало: з кожних десяти думок зрідка щастить почути, може, одну; інші дев'ять вони зберігають у таємниці. Через це індіанські вожді такі й мудрі. Недаремно одна індіанська приказка говорить: "Мовчуни знають удвічі більше, ніж базіки".

Тепер у поїзді залишилися тільки Начальник Вокзалу, Начальник Поїзда, Машиніст та Кольорові Олівці, що повилазили з коробки і позаймали кожен окреме купе. Так вони не заважали один одному, бо, як вам відомо, Кольорові Олівці мають дуже довгі ноги, для яких потрібно чимало місця.

У списку адрес тепер лишилося тільки двоє хлопчиків: якийсь Франко та якийсь Роберто. Перед будинком Франко позлазили Олівці. З ними трапилася (я вам про це зараз розповім!) дивна-предивна, ще ніким і ніколи не чувана історія. Франко саме не спав: витягшися на ліжку, він лежав, підклавши кулаки під голову, і дивився на стелю. Тому він зразу побачив, як Олівці один за одним пролізли крізь замкову шпару і попадали на підлогу з легеньким стукотом.

— Привіт! — весело зустрів їх Франко.

— Привіт, Франко! — відповіли, не задумуючись, Олівці. Але Жовтий, що завжди любив посміятися з чого-небудь, воднораз додав:

— А ти чого не спиш? Ну, це вже не годится! Всі діти новорічної ночі мусять спати.

— Це я знаю, але чому ж це ви…

— Не будемо сперечатися: ми дісталися сюди пішки, а не на Феїній мітлі. Ти таки правильно зрозумів, хоч це і мусило залишитися таємницею.

— А я…

Тут Синій Олівець, який був моторніший за Жовтого, випередив його і заявив:

— Слухайте! Врешті, це не біда, що дитина не спить! На мою думку, це навіть краще: ми зможемо одразу подружити з нею.

— Я також цієї думки, — прощебетав Червоний, найвеселіший серед усіх Олівців.

— Ну, а я погоджуюся з Жовтим, — висловив і свою думку Зелений. — Адже він мені доводиться двоюрідним братом.

Диви, а я й забув розповісти про їхні родинні зв'язки! Це досить складна історія. Так Зелений був двоюрідний брат Жовтого і Синього, а Оранжевий — двоюрідний брат Жовтого та Червоного. А ще між ними існує багато інших, не таких важливих родинних зв'язків, заплутаних, як і всі родинні зв'язки на землі…

— Ну, годі вже! — вигукнув Франко примирливо. — Бачу, ви починаєте сперечатися. А я вважав, що кольори завжди в дружбі між собою…

— Помиляєшся, хлопче, — зауважив Жовтий. — Хіба ти ніколи не чув про існування колірних контрастів? Але стривай, ти нам так і не розповів, чому й досі не спиш…

— Просто сон не приходить, то й не сплю…

— Значить, ти поганий хлопчик. Не сплять цієї ночі лише ті діти, у яких нечисте сумління…

— Ні, сумління у мене чисте, а от шлунок зовсім порожній, бо нічого було вечеряти.

— От бачите, — повчально промовив Синій. — Адже я з самого початку казав, що він хороший хлопчик.

— Де там хороший! — заперечив Зелений. — Раз йому вечеряти не дають, значить, він хлопець поганий.

— Ні, — пояснив Франко, — це значить, що у нас нема чого їсти. Мама дуже рано поклала мене спати, сподіваючись, що сон прожене голод, а воно трапилося навпаки: голод прогнав мій сон. Та я вже цьому навіть радий, адже мені так було цікаво спостерігати, як ви пролазили крізь шпарку в дверях. Ви знаєте, я ще жодного разу в житті не одержував подарунків од Феї. І ви для мене найкращий подарунок, адже я мрію стати художником.

Франко промовив це так щиро, що всі Олівці, пританцьовуючи, наввипередки підбігли до нього, задоволені, що їх так високо цінує хлопчик. Жовтому та Зеленому взагалі досить було почути одне лагідне слово, як вони одразу забували про свій поганий настрій і ставали чудовими кольоровими олівцями.

— Якщо хочеш стати художником, — озвався Коричневий, найспокійніший з усіх кольорів, — раджу тобі малювати сільські краєвиди. Для цього завжди бери мене.

— А мені байдуже, що будеш малювати, — озвався Синій. — Тому що картин, де б не було хоч клаптика неба, взагалі не буває.

— Хлопці, знаєте що? — вигукнув Червоний, який відзначався винахідливістю. — Навіщо нам даремно витрачати час на пусте базікання? Я щось надумав…

— Ну, кажи…

— Франко все одно не спить, то чому б не розважити його трошки? Давайте йому що-небудь намалюємо…

— Оце здорово! Давайте!.. — вигукнув франко. — Подивіться, он там, на столі, має бути чистий папір. Звичайно, то не справжній папір для малювання. В ці білі аркуші крамар загортає каву, а я розгладжую їх і на них малюю.

— Я починаю перший! — урочисто заявив Чорний. Він розстелив аркушик на тумбочці, що стояла біля ліжка, і затанцював на білій поверхні. Незабаром на папері чітко окреслилося дерево з гіллям. Як тільки він закінчив, на аркуш скочив Коричневий і швидко замалював стовбур та гілки, а Зелений сумлінно поначіпляв на гілочки листочків.

З подиву і радощів Франко заплескав у долоні, але Жовтий зморщив свого носа (я й сам гаразд не знаю, де в олівців ніс, але те, що Жовтий зморщив свого носа, — щира правда).

— Цей малюнок не відповідає теперішній порі року, — зауважив він… — Кому не відомо, що взимку на деревах нема листя. В цю пору року можна лиш де-не-де побачити сухі пожовклі листочки.

— Ти забув про сосни та ялини, з яких ніколи не опадає глиця!

— А я щось краще надумав! — оголосив Синій Олівець. Він узяв аркуш паперу і накреслив на ньому якесь дивовижне коло. Через кілька хвилин вийшла гарна прегарна Синя Корова. На подив Франко, вона приємно замукала, теленькнула синім дзвоником, що — Висів у неї на шиї, підвелася з паперу і затупала ратицями по тумбочці.

— Чудеса! — вигукнув захоплено Франко. — От якби і я вмів малювати живі речі! Все, що я малюю, залишається на папері і ніколи не оживає!

— Му-у-у! — приємним голосом заревла Синя Корова.

— Може, вона хоче дати молока? — спитав Франко. — Коли корови ревуть, вони хочуть, щоб їх доїли. А я не вмію доїти корів.

На допомогу хлопцю прийшов Коричневий Олівець який знав сільське життя. Молоко Синьої Корови було чудового синенького кольору.

— Такого молока я ще ніколи не бачив! — засміявся Франко.

— Це з вини Синього Олівця воно таке, — заявив Жовтий. — Йому, бачите, захотілося все самому зробити. Адже і дурні знають, що молоко бува тільке жовте.

— Жовте? Що ти нам розказуєш!

— Та годі вже, не будемо спреречатися! — втрутився Червоний. — Зараз моя черга.

І він затанцював на всі боки по аркуші, мов та балерина. Вже тільки від одних його химерних танців можна було луснути від сміху. Не

бачивши навіть малюнка, можна було сміливо битися об заклад, що це буде щось неймовірно смішне.

— От і готово! — регочучи, оголосив Червоний.

І знаєте, що він намалював? Дивного Складаного Чоловічка, що не тримався купи, бо весь складався з окремих частинок: руки не були з'єднані з плечима, плечі й ноги — з тулубом, ніс був відокремлений від обличчя, а голова від шиї.

— Хай живе Складаний Чоловічок! — вигукнув Франко. Складаний Чоловічок спробував був підвестися з аркуша паперу, але загубив ногу. Він зразу ж нагнувся, схопив її і насилу причепив до тулуба. Та цієї ж миті у нього відлетіла рука.

— Я загубив руку! Де моя рука? — залементував Складаний Чоловічок.

Тільки-но він став на коліна, щоб підняти з долівки руку, як голова, наче м'яч, скотилася з плечей. Чоловічок ридав і лементував:

— Рятуйте! На допомогу! Навіщо ви мені відрубали голову?

Франко так реготав, що аж сльози на очі набігли.

— Не бійся! Все буде гаразд! — підбадьорював Франко Чоловічка, намагаючись скласти його докупи. — Ну, от і гаразд. Тепер покажи, як ти вмієш ходити.

Це легко сказати, та не так легко зробити: Складаний Чоловічок ще не встиг зробити й двох кроків, як загубив пів правої руки та ліву ногу до коліна, похитнувся і безпорадно впав на долівку.

Кожен олівець що-небудь малював. Фігурки, які негайно оживали, вставали з аркуша і зацікавлено розглядали все довкола. Синій Олівець намалював човника з матросом, і той, побачивши молоко Синьої Корови, подумав, що це море, і поплив по ньому. Та раптом пролунав якийсь незнайомий тонесенький голосок:

— Гей! Гей, ви!

— Хто там? — запитав суворо Жовтий Олівець, який знав права й обов'язки всіх, навіть, обов'язки вартового.

— А ти не гримай так, друже! Я — бідна голодна Миша і вважаю, що комусь із вас доведеться пожертвувати собою для моєї вечері. Я завжди любила гризти олівці: чорні чи кольорові — байдуже.

Зачувши ці слова, Олівці хутко з'юрмилися навколо Франка, який простяг руку, щоб захистити їх від нападниці.

— Слухай, синьйоро Мишо, якщо ти й справді надумалася повечеряти моїми олівцями, то мушу тебе попередити: не туди потрапила!

— У цьому домі пропадеш з голоду, — пробурчала Миша, вишкіривши зуби. — Тут ніколи не знайдеш ні крихти голландського сиру, ні яйця, ні пляшки олії, щоб хоч хвоста вмочити, ніколи не побачиш тут мішка з зерном чи борошном, щоб накрасти собі в нору. За один лише тиждень з мене лишилася тільки половина колишньої Миші!

— Мені дуже жаль, синьйоро Мишо, — відказав Франко, — але я також ліг спати не вечерявши, і це зі мною трапляється далеко не вперше. Нічим не можу тобі допомогти. А мої Кольорові Олівці — не для твоїх гострих зубів.

— То накажи, — благала Миша, — хай вони намалюють для мене щось їстівне. Я бачила, які вони чудесні майстри…

— Гаразд, це можна!

— Дозвольте мені. Я вже надумався, що намалювати, — озвався Жовтий Олівець.

Ніхто ще не встиг оком змигнути, як він намалював гарне кружальце голландського сиру з дірочками і навіть з крапельками роси.

— Сам індійський факір, неперевершений майстер на різні фокуси та вигадки, з насолодою з'їв би цей смачненький шматочок.

— Дуже вам вдячна! — вигукнула Миша, облизуючи вуса.

Ніхто навіть не помітив, коли вона проковтнула увесь сир. Це сталося просто блискавично.

— Ну й апетит, ніврокуі! — сказав Червоний Олівець. — Чекай-но, зараз я тебе почастую!

Він узяв чистий аркуш паперу і намалював на ньому велике червоне коло.

— Це, напевне, буде цілий круг голландського сиру, — промовила Миша. — Пригадую, раз я таки попоїла його досхочу. На ньому була точнісінько така червона скоринка.

— Почекай, я ще не закінчив, — озвався олівець. Червоний намалював над великим колом ще одне, менше, довго домальовував якісь химерні значки й рисочки.

— Гм… дивно… — зауважила Миша. — Я ще ніколи не бачила голландського сиру з такими величезними дірками. Його, певне, гризла ціла мишача сім'я. Та відійдіть уже, будь ласка, — поспішала Миша.

— Ти що, не втерпиш? — насмішкувато озвався Червоний Олівець. — Адже бачиш: я тільки почав малювати і хочу почастувати тебе такою стравою, щоб ти все життя її пам'ятала.

І, малюючи далі, він причепив знизу до цієї химери щось схоже на хвіст, який видався Миші сосискою.

— О, ковбаска? Сосиска? Це непогано! Вже й не пам'ятаю, коли куштувала її востаннє. А може, я ніколи в житті й не їла сосиски, а тільки уявляю її з розповідей батька, що мешкав у ковбасному магазині. А тепер відійдіть, будь ласка, і дайте мені покуштувати цього сиру, бо ще захлинуся слиною, їй-право!..

— Зараз! Зараз закінчую! — пообіцяв Червоний Олівець і востаннє торкнувся аркуша…

Миша занепокоєно стежила за химерою, що прокинулася і поволі підводилася з аркуша паперу.

— Та це ж!.. Ой, що за жарти!.. Рятуйте! Мамо! Миша прожогом шмигнула в шпарку, та так, що аж хвіст одлетів. А Червоний Олівець весело зареготав. Що ж він намалював таке? Червоного Кота, друзі мої, страшного Червоного Кота, який став облизуватися і дертися кігтями, як на дощ. Вражій Миші таки пощастило: Кіт був трохи ледачий і дуже довго потягався, а то б Мишу спіткало лихо. Кіт стиха нявкнув і почав лащитися, тертися спиною об руку Франко.

— Хоч би очі дав мені розмалювати! — не без докору промовив Зелений Олівець, що давно вже спеціалізувався на фарбуванні котячих очей.

Для Франко це була незабутня ніч. Олівці по черзі показували свій хист. Вони намалювали йому стільки прапорців, що уквітчали кімнату, мов на велике свято.

Намалювали триколірний зелено-біло-червоний прапор, а потім — червоний. Трошки посперечалися, бо кожен вважав прапор свого кольору найкращим, а згодом помирилися і всі разом намалювали один шестиколірний прапор.

— От тепер на прапорі є кольори кожного з нас, нікому нема переваги, і сподіваємося, що вже не будемо більше сваритися.

Потім Чорному сяйнула блискуча думка (що майже неймовірно для такого невеселого кольору). Але було саме так, тож я мушу розповісти про це.

Чорний Олівець намалював телефон. Маленький, мов іграшка, але з усіма частинами: з трубкою, з диском для чисел, з дротом та з дзвінком.

Коли його намалювали, він одразу ж зателенькав.

— Мерщій бери трубку і відповідай! — вигукнув Чорний Олівець.

— Але ж я не знаю, як відповідати, — промовив хлопець. — Я ніколи не розмовляв по телефону.

— Мерщій бери трубку, — наказав Чорний Олівець. — Ти повинен тільки сказати: "Слухаю!" А там почуєш.

Франко схопив трубку, приклав ЇЇ до вуха і промовив:

— Слухаю!

— Алло! — озвався, наче з-під землі, чийсь бас. — Хто говорить?

— Я, Франко! А ви хто?

— Я телефонний Маг. Можу тебе з'єднати з кожним, з ким ти бажаєш поговорити.

— В такий пізній час? Та зараз уже всі сплять, і якби я розбудив когось, щоб побазікати, мене б, напевне, вилаяли.

— Не всі ще сплять, любий Франко. Ти, наприклад, Ще не спиш…

— Це так, але ж я не вечеряв…

— Гадаєш, ти один такий на світі? Ось на, послухай..

— Слухаю! — відповів чийсь тремтячий голос.

— Хто говорить? Я — Франко!

— Добрий вечір, Франко! З тобою розмовляє невідома тобі бабуся. Вона вже доживає віку.

— А чому ж ви не спите, бабуню?

— Сину мій! Старі люди сплять мало. Та, сказати правду, я оце встала пошукати що-небудь поїсти в миснику. Ти ж знаєш, у старих мало грошей…

— А знайшли що-небудь?

— Де там. Лежав десь шматочок сиру, та, мабуть, кіт поцупив, бо нема. Що ж, ляжу знову спати.

— А як не заснете?

— Що вдієш? У мене є про що думати: згадаю синів, що тиняються по світу, шукаючи роботу. Може, хто з них розбагатіє або заробить стільки, що й мені пришле якесь сольдо. Як ти гадаєш, га?

— Від щирого серця бажаю вам цього, бабуню!

— Дякую! На добраніч, Франко!

— На добраніч, бабуню!

Франко поклав трубку, але тут знову пролунав дзвінок.

— Ну як, чув?

Це був телефонний Маг.

— Так, чув. Дуже шкода мені цієї старенької бабусі!

— Тепер поговори ще з одною людиною.

— Слухаю! Хто говорить?

— Я, Франко…

— А, Франко? Я тебе не знаю. Та це байдуже. Я все одно не спав.

— У вас, може, якесь лихо скоїлося?

— Та ні, нічого не скоїлося. Я студент, і мені ніколи думати про лихо, бо треба вчитися.

— Значить, ви не спали, тому що готувалися до лекцій?

— Де там! Сказати правду, я нічого не робив. Щось усе зливається в книзі, і я навіть слів не можу розібрати. Вони танцюють перед очима, мов прудкі балерини. Це все через вечерю?

— Ви погано повечеряли?

— Та де там — я зовсім не вечеряв! Щоправда, хвилин п'ять тому я вставав з ліжка і заглядав до хазяйчиного буфета (я тут квартируюся). Знаю, що красти — злочин. Можеш цього мені й не нагадувати. Це давно всім відомо. Та я, власне, й шукав чого-небудь, щоб трохи підживитися. Шматочок хліба чи яблуко — все одно що, аби поїсти. Щоб не збудити хазяйки, я навіть світла в кухні не вмикав. Я давно вже вивчив, де стоять меблі, і тому міг легко обминути їх у пітьмі. Так я навпомацки підійшов до буфета, відчинив дверцята й обережно, щоб не перевернути нічого, просунув до середини руку. Пальці пірнули у якусь густу рідину. Що б це могло бути? Щось ніби схоже на мармелад. Я витяг руку і облизав пальця. Вгадай, що то було? Томат! Густий томатний соус. І от… випив я півбанки його, а зараз так палить, так хочеться пити, що просто помираю від спраги.

— А я не люблю томатного соусу, — відповів Франко.

— Любий друже, мені він теж не дуже до смаку. Мені зараз так пече від нього. Але нічого іншого там не було. Ну, до побачення! Подзвони ще завтра в цей час. Якщо не спатиму — побалакаємо трохи.

Франко ще довгенько відповідав на телефонні дзвінки і розмовляв. Скільки людей не могло заснути! Були серед них хворі, яким біль завдавав муки навіть уночі. Були діти, що, як і він, без вечері полягали спати. Були старі, що не могли заснути від сумних думок (а від них сон тікає з неймовірною швидкістю). Не спали ще й люди, які працювали вночі: робітники біля доменних печей, робітники на електростанціях та газових станціях, нічні сторожі, пекарі, які місять вночі тісто, щоб до ранку напекти свіжого хліба.

"А так здається, ніби місто вночі спить", — міркував собі Франко.

Олівці почіплялися до телефонного проводу, щоб підслухати розмови Франко, але швидко всі поснули. Франко обережно, щоб не побудити їх, поклав усіх у коробку і закрив. А щоб на них не натрапила Миша, якби вона все ж наважилася вилізти з нори, хлопець заховав коробку собі під подушку. Намальовані Олівцями різні фігурки одна по одній вернулися до своїх аркушів паперу, і в кімнаті стало зовсім тихо. Франко погасив світло і довго ще лежав з розплющеними очима. Він нічогісінько не бачиа проте йому весь час ввижалося, ніби в кімнаті повно людей Немов усі ті, з ким він розмовляв по телефону, посходилися тепер у кімнату, щоб він не нудьгував.

Нарешті сон здолав Франко, і він спокійно проспав до світанку.

Коли мама вранці йшла до кухні, щоб зварити ячмінної кави (справжня кава була для них задорога), то побачила на столику аркуші паперу з чудесними малюнками Мама ніжно подивилася на них і всміхнулася. "Мій син буде художником, — подумала вона. — Не пошкодую нь чого, щоб вивчити його. Занедбати такий талант — великий гріх".

Вона ніжно погладила голівку хлопця, який спросонні поворухнувся, і пішла в кухню.

Дуже шкодую, друзі, що не маю змоги розповісти пра Франко все до кінця. Чи ж стане він художником? А чи може, працюватиме там, де йому не подобатиметься. аби тільки заробити на прожиття? Хтозна… Адже не всі роблять те, що їм хотілося б. Один мій знайомий працює підмітайлом, а прагнув бути музикантом.

"Я понад усе хотів навчитися грати на скрипці,— розповідав мені цей бідак, — та замість скрипки доводиться тримати в руках ось цей інструмент…"

І він показав мені довгу мітлу.

Побажаємо Франко всього найкращого в житті і вирушимо далі за Голубою Стрілою. її подорож наближається до кінця.

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТИЙ

Залізнична будка № 27

Голуба Стріла мчала до хлопця, чиє прізвище та адресу були відомі іграшкам. Була ще ніч. Начальник Поїзді і Начальник Вокзалу сиділи в кабіні Машиніста. У вагонах уже нікого не лишилося.

Нарешті сніг перестав сипати. Холодний вітер далеко порозгонив хмари, і на чистому, як дзеркало, чорному небі заблищали зорі. Вони світили вже совсім блідо. Незабаром стало розвиднятися. Перші трамваї уже виповзали з трамвайних парків і повільно рухалися засніженими рейками. Машиністові треба було пильнувати, щоб ці величезні чудовиська не розчавили Голубу Стрілу.

— Найбезпечніше, звичайно, було б їхати тротуаром, — промовив Начальник Поїзда.

— Так, але ж це — порушення правил вуличного руху, — зауважив Начальник Вокзалу. — Жоден поїзд, який справді себе поважає, не поїде тротуаром.

— Знаєте, ми зможемо проїхати й між рейками, — заявив Машиніст. — Трамваї поїдуть над нами і не зачеплять. Я вже виміряв висоту…

І справді: трамваї гуркотіли над Голубою Стрілою, жодного разу не зачепивши поїзда. Нашим трьом залізничникам тоді здавалося, ніби вони їдуть довжелезним тунелем, що теж рухається вперед. У кожного з них

спочатку хололо серце, ніде правди діти, але згодом усі троє призвичаїлися до цього.

Дім Роберто — останнього хлопчика, який ще не одержав подарунка, був розташований за містом, де вже починалися поля. Так принаймні було зазначено в списку адрес. А зараз ми самі побачимо, чи й справді це було так.

Дім Роберто — це, власне, був не справжій дім, а залізнична будка. Так, справжня залізнична будка за номером двадцять сім. Машиніст, Начальник Поїзда і Начальник Вокзалу не хотіли спочатку вірити своїм очам, коли Голуба Стріла підвезла їх прямісінько до справжньої залізниці. Ось і маленька будочка, а в ній світиться єдине віконце. Обхідник залізниці не спав. Він зустрічав кожен поїзд і сигналив йому, розмахуючи ліхтарем. Потім обтрушувався, обмітав на черевиках сніг і заходив у свою будку. Перед будкою ліворуч і праворуч бігли, мов сталеві гадюки, нескінченні рейки. А подивилися б ви, що то були за рейки! Залізничники Голубої Стріли навіть уві сні таких не бачили. А поїзди? Ще їх і не видно було, а земля вже стугоніла. Потім наближався страшенний гуркіт, і поїзд пролітав ураганом. Оглухнеш, якщо не затулиш вчасно вуха! Маленькі залізничники аж боялися за свої голови, щоб, бува, не луснули. Оце так справжній поїзд: великий, наче місто на колесах! Вагони такі завбільшки, як будинки, з сотнями освітлених вікон. Коли поїзд прогуркотів, іграшки стояли і не могли отямитися, хоч і позатикали собі вуха. Та це нічого не допомогло: скрегіт і гуркіт ще довго лунав у їхніх вухах! Довелося потім кожному стрибати на одній нозі й трясти головою, як це часто роблять після купання, коли вода заходить у вуха. Поглухлі, вони були змушені кричати один одному, боячися, що товариш не почує.

— Що ви скажете? — щосили кричав Начальник Поїзда, в очах якого блищали страх і захоплення. — Оце поїзд!

— Питаєш! — горлав у відповідь Машиніст.

— Нічого кращого досі не бачив!

— Нам пощастило, хлопці! — галасував і собі начальник Вокзалу. — Роберто, певне, син цього стрілочника. Оселимося тут, друзі, і будемо бачити щодня сотні таких поїздів.

— То що ж, може, зайдемо? — запитав Машиніст, лаштуючись завести локомотив.

— Зачекаймо ще трохи надворі! — запропонував Начальник Вокзалу. — Може, ще якийсь поїзд проїде.

За будкою стояв невеличкий тин — всього кілька метрів завдовжки. Під ним і поставили наші друзі Голубу Стрілу. Самі ж відшукали гілочку, обтрусили з неї сніг, посідали і стали знову чекати поїзда. Не минуло й кількох хвилин, як здалеку долинув якийсь шум: спочатку глухий, невиразний, він наростав і дужчав, мов морська хвиля; все ближче, все гучніше, і, нарешті, щось, наче грім, прогуркотіло і стихло.

— Це був не поїзд! — крикнув Начальник Вокзалу.

Раптом двері відчинилися, і з будки вийшов стрілочник. Він підняв ліхтаря і пильно подивився довкола. Здавалося, він був чимось стурбований, навіть наляканий.

— Роберто! — гукнув стрілочник. — Гей, Роберто!

В ту ж мить у віконечко виткнулося сонне хлоп'яче обличчя.

— Мерщій одягайся! Щось, певно, скоїлося! Це, мабуть, зсув або обвал.

— Зараз іду! — долинуло з будки.

Стукнуло, зачиняючись, віконце. Потім з дверей вискочив Роберто, застібаючи свою одежину і тримаючи в руці такого самого ліхтаря, як і в батька.

— Візьми прапорця з собою, — наказав батько, — і біжи оглянь колію з того боку, а я піду перевірю там. Тільки що-небудь помітиш — біжи притьмом до мене. Хутчіш, а то залишилося десять хвилин до експреса!

Батько пішов праворуч. А Роберто, схопивши червоного прапорця, що стояв біля дверей, бігцем рушив у протилежний бік. Він по коліна груз у снігу, але зовсім не звертав на це уваги.

— Треба оглянути якнайшвидше колію, бо через десять хвилин буде швидкий поїзд, — шепотів собі Роберто. — І лишенько нам, як трапиться що-небудь...

Пройшовши, може, метрів сто, Роберто раптом натрапив на величезну купу снігу й каміння, що звалилися з крутої гори, яка височіла над самісінькою колією. Тепер тут не проїхати. Якби на цю купу налетів поїзд, то, безперечно, сталась би катастрофа. Роберто відчув, як від цієї думки в нього затрусилися руки й ноги. Адже йому було тільки одинадцять років! Хлопцю вже здалося, ніби він чує гуркіт експреса. Роберто зразу ж уявив, як залізний велетень налітає на перепону. Розбризкуються вікна... Лунають зойки та крики поранених з охоплених полум'ям вагонів...

Хлопчина аж здригнувся і щодуху кинувся назад, до будки, гарячково щось вигукуючи. Він загрузав у снігу, падав, знову схоплювався і знову падав. Та ось Роберто посковзнувся і вдарився коліном об рейку. Скрикнувши від нестерпного болю, хлопець не втримався на ногах і сів на сніг. Він спробував був знову схопитися, та марно. Тоді Роберто став щосили гукати батька, але той не міг почути хлопця, бо звідти мчав, гуркочучи, швидкий поїзд. Все ближче, все гучніше сопіння двигуна і гуркіт коліс.

Сили покинули Роберто... А поїзд уже не більш як за двісті метрів од нього. Останнім зусиллям хлопець підняв руку і відчайдушно замахав червоним прапорцем, якого він усе ж не випустив з рук.

— Стій! Зупинись! — кричав щосили Роберто. Але ніхто не почув кволого голосу хлопця.

Блискучі фари насувалися все ближче і ближче, протинаючи темряву. Залишалося сто, п'ятдесят метрів... І раптом пронизливо заскрипіли гальма. Колеса заскрегої тали на рейках: Увесь поїзд здригнувся і зупинився за кілька кроків од Роберто. Машиніст вистрибнув з кабіни.

— Що таке? Що сталося? — запитав він, підбігши до Роберто.

— Обвал... — через силу мовив хлопець. — Он там завалило...

Тільки хлопець устиг це промовити, як одразу знепритомнів. Роберто здалося, ніби він занурюється в м'який: сніг, який був чомусь мокрий і гарячий. А трохи згодом, хлопець прийшов до тями у своєму ліжку.

— Обвал... — прошепотів він, — обвал...

— Нічого! Нічого! — лагідно озвався до нього якийсь незнайомий голос. — Небезпеки вже немає.

Роберто розплющив важкі повіки. В кімнаті було пові нісінько людей. Якийсь синьйор у золотих окулярах, нахиливщись над ліжком, мацав пульс на його руці. Це був лікар, що їхав швидким поїздом. Його покликали, щоб! він подав допомогу Роберто.

— Тату! — кволо промовив Роберто.

— Я тут, синку! — Люди, що зібралися в кімнаті й досі стримували подих, раптом забалакали всі разом.

— Молодець! Ти герой! — казали вони, звертаючись до! Роберто. — Ти врятував життя багатьом людям.

— Якби не ти, наш експрес лежав би зараз потрощений перед тією купою каміння.

— Ти хоробрий хлопець! — промовив, гладячи Роберта по голові, якийсь залізничник.

Це був начальник експреса. Роберто усміхнувся, але одразу ж скривився від різкого болю в коліні.

— Боляче? — запитав лікар. — Нічого, це мине, і сліду не лишиться. Якби ти втратив свідомість на одну хвилину раніше, сталася б катастрофа. Ти ще й так довго тримався. Хоробрий ти хлопець, он що!

Хлонцю від цих слів стало так радісно на душі, що він забув про біль.

За дві години рейки були звільнені від завалу, і поїзд помчав собі далі. Роберто з батьком залишилися самі. І лише тоді вони помітили, що в кімнаті ще, хтось є. Хтось чи, може, щось? Це була Голуба Стріла, яка скористалася загальним заміщанням і в'їхала до будки. Всі троє залізничників Голубої Стріли — Машиніст, Начальник Вокзалу та Начальник Поїзда стурбовано стежили за всім, що відбувалося. Тому зараз вони, як і личить у таку хвилину, зосереждено мовчали та стояли на своїх місцях, хоч їхні серця були сповнені любові та ніжності до хлопчика, що врятував такий великий поїзд.

— Диви! Диви! — раптом вигукнув батько. — Глянь, що це?

— Електричний поїзд, тату! Це електричний поїзд! А який гарний! Хіба ж ви не обіцяли мені купити його? Та й чудовий же, гляньте! А на платформах — рейки. Слово честі, їх вистачить, щоб прокласти кільцеву залізницю через усю нашу кімнату!

— Але ж я не купував цієї іграшки! — промовив розгублено батько. — Я сам уперше бачу цей поїзд.

Роберто недовірливо подивився на батька.

— Це ви жартуєте, тату. Я знаю, це ви хотіли зробити подарунок потай від мене, а трапилося так, що я раніше його побачив! Правду я кажу?

— Ти помиляєшся, синку! Повір, я не купляв тобі цієї чудової іграшки. А знаєш, як могло бути? Це, напевне, якийсь пасажир віз цього електропоїзда в подарунок своїм дітям, а потім вирішив непомітно залишити його для тебе, адже ти зробив його дітям найдорожчий у світі подарунок — врятував життя їхньому батькові. Тільки так і могло бути. Але ж і гарний подарунок, правда? Я при моїх статках ніколи б не придбав такого електропоїзда.

Роберто посміхнувся.

— Хай буде так: його залишив мені якийсь синьйор з експреса, — лукаво промовив хлопець.

Машиніст, Начальник Поїзда і Начальник Вокзалу Голубої Стріли слухали всю цю розмову та тільки усміхалися: адже насправді було зовсім не так. Проте вони охочіше дали б відрізати собі язики, ніж погодилися, б розповісти всю правду. У кожного своя гордість, чи не так? Та, зрештою, хіба хто чув коли-небудь, щоб Машиніст, Начальник Поїзда і Начальник Вокзалу іграшкового поїзда могли розмовляти? Одна річ — у казці, і зовсім інша — в житті. Голуба Стріла ще кілька сторінок тому

була в казці, а зараз вона в'їхала у справжній дім, де справжній живий хлопець зробив справжній героїчний вчинок. Три маленькі іграшкові залізничники тепер знають, що варто було стільки перестраждати задля того, щоб попасти в маленьку будку стрілочника до хлопчика Роберте. Присягаюсь, якби їм довелося знову пройти крізь усі небезпеки від самісінького початку, вони б і хвилинки не вагалися.

Роберто погладив ніжно цю казкову іграшку, і йому здалося, ніби вона здригнулася під його рукою. Але він подумав:

"Який я дурний! Це ж моя рука тремтить. Та дарма, за кілька днів я видужаю!"

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТИЙ

Франческо їде у візку

Що ж сталося з іншими героями нашої книжки?

Вірний собачка Курдуплик усе ще сидить перед порожнім будинком, з якого зник Франческо. Сніг перестав мести, але брав гарний мороз. Песиків хвостик обмерз і став справжньою крижаною бурулькою, проте Курдуплик нікуди не йде і все думає про Франческо. Йому стало нестерпно сумно. Як жаль, що хлопчина скинув свої старі черевики й надів батькові! Коли б не це, Курдуплик уже б давно відшукав хлопчину.

А Франческо? Франческо все ще сидить у поліції, спить у коридорі на тій самій лаві.

Цегляна стіна — погана, звичайно, подушка. Та дарма, Франческо все одно спить, хоч йому й не сняться гарні сни.

Бідна старенька Фея все ще розвозить новорічні подарунки. Руки в неї замерзли, але Фея не кидає відповідальної роботи. Стара служниця

теж разом з нею. Опівночі Фея залетіла додому на хвильку зігрітися гарячою кавою і застала там вірну Терезу. Але нехай вони відпочинуть, ці старенькі. Можливо, ми ще зустрінемося з ними, перш ніж закінчиться наша розповідь.

Тепер нам треба зустрітися з нічним сторожем, який знайшов і полагодив Канарку.

Сторож їхав на велосипеді, а на кермі висіла клітка. Як тільки треба було повернути в той чи інший бік, сторож не дзвонив дзвінком. Натомість лунало срібне щебетання Канарки, і всі звільняли дорогу. Сторож поставив велосипед біля залізної штори Феїної крамнички і став походжати сюди й туди попід вікнами, весь час постукуючи черевиком об черевик, щоб хоч трохи зігріти ноги.

Доведеться мені розгадати його намір і розповісти вам.

"Хоч би швидше виходила синьйора, — думав нічний сторож, — а то всі пальці на ногах пообморожую".

Отже, нічний сторож чекав на Фею. Може, то їй він привіз Канарку? Ні, Канарка тут зовсім не причетна. Він приїхав просити Фею за Франческо.

Бачите, нічний сторож знав хлопця. Не раз він зустрічав його, коли той повертався додому з кінотеатру, а інколи проводив хлопця додому.

— Чому не їдеш трамваєм? — питався було сторож у Франческо.

— Бо для мене це задорого! — відповідав хлопчина.

— Он воно що! — похитував головою сторож.

— У мене й так грошей мало, а ще як стану витрачати на трамвай, то додому взагалі нічого не приноситиму.

— Авжеж, авжеж! — бубонів до себе нічний сторож. — Не дуже-то воно весело працювати в твоєму віці, правда?

— Я не нарікаю, — відповідав Франческо. — Можна сказати, я навіть цілком задоволений. Адже я працюю, як дорослий. Щоправда, погратися зовсім нема коли та й нічим: адже іграшок у мене ніяких нема і не було їх ніколи.

— Певно, що так, — погоджувався нічний сторож. — Воно таки й правда…

Отак Франческо було розповідав, а сторож слухав. Цьому чоловікові сподобався хлопчина: він працював, як дорослий, а вночі пішки йшов через місто один-однісінький, стискаючи рукою в кишені свій злиденний заробіток.

Трапилося так, що нічний сторож чув тривогу і бачив, як заарештували обох злодіїв. На свій превеликий подив, серед них він побачив і Франческо, якому також, мов злочинцю, одягли наручники, а потім під конвоєм повезли в поліцію.

"Ніколи не повірю, — подумав нічний сторож, — щоб цей хлопчина міг стати злодієм. Я його знаю, як свого сина".

І він негайно побіг у поліцію, але його звідти вигнали.

— Дбай краще про свою роботу, — сказали йому в поліції,— а про злодіїв уже ми потурбуємося. Іди краще вартувати, а то поки ти розводитимеш тут теревені, злодії пообкрадають усі крамниці в місті. Ти часом не родич цьому хлопцю?

— Ні, я йому не родич, але…

— Тоді нема чого встрявати не в свої справи. Ми знаємо цих злодюжок краще за тебе!

Сумний вийшов з поліції сторож. Та коли він прийшов на роботу, йому раптом спало на думку звернутися до Феї. Може, старенька заступиться за хлопця?

"Синьйоро, — скаже він їй, — у поліції мене й слухати не хочуть. Саме в новорічну ніч, Ніч Феї, бідний Франческо страждає в тюрмі, як злодій. Чому б вам не піти зі мною в поліцію і не визволити його звідти? Вам тільки варто сказати, що в крамниці нічого не вкрали і що ви знаєте його як чесного хлопця. Треба ж якось допомогти бідоласі. Може, вам поліція повірить".

Заглибившись у свої думки, сторож і не помітив, як Фея та її служниця влетіли на мітлі в під'їзд і шмигнули у вікно крамниці. Незабаром з-під залізної штори блимнув промінь світла. Сторож зрозумів, що в крамниці хтось є.

Він підійшов і обережно постукав.

— Хто там? — озвалася служниця. — Кого це там носить у такий пізній час?

— Я нічний сторож і маю невідкладну справу до вас.

— Ми вже лягаємо спати. Приходьте вранці.

— Але ж зрозумійте, у мене до вас дуже невідкладна справа.

— Ми лягли спати і зараз найневідкладніша справа для нас — це сон.

Потім озвався інший голос. Це була Фея. Вона щось питала у Терези.

— Та нічого, синьйоро баронесо. Там чогось хоче нічний сторож.

"Мабуть, прийшла сама хазяйка", — подумав собі чоловік і гукнув:

— Синьйоро баронесо! Ви не спите? Синьйоро баронеса!

Почувши, що її кличуть "баронесою", Фея вмить подобрішала.

— Почекайте хвилинку, будь ласка, — озвалася вона. — Зараз накажу відчинити двері. Ну от... Заходьте. Чим можу бути корисна?

В двох-трьох словах нічний сторож розповів їй, що трапилося. Фея без труднощів пригадала Франческо.

— Я пам'ятаю цього хлопчину, — сказала вона. — Він з бідної родини і, на жаль, не в списках моїх клієнтів. Ви розумієте, що я хочу сказати? Я ніколи не могла подарувати йому що-небудь. Ви не знаєте, як мені завжди було жаль цього хлопця. І взагалі хочеться, щоб усі діти були щасливі. Та, повірте, це не так уже й легко зробити за обставин, що склалися. Але я можу піти з вами в поліцію. То як, тепер ви щасливі?

За десять хвилин Фея та нічний сторож стояли вже перед черговим поліцейським.

— Нам треба поговорити з начальником поліції,— заявила Фея.

— В таку пізню годину? Ви, мабуть, спросоння. Начальник поліції буде тут лише о дев'ятій годині ранку.

— Зараз же покличте його!..

— Покликати зараз? Та ви з глузду з'їхали!.. Розгніваній Феї увірвався терпець.

— Що?! Я з глузду з'їхала? Та чи ти тямиш, що верзеш? Та щоб ти знав, я майже баронеса. І запам'ятай, якщо ти не викличеш мені негайно начальника поліції, каятимешся все своє життя!

Пихатість чергового поліцейського як у воду впала. Бідолаха мусив скоритися. Викликаючи по телефону начальника поліції, він люто поглядав на сторожа, який не приховував своєї великої втіхи і відверто потирав руки з радощів.

Начальник поліції з'явився заспаний. Фея напустилася й на нього. Що за темперамент, друзі мої! Ця сердита старенька вміла тримати в руках людей!

— Гарний начальник, що й казати! Як це ви дозволяєте держати цілісіньку ніч під арештом сердешну дитину?

— Та що ви, я нікого не тримаю під арештом! Хлопець сам залишився тут. Він хоче, щоб його допитали.

— Ага, он воно як? Що ж, зробіть йому допит. Але мерщій, бо я поставила варити каву.

Поліцейський пішов будити Франческо. У бідного хлопця всі кістки боліли від утоми. Та коли Франческо побачив Фею, у нього мороз пішов поза шкірою.

"Звичайно, вона прийшла звинуватити мене, — вирішив Франческо. — Адже Фея стільки разів бачила, як я стояв перед вітриною її крамниці! Вона, певне, вважає, що це я привів злодіїв..."

— Синьйоро, я нічого не брав! — вихопилося мимоволі у Франческо. — Повірте, то я зняв тривогу, щоб усі почули…

— Вірю тобі: це ти врятував мене від пограбування! — промовила Фея тоном, що не припускав ніяких заперечень. — Тепер я все розумію. Ходімо додому!..

— Хвилиночку! — втрутився начальник поліції. — А звідки ви знаєте, що це було саме так, як каже хлопець? Адже він міг і збрехати. Вам відомо, що ми його зловили вкупі з двома найнебезпечнішими в нашому місті грабіжниками?

— Ну й що з того? Невже ви думаєте, що я вже така стара, що навіть не тямлю, коли дитина говорить правду, а коли бреше? Цей хлопчина врятував мою крамницю від пограбування, а ви, замість того, щоб нагородити його за цей вчинок, посадили в тюрму! Гарна мені справедливість, що й казати! Але про це вже я сама потурбуюся і віддячу дитині, як належить… Ходімо, хлопче!

Начальник поліції тільки розвів руками. Бо що, справді, вдієш з цією грізною бабусею? А Фея схопила Франческо за руку, суворо й грізно глянула на поліцейських, які аж очі позаплющували, щоб не осліпнути від того погляду, і повагом рушила до дверей. Вартові відсалютували їй, наче справжньому генералові. І запевняю вас, що Фея в цю мить була величніша за найвідоміших генералів в історії, так урочисто вона йшла.

Нічний сторож стрибнув на велосипед, але на радощах схибив, прелетів через сідло і впав на сніг.

— Дуже забилися? — запитала його Фея.

— Анітрохи! Це все з радощів, — пояснив сторож. Попрощавшися з Франческо, він шанобливо поцілував Феїну ручку (повага, якої заслуговує лише велика синьйора!) і швидко погнав велосипеда додому.

— Симпатичний синьйор! — зауважила Фея, глянувши на руку, яку поцілував сторож. — Знає, як поводитися із справжньою синьйорою...

Другою рукою вона міцно тримала спітнілу від хвилювання руку Франческо. Як бачимо, не така вже й лиха була ця Фея: адже це вона визволила бідного хлопця і зараз вела його містом, мов рідна турботлива бабуся!

Служниця Тереза очам своїм не повірила, побачивши на порозі Фею з Франческо. Вона хутко приготувала третю чашку кави і дістала з шафи скляну вазу з сухим давнім печивом. Воно було тверде, як цемент, але зуби Франческо були міцніші: він хрумав печиво, аж поки у вазі не лишилося й крихти.

— Дивилася я на тебе, як ти хрумав сухе печиво, і мені аж заздрісно ставало, от би мені твої зуби! — промовила, зітхаючи, Фея.

Франческо, усміхаючись, дивився на неї. Потім підвівся і промовив:

— Треба йти додому, а то мама, певно, вже хвилюється!

Фея почухала за вухом.

— Не хотілося б пускати тебе з порожніми руками, — промовила вона, — але в крамниці хоч підпали — жодної тобі іграшки. Залишилися хіба одні миші. Знаю: тобі подобався той прекрасний електричний поїзд — Голуба Стріла. Проте куди вона поділася — сама не знаю.

— Не турбуйтеся, будь ласка! — відповів, посміхаючись, Франческо. — У мене нема часу гратися, ви ж знаєте, що я працюю. Зранку продаю газети, а вечорами — карамельки в одному кінотеатрі.

— Слухай-но! — промовила Фея, якій сяйнула раптом геніальна думка. — А знаєш що? Я вже давненько шукаю собі помічника в

крамницю. Мені треба такого, щоб й іграшкам давав лад, і відповідав на листи покупців, і гроші міг порахувати. Щиро кажучи, я вже стала недобачати, та й сил уже тих нема, що колись були. Хочеш стати моїм прикажчиком?

У Франческо з радощів аж дух захопило.

— Прикажчиком Феї! — вигукнув радісно хлопець.

— Прикажчиком у магазині, звичайно, — відповіла Фея. — Не думай, що я тебе посилатиму на мітлі розвозити подарунки дітям. Цього не буде.

Франческо глянув довкола — якою гарною здалася йому зараз крамниця, дарма що вітрина стояла порожня, а на полицях валявся тільки грубий папір та картонні коробки з-під іграшок.

— На цій роботі не обморозиш рук, — жартома додав Франческо, показуючи Феї свої червоні, спухлі від морозу пальці. — Та й газети краще самому читати, ніж комусь продавати.

— Отже, згода? — востаннє запитала Фея. — Тоді з завтрашнього дня ставай до роботи.

Франческо подякував і розпрощався з Феєю. Він чемно вклонився і служниці, яка в душі трошки заздрила хлопцю, бо тепер Феїне довір'я треба було ділити з ним. Та тільки вона подивилася на Франческо, у його щирі, довірливі очі, як це почуття одразу зникло, і на обличчі старої служниці засяяла усмішка.

— Почекай-но! — гукнула' Фея. — Зараз я викличу візника, а то ще застудишся. Ти ж тепер у мене на службі.

Візок! Чудова річ! Кілька разів Франческо їхав візком, тільки, звичайно, ззаду, причаївшись і пригнувшись, щоб візник, бува, не помітив та не потяг батогом. А зараз він зручно вмостився на м'якому шкіряному сидінні, над яким було напнуто від дощу та снігу чорний шкіряний каптур. Візник закутав ноги Франческо товстим теплим килимом, сів на своє місце і цьвохнув батогом. Кінь підтюпцем рушив по бруку.

"От шкода, що нікого нема на вулиці! — міркував собі Франческо, поглядаючи на небо, що ледь-ледь починало сіріти. — Ніхто й не бачитиме, як я їду у візку. Але вже коли приїду додому, то не злізу, поки не викличу маму та братиків. Вони підійдуть до вікна і побачать мене у візку. Ото здивуються. Певно, очам своїм не повірять".

Тим часом у Франческо повіки все важчали й важчали. Незабаром хлопчик міцно заснув, заколисаний легеньким похитуванням візка, що м'яко котився по пухкому снігу.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ПЕРШИЙ

Курдуплик хоче вмерти

Курдуплик поворухнувся.

"Поки я ще рухаюсь, — вирішив собачка, — то чого б це я мав замерзати під дверима порожнього будинку. Чув я, ніби є собаки, які вмирають на могилі свого хазяїна, але у мене ще й хазяїна нема, і цей будинок не могила. Краще розімну я трохи свої замерзлі лапи..."

Курдуплик спробував був помахати хвостом, але йому ледве-ледве пощастило тільки ворухнути ним, бо хвіст обмерз з усіх боків. Потім песик сунув ніс у сніг (він чув колись, ніби так можна зігрітись), обтрусив сніг зі спини і побіг. Куди? А чи не все одно куди? Не завжди собаки знають, куди вони біжать, навіть справжні собаки. А що вже казати про нашого Курдуплика, іграшкового цуцика?

Курдуплик никав, мов неприкаяний, по місту, тікаючи від трамваїв, що гналися за ним, і минаючи калюжі.

Одного разу песик побачив своє відображення у вітрині.

"Гм… дивно, — подумав він. — Можна сказати, що я просто виріс. Якесь чудо та й годі! Простояв цілий рік У вітрині Феї і хоч би тобі на один сантиметр підріс. А тут за кілька годин просто себе не впізнаєш".

Пробігаючи повз бронзовий Пам'ятник, Курдуплик був озвався до нього (гавкати по-собачому він ще не вмів, як ви вже знаєте). За ніч випало стільки снігу, що ні бороди, ні вусів Старого Патріота не стало видно. Кінь також стояв під важкою сніговою ковдрою. Ніхто не відповів Курдупликові. Пам'ятник навіть не поворухнувся. — Бідний собачка постояв-постояв, нетерпляче й допитливо поглядаючи вгору, та незабаром мусив тікати, бо раптом з гриви коня зсунулася ціла кучугура снігу і влаштувала Курдупликові холодний душ, зовсім не потрібний песику.

Раптом позад нього теленькнув дзвінок. Курдуплик оглянувся: прямо на нього їхав на велосипеді розсильний з великим ящиком за плечима. Курдуплик шмигнув у найближчий під'їзд і там зачекав, поки велосипедист проїхав. Треба сказати, що наш песик взагалі не дуже довіряв людям. Адже він був такий дикий, як вовк, бо досі зовсім ще не жив серед людей. Щоправда, справжнім вовком з темного лісу цуцик не був, але все ж таки він був дикий. Курдуплик починав нудити світом. Йому раптом дуже закортіло побалакати з ким-небудь. Бо хіба ж можна жити без друзів, без товаришів?

Собачка спробував був розмовляти сам з собою. Він став біля однієї калюжі і почав балакати до свого відображення у воді.

— Куди ти прямуєш, бідний, всіма забутий і мало не до смерті замерзлий цуцику?

— Куди ти прямуєш, бідний, всіма забутий і мало не до смерті замерзлий цуцику? — відповіла йому, мов луна, калюжа.

— Чого ти повторюєш мої слова?

— Чого ти повторюєш мої слова? — відповіло йому відображення в калюжі.

— Ти дурень! — розсердився Курдуплик.

— Ти дурень! — відповіло йому і відображення.

От бачите, як погано бути самотнім! Зразу ж стаєш сумним і не при розумі…

Курдуплик віддав би половину свого хвоста, аби тільки знайти хоч якогось товариша. От чому він спробував наздогнати розсильного на велосипеді, але не зміг, бо той уже далеко від'їхав.

Висолопивши язика, песик зупинився, як тільки чоловіка не стало видно. Та ось з-за рогу виїхав ще один велосипедист, і Курдуплик зопалу кинувся радо йому назустріч. Від несподіванки велосипедист загальмував, втратив рівновагу і впав у засніжений рівчак.

— Паршиве, кляте щеня! — вилаявся він, опинившись у рівчаку. Потім швидко зліпив міцну сніжку і жбурнув у цуцика. Сніжка попала в саме око. Курдуплик жалібно заскавучав і дременув через вулицю. А вже, здавалося, і пощастило! Ото знайшов друга!

Собачка сів біля дерева і почав терти лапкою око, з якого весь час лилися сльози. Око так нестерпно пекло, що цуцик охоче б видряпав його, аби тільки позбутися страшенного болю.

Тим часом починало світати. Чорне небо, сіріючи, піднімалося все вище й вище над будинками. Посунули, розчісуючись об гострі дахи, сірі хмари.

"Хоч би місяць з'явився! Я б хоч погавкав на нього, як це роблять усі собаки!" — подумав Курдуплик.

Усі собаки так роблять, але ж ти, любий Курдуплику, навіть гавкати не вмієш!

Песик довго думав, чому він не вміє гавкати. Всі собаки вміють, а він один — ні! Може, тому, що такий маленький? Чи, може, тому, що мало вправлявся?

Непомітно для самого себе Курдуплик почав потихеньку гавкати. Але з його горла вихоплювалося жалісне пронизливе скавуління, від якого навіть каміння, і те заплакало б, якби почуло. Та каміння не має вух, а от жителі міста — мають. Ось одне, друге, а потім і третє вікно відчинилося над головою в собачки.

— Що за концерт! — обурився хтось.

— Куди дивиться мер міста? Чому не переловлять оцих приблудних собак!

— Треба провчити його!

— Кого, мера?

— Та ні, спершу собаку!

І з двох чи трьох тазиків хлюпнули на бідного собачку холодною, мов крига, водою. Наш співець тільки жалібно заскавчав і дременув чимдуж навтіки.

"Ото щастить! — бідкався присоромлений і збентежений Курдуплик. — Так швидше на той світ попадеш, ніж навчишся гавкати".

Бідний песик був у відчаї.

"Краще б пішов я з усіма друзями, — думав Курдуплик. — Вони, напевне, вже сидять усі по теплих кімнатах і чекають, коли попрокидаються діти і почнуть з ними гратися. А чого досяг я своєю собачою вірністю хлопчику Франческо? Що ж мені тепер діяти? Куди подітися? Лишається одне — вмерти..."

Вирішивши загинути, Курдуплик простягся на трамвайній колії. Перші вагони вже згорнули сніг із сталевих рейок, і вони вилискували синюватим світлом у блідому світанку. Колія легенько здригалася: наближався трамвай.

Час настав. Прощавай, Курдуплику! Тобі не пощастило в житті. Зустрінь же смерть сміливо, так, як Генерал! На твоєму прикладі всі безпритульні собаки переконаються, що ніколи не треба залишатися самотніми.

Трамвай швидко гнав прямісінько на Курдуплика. Та раптом, за кілька кроків від собачки, заскреготали гальма, і вагон зупинився. Вмить з нього зістрибнув вагоновод.

— Диви, собака! Собака здумав порішити себе... Чи бачили коли-небудь таке?

Курдуплик схопився з рейки і, підібгавши з сорому хвоста, кинувся навтіки. Навіть умерти не дадуть спокійно! Що він зробив поганого?

— На-на-на! — гукнув його вагоновод. — Вірний, іди сюди, на, Вірний! На-на, Вірний!

Ще багато інших імен назвав вагоновод, та Курдуплик на жодне з них не відповідав, хоч і розумів дуже добре, що цей чоловік нічого лихого не має на думці. Але саме через це він і не озвався: він був у такому відчаї, що вже й дружити ні з ким не хотів. У нього було одне-єдине бажання: лягти посеред дороги і вмерти.

— Фідо! Жук! Вовк! На, собачко! На-на-на! Йди сюди, цуцьо!

Та Курдуплик навіть не оглядався. Вагоновод знову заліз у трамвай, сів на своє місце і поїхав, подзвонюючи на кожному кроці та уважніше поглядаючи на колії.

Причаївшись за гранітним каменем, Курдуплик дивився на трамвай, що з гуркотом проїжджав метрів за десять від нього. Проте він не наважувався вийти. А як весело дзвенів цей трамвай! Як привітно й тепло світилися його вікна! А яке лагідне та привітне обличчя у вагоновода! З усього було видно, що він скинув би навіть свого шарфа з шиї і закутав би бідного песика, що тремтів від холоду, і щоранку годував би його білим хлібом, розмоченим у молоці.

Курдуплик аж зітхнув від таких мрій.

В цей час із другого кінця вулиці долинув стукіт копит і коліс. Незабаром з'явилася і стара конячина, яка повільно тягла візок, що легенько похитувався на ресорах.

"Кинуся під візок, — вирішив Курдуплик. — І якщо мене не затопче копитами кінь, то все одно розчавлять колеса".

Коли візок уже був за яких два кроки від Курдуплика, бідний песик, міцно заплющивши очі, швидко кинувся під ноги коневі. Але той таки

вчасно помітив його, бо коні добре бачать навіть з-під шор, що прикривають їм очі. Копита тільки легенько ковзнули по спині Курдуплика. Обминаючи собачку, коняка звернула вбік і карету. Тому колеса навіть не зачепили щеняти. Не довго думаючи, собачка стрибнув навздогін і вчепився всіма чотирма лапками ззаду, саме там, де ховаються завжди від кучера вуличні шибеники, коли хочуть непомітно проїхати, не схопивши по спині батога.

"От і я їду зайцем, як ті хлопці на трамваї", — подумав Курдуплик і одразу згадав усе, що недавно розповідав про хлопчиків Старий Патріот. "Хтозна, — думав собі цуцик, — може, в цю мить і Франческо отак причепився ззаду і їде візком, щоб не платити грошей. Воно й мені трошки незручно: хто-небудь може побачити і подумає, що я легковажне, несерйозне щеня. Якби він знав, чому я опинився тут".

Правду кажучи, Курдуплик влаштувався на цьому місці зовсім непогано, навіть предобре. Колеса знімали легкий сніжний порох, який приємно лоскотав його в носі. Під візком біг чудовим білим килимом гладенький шлях. Праворуч та ліворуч пропливали засніжені дерева й будинки.

"Зовсім непогано їхати у візку", — міркував собі Курдуплик.

Пам'ятаєте, саме так подумав і Франческо, коли сів у візок.

"Поїду, куди повезуть, — вирішив Курдуплик. — Тут навряд чи помітить кучер. Буду їздити, поки возитимуть, — хоч і цілий день, а там видно буде. Я радий, що залишився живим. Бррр!.. Яка ж то дурна була б смерть! Зараз уже лежав би, чого доброго, десь у рівчаку, поруч з гарматами Генерала та дохлими щурами".

Але через деякий час Курдупликові надокучило сидіти на зап'ятках. Тепер йому дуже закортіло дізнатися, де краще їхати: на зап'ятках чи у візку?

"По-моєму, всередині має бути набагато краще, — міркував собі песик. — Адже там обов'язково повинні бути м'які червоні сидіння, як у купе першого класу нашої Голубої Стріли. Присягаюся, що на м'яких сидіннях візка можна простягнутися так, щоб і хвоста не ховати. Ану лишень спробую залізти всередину!"

Орудуючи зубами, лапами та хвостом, Курдуплик заліз у візок. Там було зовсім темно, але цуцик зразу ж відчув під собою приємний м'який оксамит.

"Трохи темнувато, — подумав Курдуплик, — але нітрохи не гірше, ніж у купе Голубої Стріли. Хоч би не забруднити оксамит мокрими лапами. А втім, чи не однаково? Я їду в кареті уперше в житті, то хоч згадати буде що потім. Простягнуся на весь зріст і посплю гарненько".

Але тільки він хотів було лягти зручніше, як лапи вперлися у щось — вірніше, у когось.

"Хто ж іще їде зі мною?" — злякано подумав Курдуплик. Він широко розплющив свої сірі оченята, і раптом серце його закалатало в грудях.

Спершись на спинку сидіння і підклавши під голову руки, в кареті спав глибоким сном якийсь хлопчина.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ДРУГИЙ

Курдуплик навчається гавкати

— Франческо! — прошепотів, затамувавши подих, Курдуплик, але навіть не розчув свого голосу. Він так розхвилювався і так розгубився, що довгенько лише скавчав та вив, як навіжений, наче йому затиснули хвоста в дверях.

Франческо тим часом поворухнувся і посміхнувся уві сні. Напевно, цьому хлопцю з рудуватим великим чубом, що спадав на чоло, наснився якийсь гарний сон.

Курдуплик лизнув хлопцеві руку.

Вперше в житті випало собачці таке велике щастя, і рука здалася йому найкращою річчю в світі. "Я шукав смерті під трамваєм! — картав себе зараз Курдуплик. — Ледве не загинув під візком Франчеєко. Яка жахлива була б смерть!.."

Від щастя Курдуплик заплющив очі, але відразу ж здригнувся: він боявся навіть на мить відірвати свій погляд від сонного Франческо. Вдоволено постукуючи хвостиком по оксамитовому сидінню, песик поглядав на нього і здивувався не менше, ніж тоді, коли побачив своє відображення в калюжі.

"Дивна річ! Цей хвіст зовсім не схожий на той, що був у мене раніше. Проте ніхто мені не чіпляв іншого, це я наче добре пам'ятаю".

Курдуплик пригадав один випадок з свого життя, про який я вам ще ніколи не розповідав, бо ніколи було розповідати. А було це ось як. Коли ще собачка стояв у магазині, миші відгризли йому хвоста. О, миші там були просто жахливі! Ляльки також частенько страждали від них. Не раз голодна мишва точила їхні чудові перуки, стрічки та клоччяні коси. От там і Курдуплик позбувся свого хвоста. Проте Фея оглядала крамницю і помітила це. Вона так спритно приклеїла нове волосся лялькам, що повигризуваних місць зовсім не стало видно. Тоді ж вона пришила нового хвоста й Курдуплику.

"Маю такого хвоста, — міркував Курдуплик, — що не відірвеш, як латку. Це вже не яка-небудь ганчірка..." І собачка почав крутитися, намагаючись зловити хвіст передніми лапами. Він так закрутився, що й не згледівся, як наштовхнувся на Франческо. "От я вітрогон! — став

докоряти собі цуцик. — Тільки й бракувало, щоб я штурхав хлопця. Але ж рано чи пізно, а йому все одно треба вставати", — виправдовувався Курдуплик.

Зараз Франческо вже спав не так міцно; він крутився, повертався, потягався, ворушив губами, наче хотів щось сказати. Очевидно, він випливав із свого глибокого, як море сну. Курдуплик це помітив і вирішив, що Франческо і сам прокинеться. Тому він почав шептати:

— Вставай, вставай! Вставай, Франческо! Я вже відколи сиджу тут, а ти хоч би раз глянув на мене. Зараз вставай, бо вже час!..

Франческо кліпнув очима і одразу ж примружив їх: срібне сяйво ранкових променів засліпило йому очі.

— Де я?.. — здивовано запитав сам себе хлопець, не пригадуючи спросоння, що трапилося з ним вночі.

Але раптом копита дзвінко вдарили об бруківку — візок в'їхав у центральну частину міста, де на вулицях уже встигли замести сніг. Франческо зразу пригадав усі пригоди минулої тривожної ночі. Він подивився навколо і побачив на сидінні поруч себе маленького собачку, який метляв хвостом і так лагідно дивився у вічі, що, здавалося, досить було хлопцеві подати найменший знак, і він стрибне йому в обійми.

— Песику! — радісно вигукнув Франческо. — Звідкіля це ти узявся?

Від захоплення Франческо сидів, мов зачарований, і все ніяк не міг наважитися простягти руку й погладити цуцика по спині.

"Може, його подарувала Фея? Це, очевидно, її новорічний подарунок".

Але раптом Франческо засміявся: Фея дарує тільки іграшки, а не живих собак. А тут не іграшка, а справжній-справжнісінький живий

собачка з лагідними вологими очима, з справжнім хвостиком, що весело метлявся, немов прапорець на вітрі. Ви розумієте? Курдуплик уже не був іграшкою, він перетворився на справжнього живого цуцика. Дивина, правда?

Франческо спочатку боязко торкнувся однією рукою до спини собачки, потім погладив його легенько обома руками. А Курдуплик тільки і чекав на це запрошення: він шмигнув, як ящірка, хлопцеві на коліна і весело загавкав.

Ні, ви таки правильно прочитали: загавкав. Уперше в своєму житті Курдуплик почув, як з його горла вилітають дивні сильні звуки, зовсім не схожі на жалюгідне скавчання. Вони здалися йому такими чарівними, як пісня, і лунали для нього величними звуками дзвону.

"Я гавкаю!" — тільки й встиг ще подумати Курдуплик і зразу ж перестав думати. Зате тепер він цілком захопився досі не знаним почуттям. Цуцик гавкав так дзвінко, що Франческо не міг стриматися і розсміявся.

— Схоже на те, що ти гавкаєш вперше в житті. Але голос маєш непоганий, гарно гавкаєш.

Курдуплик уже не був іграшкою з пап'є-маше і ганчірок. З лівого боку в його грудях билося справжнє, живе серце. Коли його тепер гладили, собачка не стояв байдуже, як холодні неживі іграшки, а вигинав спину, веселішав і тремтів увесь, мов пташка. Все це сталося тому, що Курдуплик знайшов друга і більше не був самотній.

Почувши ззаду гавкіт, візник здивовано оглянувся. Він побачив хлопчика і собачку, які весело вовтузилися на старих оксамитових подушках. А хлопцям і маленьким собачкам завжди байдуже: качатися на зеленому моріжку чи на оксамитових подушках карети. Вони одного

розуму. Їм де знайдеться місце, там вони й будуть перекидатися, мов клубочки.

— А звідки цей собачка? — запитав, посміхаючись, візник.

— Хіба я знаю? Коли я прокинувся, він уже був тут і лизав мені руку.

— Це, мабуть, приблудний якийсь. Певне, від холоду і в візок не побоявся стрибнути!

— А може, йому захотілося погратися, та не було з ким…

— Може, й так. Хіба вгадаєш, що думає собака? Візник кашлянув і почав довгу розповідь про один випадок у своєму житті.

— Раз підібрав я собаку. Як сьогодні пам'ятаю: їхав я з станції. У мене в візку було повно пасажирів та чемоданів. Коняка в той день була, як ніколи, норовиста і не хотіла везти. Ішов дощ, а в коней, я тобі скажу, є теж свої примхи. Недарма і в приказці говориться…

Але Франческо та Курдуплику не було коли слухати, що в тій приказці говориться і який був кінець цієї історії. Старий все розповідав і розповідав, а двоє друзів (я ледве не сказав — двоє хлопців) нічого не слухали, сміялися та пустували. Вони забули про все: адже обом було дуже весело. І на душі в них стало так гарно і любо, що похмурий зимовий день у холодному місті, серед закиданих снігом вулиць, став радісним та світлим, наче літній сонячний день на березі моря.

РОЗДІЛ ДВАДЦЯТЬ ТРЕТІЙ

Що таке друг

Другого дня Франческо пішов працювати до Феїної крамниці. Курдуплик, звичайно, побіг з ним. Хлопчик та собачка і хвилини не могли жити один без одного. Лягаючи спати, Франческо брав Курдуплика з собою в ліжко, і цуцик ще вдосвіта починав будити хлопця своїм нетерплячим скавулінням та гавканням.

"Вставай, доки ти спатимеш! У нас тисяча справ. І не переробиш за день: треба покачатися в снігу, позмагатися, хто швидше добіжить до фабричного муру, перевірити, хто далі стрибне зі східців. Ну, вставай!.."

А йдучи до Феїної крамниці, вони гралися всю дорогу.

Зустрівши на порозі хлопця з собакою, стара Фея невдоволено скривилася.

— Собака?.. Ти що, хочеш його тримати при собі в крамниці?

— Тільки з вашого дозволу, синьйоро…

— Гм… А бліх у нього часом нема?

— Що ви, синьйоро. Він цуцик чистий…

— Так… Так… Щось наче я його десь бачила… Терезо, ану глянь на цього собачку… Не пригадуєш часом, де ми його бачили?

— Щось ні, синьйоро баронесо… А втім… чекайте, на кого він схожий? На того собачку, що стояв у нашій вітрині перед Новим роком. Ось гляньте, в нього навіть хвіст світліший, ніж тулуб.

— Маєш рацію, він таки справді схожий на того. Тільки наш був трохи менший.

— Авжеж, синьйоро баронесо, наш був менший. Щоб вони його пригадали, Курдуплик голосно загавкав. Але Фея, посміхаючись, промовила:

— І, до того ж, наш не гавкав.

— Авжеж, синьйоро баронесо, наш не гавкав.

Франческо дозволили тримати Курдуплика в крамниці за умови, що той не буде смітити і не псуватиме іграшок. За один-однісінький день у крамниці Курдуплик навчився більше, ніж за цілий рік. Він навчився гавканням сповіщати про прихід до крамниці покупців. Навчився стояти на задніх лапах з кухликом у зубах, куди покупці кидали монетки для Франческо. Навчився бавитися з маленькими дітьми, доки їхні мами балакали про се і про те з синьйорою Феєю. А в більш-менш спокійні години дня, коли не було покупців, Франческо й Курдуплик розважалися новими іграшками, які Фея привозила для наступного Нового року. Це були зовсім нові, незнайомі Курдуплику речі: реактивні літаки, пневматичні рушниці, океанські пароплави з сотнями пасажирів у віконцях кают…

"Бідний Капітан Півбороди! — думав собі Курдуплик. — Що б він зараз сказав про свій Вітрильник!"

З цими мешканцями вітрини Курдуплик не міг порозумітися, бо всі вони були мовчазні, нерухомі і, здавалося, не хотіли звірятися йому. Між собою вони, можливо, й розмовляли та сперечалися, як колись Курдуплик розмовляв та сперечався з своїми друзями з вітрини. Але зараз Курдуплик уже не був іграшкою. Він жив у світі живих людей, із справжніми, а не намальованими олівцем серцями, як у трьох Ляльок-Артисток.

Та й Франческо не грався вже там з іграшками, як колись. Він охочіше розважався з Курдупликом: качався з ним на долівці, боровся, а розумний собачка легенько хапав зубами Франческо за руку.

— Всі іграшки на світі не варті одного-єдиного друга, — говорив Франческо на вухо Курдупликові.

А Курдуплик відповідав:

— Гав! Гав!

— Будемо друзями навіки? Не розлучимося ніколи? — Гав! Гав! — радісно гавкав Курдуплик.

Такого гамору Фея не витримувала. Вона прочиняла двері в крамницю і, дивлячись поверх окулярів, питала:

— І чого він так гавкає, цей дияволяка?

— З радощів, синьйоро. Він радіє, що живе на світі. А Курдуплик дзвінко підтвердив:

— Гав! Гав!